

1984/85:15

Onsdagen den 24 oktober fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1984/85:28 till socialutskottet

1984/85:30 till lagutskottet

1984/85:40 till finansutskottet

1984/85:44 till skatteutskottet

3 § Allmänpolitisk debatt

Anf. 1 ULF ADELSON (m):

Herr talman! När jag i våras talade här i riksdagen sade jag att det inte är lätt att bli trodd, om man en vacker vinterdag, med solen gnistrande på snötäcket, säger att gårdsplanen egentligen är skräpig. Men det som döljs i snö kommer fram i tö.

Tyvärr verkar det som att jag blir sannspådd snabbare än jag trodde. Enligt konjunkturinstitutet och flera andra bedömare mörknar det vid horisonten. Orosmolnen hopar sig. För 1985 förespås ökade obalanser. Exportökningen bromsas upp kraftigt, tillväxten avtar, bytesbalansproblemen ökar på nytt, och den trendmässiga ökningen av arbetslösheten fortsätter. Det är stor risk att vi de närmaste månaderna når och passerar toppen på konjunkturuppgången för den här gången.

Det finns en del som är ljusi i den ekonomiska utvecklingen det senaste året. Men vi har hela tiden varnat för att förbättringen bara är tillfällig och bara berott på den internationella konjunkturuppgången kombinerad med devalveringarna 1981 och 1982. Regeringen har – som vanligt – inte velat lyssna på våra varningar. I stället har den försökt ta åt sig äran av det positiva. Vi har talat för döva öron när vi sagt att vi måste utnyttja konjunkturuppgången för att långsiktigt trygga en gynnsam utveckling.

Nu ändras stämmningsläget. Konjunkturen mattas samtidigt som regeringen

inte tycks lyckas i sina ambitioner att styra lönebildningen. Av allt att döma är devalveringsfesten över för denna gång. Vi är på väg mot växande obalanser, även om det kan dröja några år innan de blir akuta. Och regeringen har den önskan att snön till intet pris måtte smälta före den 15 september 1985.

Herr talman! Det är intressant att se hur en avtalsrörelse har skötts av en socialdemokratisk regering. I syfte att påverka avtalsparterna har regeringen gjort ett antal elefantinhopp och bär därigenom huvudansvaret för den utveckling vi har.

Det började för ungefär ett år sedan när regeringen sade att "vi är herrar i vårt eget hus" och att "det gick fortare än vi trodde att komma i balans". Dessa uttalanden kommer att bli ryktbara – tro mig! Regeringen fortsatte sedan att undergräva krismedvetandet, som mödosamt byggts upp under många år, genom att säga att det nu fanns utrymme för reallöneökningar.

Sedan lade regeringen i praktiken ett golv för löneökningarna, genom att säga att löneutrymmet var 6 %. Var och en vet att nämner man en siffra kan man vara säker på att avtalen i alla fall inte blir lägre än så.

Därpå accepterades ett dyrt avtal på den offentliga sidan. Regeringen bär arbetsgivare ansvaret för vad som händer på den statliga sektorn, och socialdemokraterna har majoritet i kommun- och landstingsförbunden.

Avtalen på den offentliga sidan tycks nu också bli dyrare än någon har räknat med. Det beror på att *alla* de klausuler finansministern inte ville ha infördes i full skala. En särskild klausul, den s. k. ventilen, infördes för den händelse andra sektorer skulle få avtal som låg högre. Denna ventil utlöstes i förra veckan.

Att industriarbetarnas löner nu stiger snabbare än de offentliganställdas är inget att förvånas över. Det är i själva verket avsikten med den förda politiken. Efter devalveringar på sammanlagt 26 % och en dollaruppgång på 100 % på några år måste självfallet vinsterna i exportindustrin öka. Att det leder till ökade löner kan knappast förvåna någon utom möjligen den svenska regeringen. Det stora felet ligger inte däri, utan det är tvärtom meningen. Felet ligger i att löneökningarna i exportindustrin via den av regeringen själv accepterade ventilen nu förs över till den offentliga sektorn. Till yttermera visso har regeringen godkänt både en prisutvecklingsklausul och en löneutvecklingsklausul. Till prisutvecklingsklausulen finns det anledning att återkomma litet senare.

Avtalen på den offentliga sektorn, som regeringen accepterade, blev naturligtvis ett golv för den enskilda sektorn. Nu hindrade inte det statsministern från att skylla på Arbetsgivareföreningen, när det i våras stod klart att även avtalen för den privata sektorn skulle överstiga 6 %. Löntagarorganisationerna däremot har tydligen inget ansvar för utvecklingen. Dem har ni ju alltid haft så god hand med. Men att de privata arbetsgivarna, SAF, driver igenom för höga löneökningar var tydligen enligt regeringen mer naturligt.

I dag, fyra månader efter det att regeringen sagt att löneökningarna måste begränsas till 5 % nästa år och att avtalen skall vara klara helst redan under

sommaren – senare sade man att de i vart fall skulle vara klara innan riksdagen samlades den 2 oktober – tilltar förvirringen på arbetsmarknaden. Avtalen för den offentliga sektorn, som var klara i våras, har nu rivits upp för omförhandling. Och som lök på laxen i denna avtalsröra kan vi redan nu konstatera att den prisutvecklingsklausul som jag nyss nämnde också kommer att utlösas från årsskiftet, eftersom inflationen redan överskridit den gräns som man satte. Vad betyder då det i klartext? Jo, att de offentliganställda ännu en gång kommer att vifta med sina avtal och begära extra lönepåslag. Först hade vi alltså en avtalsvända i våras där man träffade avtal. Sedan var det en förhandling på hösten om ventilen, och därefter, någon gång framemot nyår, skall man ha en förhandling om prisklausulen. Bravo, regeringen! Skickligt handlagt!

På den privata sidan har LO presenterat yrkanden som enligt arbetsgivar-
na ligger på 9,4 % för 1985 redan före allmänt påslag. Detta sagt som ett memento till regeringen som uttalat att löneökningarna skall begränsas till 5 %.

Före valet lät socialdemokraterna påskina att de hade speciella förutsättningar att lyckas med en avtalsrörelse. Många trodde på det. De sade att "säga vad man vill om socialdemokraterna, men en avtalsrörelse kan de klara". Jojo!

I stället för en avtalsrörelse har vi i år fått en formlig avtalsröra utan all like. Och regeringen har omsorgsfullt bäddat för denna röra, inte bara genom sina ständiga och motsägelsefulla inhopp, utan också genom den politik man fört med försämringar i marginalskatteomläggningen, ständiga skattehöjningar och införande av löntagarfonder.

Våren 1982 debatterade jag med Ingvar Carlsson i Sundsvall. Hans genomgående tema i den debatten var: Hur, Ulf Adelson, skall ni klara en avtalsrörelse utan löntagarfonder? Jag tillåter mig att i dag ställa motfrågan: Hur har ni klarat en avtalsrörelse *med* löntagarfonder? Det skulle ju bli måttliga lönekrav, för att nu peka på en av grundpelarna i förslaget. Löntagarna skulle vidare få inflytande och insyn i företagen. Jojo! De hittade inte ens till fondkontoren, som gömms i Gamla stan.

Regeringen har fortsatt att bädda för en "lugn" avtalsrörelse genom gårdagens elefantinhopp, när man kommer med en skattechock som i genomsnitt kostar 1 100 kr. per hushåll. Så mycket kostar gårdagens skattechock. Tror ni att det kommer att underlätta avtalsrörelsen? Med hjälp av prisutvecklingsgarantin skall väl löntagarna också begära kompensation för skattechocken, för det kan de göra. Tror ni det håller inflationen nere? Ärligt talat: Vet ni egentligen längre vad ni håller på med? Besparingar då? Det klarar ni inte – besparingar klarar inte en socialdemokratisk regering!

Herr talman! Hur skall då en avtalsrörelse hanteras? Det är naturligtvis inte det lättaste i en modern stat. Men det finns i princip två alternativ. Det ena är att föra en statlig inkomspolitik med mer eller mindre direkt inblandning. Regeringen har genom samtal, påtryckningar, uttalanden, förtäckta hot och löften och samtal igen försiktigt försökt treva sig fram efter denna väg – utan att lyckas. Regeringen vet också att den inte har någon

majoritet i riksdagen för en direkt statlig inkomstpolitik.

Den andra vägen, som vi moderater förordar, innebär att arbetsmarknadens parter ges full frihet att förhandla men också ansvar för avtalens konsekvenser. En stram finanspolitik är en del av denna politik. Besparingar och sänkningar av marginalskatterna är en bra grund för låga och ansvarsfulla avtal. En sådan politik betyder att man gör fullständigt klart för parterna att regeringen inte kommer att tillgripa några korrigeringsmedel om avtalen blir för höga. Regeringen måste före avtalsrörelsen säga att det inte blir några devalveringar – de är inte aktuella – generella och selektiva subventioner till olika branscher är inte heller aktuella, och kommunalskatten kommer inte att tillåtas att höjas för att klara dyra avtal, och inte heller kan arbetsmarknadspolitiken användas för att sopa upp efter alltför dyra avtal.

Det här innebär inte någon okänslighet inför arbetslöshetens följder. En regering har alltid ansvar för den som drabbas av arbetslöshet. Ekonomisk trygghet är en självklarhet för den som ställs utan arbete.

Men om vi långsiktigt skall klara lönebildningen i Sverige – vilket ju ändå alla är överens om är en nödvändighet för att vi skall förbli en stark och konkurrenskraftig industrination – kan ingen regering garantera sysselsättningen oberoende av hur parterna på arbetsmarknaden betar sig, för att citera finansministern. Det är i stället nödvändigt att förebygga arbetslöshet med en riktig ekonomisk politik och fasta spelregler som gäller både i dag och i morgon. Oberoende av kommentarerna från de olika organisationerna – och de kommer säkert att skälla på oss moderater, precis som en del av våra politiska motståndare gör när vi säger att så här måste man trots allt långsiktigt bedriva politik om man vill ha en stabil lönebildning – vet de som sysslat med fackliga förhandlingar att parterna innerst inne skulle acceptera en sådan politik. Då visste de äntligen besked.

Långtidsutredningen – som regeringen lade fram en proposition om i går – pekar på tre viktiga faktorer som låg bakom lönekostnadsökningarna under 1960- och 1970-talen och som gett oss sådana stora problem. Den första är inkomstskatten, den andra är höjda arbetsgivaravgifter, och den tredje är flaskhalseffekter på arbetsmarknaden, som bl. a. leder till den övertid som arbetsmarknadsministern tycker så illa om. Dessa flaskhalseffekter beror bl. a. på marginalskatterna. Detta hade regeringen kunnat påverka, om den skurit ned de offentliga utgifterna så att man hade kunnat sänka skatterna. Men besparingar klarar ni inte – en socialdemokratisk regering är oförmögen att klara besparingar.

Vi har från moderat håll föreslagit sänkta skatter på arbete och produktion. För en vecka sedan lade vi fram en motion om marginalskattesänkningar för flertalet heltidsarbetande till 40 % med ett tak på 70 % i de högsta inkomstskikten.

Det är nödvändigt med sänkta marginalskatter inte bara för att få en fungerande pris- och lönebildning. De är också nödvändiga för att vanliga människors ekonomi skall fungera. Det måste bli möjligt i Sverige för vanliga människor att genom eget beskattat arbete förbättra sin levnadsstandard. För allt fler går det ju inte – framför allt inte för många barnfamiljer.

Marginal effekterna ligger på 70–90 % också i mycket låga inkomstlagen. Ni socialdemokrater har märkt att det är så – i varje fall säger ni det – men vad gör ni åt det hela? Ingenting! Ni marscherar bara på i fel riktning.

Herr talman! Efter två år med denna regerings ekonomiska politik kan vi nu se facit. "Den tredje vägen" skulle leda till 4 % inflation i år och låg arbetslöshet. Regeringen satsade all sin prestige på att driva ner inflationen till 4 % i år. Det var det viktigaste målet. Hur har det då gått? Jo, i dag är inflationstakten 7,7 %. Det måste betraktas som ett fiasko. Prisstegringarna i vår omvärld, där det sitter andra regeringar än socialdemokratiska, har under samma tid fallit från 8 till 5 %. Bland de stora industriländerna är det nu bara Italien som har högre inflation än Sverige.

Bravo, herr Palme! Bravo, den socialdemokratiska regeringen! Vi ligger nu näst högst i inflationsligan bland alla jämförbara länder. Detta har ni uppnått, trots att det var ert viktigaste mål att driva ner inflationen till 4 %, trots att det var på detta ni satsade er prestige. Bravo! Det är nu bara Italien som har en högre inflation.

Hur går det då med regeringens sammanlagda inflationsmål på 7 % för 1984 och 1985? Det överskrids redan i år. Det konstaterar regeringen själv – under över alla under. Också det konstaterandet gjorde man i ett av de många pressmeddelanden som spreds efter mörkrets inbrott i går kväll. Så mycket var kampen mot inflationen värd. Vad gör regeringen då? Jo, nu utmålas 1985 års delmål om 3 % som realistiskt. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen skall vara helt på det klara med att regeringen i den delen är mycket angelägen att lyckas. Den är så angelägen att hyresstoppet hävs i blixtfart och posten får order att tidigarelägga portohöjningen, för att dessa kostnadsökningar skall falla på det redan förlorade 1984. Av samma skäl lägger regeringen nu fram förslag om skatthöjningar på bensin, el, charterresor, sprit, vin och tobak den 1 resp. 3 december. Allt detta gör man för att höja priserna i år. Men inflationens negativa verkningar är, som alla vet, lika stora vare sig ökningen kommer i december 1984 eller i januari 1985. Men det anses de tydligen inte vara när det gäller regeringens prestige.

Men låt inte lura er! Det är vi vanliga svenskar som får dessa större utgifter redan i år bara därför att regeringen tror att den på det sättet kan rädda nästa års inflationsmål, när i själva verket båda årens inflationsmål har uppnåtts redan det här året.

Dessutom: Ni socialdemokrater, som i valrörelsen talade så varmt för att pensionärerna skulle ha full kompensation för alla prisstegringar – vi minns alla hur ni drev den frågan – är så smarta att skatthöjningarna föreslås träda i kraft i början av december. Det är en mycket väl vald tidpunkt. Då får nämligen pensionärerna nästa år inte ett öre i kompensation för skattekocken.

Smart uträknat! Så mycket blev det av er solidaritet med pensionärerna.

Jag har i det här sammanhanget en fråga till regeringen: Det påstås att socialministern i går kväll presenterat direktiven till en utredning om hur de framtida pensionerna skall värdesäkras. Jag har ingen direkt information om detta. Inte ens ett pressmeddelande smögs över till oss efter mörkrets inbrott

– vi fick inte ens något meddelande om det via telex. Men jag är mycket misstänksam. Det är nämligen så att när den nuvarande socialdemokratiska regeringen har goda nyheter, då kallar den till presskonferens i dagsljus, men när nyheterna är dåliga, då smyger regeringen ut dem i mörkret och försöker få dem att passera oförmärkt bland andra, mer överväldigande nyheter.

Låt oss därför alla här i dag fråga socialdemokraterna vad som står i direktiven till den här pensionsutredningen. Jag vet att jag famlar på osäker grund, för ni har gjort allt för att dölja detta – och när jag inte känner till det, då är det nog inte många andra svenskar som har uppmärksammat det. Men vad var det egentligen ni lade fram i går, herr Palme? Vad var det ni smög ut bakvägen? Tala om det! Det finns säkert ett stort intresse att få reda på det.

Herr talman! En stor del av inflationen beror på de centrala politiska beslut som regeringen står bakom och som gäller skatte- och avgiftshöjningar. I fjol var ungefär 40 % av inflationen orsakad av politiska beslut. I år blir kanske den andelen något lägre. Men regeringen fortsätter att hela tiden höja skatter och avgifter samtidigt som den utslungar inflationsbesvärjelser. Är statsministern över huvud taget medveten om att alla skattehöjningar driver på inflationen? Besparingar i stället då? Besparingar klarar inte en socialdemokratisk regering.

Nå, det andra delmålet i den tredje vägens politik, den låga arbetslösheten? Trots högkonjunkturen och trots – eller snarare på grund av – den tredje vägens politik är den totala arbetslösheten i dag rekordhög. Den öppna och dolda arbetslösheten uppgår i dag till drygt 328 000 svenskar. Det är en ökning med 30 000 av den totala arbetslösheten sedan ni tillträdde. Det är vad ni har åstadkommit! Dessa 328 000 människor och deras familjer talar statsministern tyst om. Dess värre tror konjunkturinstitutet och andra ekonomiska bedömare att arbetslösheten trots dagens rekordnivåer kommer att fortsätta att öka nästa år. Aldrig någonsin tidigare har vi haft en sådan situation på arbetsmarknaden, och detta trots konjunkturuppgången.

Vad gör då regeringen? I stället för att långsiktigt skapa förutsättningar för riktiga jobb fortsätter ni att hålla nere den öppna arbetslösheten. Det föreslagna sysselsättningspaketet innebär endast att öppen arbetslöshet omvandlas till dold. Den totala arbetslösheten påverkas inte. Det blir inte ett enda riktigt jobb av miljardpaketen till AMS. Men det blir högre skatter, det blir sämre konkurrenskraft för den industri som skall klara de riktiga jobben, och det blir en större offentlig sektor att bära upp för denna industri som skall klara våra riktiga jobb.

Långtidsutredningen hade två alternativ, ett balansalternativ och ett katastrofalternativ. Jag undrar om statsministern är medveten om att utvecklingen av priser, löner och arbetslöshet stämmer nästan exakt med det s. k. katastrofalternativet. Regeringen gör ändå, vill jag säga, mycket tappra försök att hävda att vi är på rätt väg.

Nej, herr talman, vi är inte på rätt väg. Alla våra strukturproblem är fortfarande olösta. Vi har alltför den största offentliga sektorn i den industrialiserade världen, och den ökar. Vi har det högsta skattetrycket i den industrialiserade världen – och regeringen gör verkligen sitt bästa för att höja

det – och vi har, när engångsförstärkningarna försvinner, ett oförändrat stort budgetunderskott på 85 miljarder kronor. Vi har i förhållande till vår bruttonationalprodukt en av världens största statsskulder. Vi har, som jag sade tidigare, den näst högsta inflationen i industrivärlden, och vi har en rekordhög arbetslöshet för svenska förhållanden. Tiden har gått, utan att regeringen har tagit itu med de grundläggande obalanserna. Högkonjunkturen gav er en gratischans att ta tag i problemen. Ni lät den chansen passera. I stället skyfflades problemen under mattan. Det innebär att Sverige har förlorat viktig tid, men framför allt att vi står ännu sämre rustade när nu konjunkturen vänder.

För ett år sedan lovades ju löntagarna standardökning. Nu talar prognosmakarna om möjligheten av reallöneökning nästa år. Då slår ni till med en skattechock. Köpkraft skall dras in. Hur vill ni egentligen ha det? Man får inte använda besparingar, som ju inte skulle påverka inflationen så negativt. Besparingar klarar inte en socialdemokratisk regering. Det blev det gamla vanliga.

Efter den sedvanliga och säkert mycket spännande skattjakten på finansdepartementet – det är nu tredje hösten i rad som denna skattjakt pågår – föreslår ni alltså nu höjd skatt på bensin, el, charter, sprit, vin och tobak. I våras, då vi hade försvarsförhandlingar med regeringen, sade vi moderater, när vi skulle höja bensinskatten med sex öre: Kan vi inte höja bensinskatten med två öre till, för att därigenom ge försvaret ytterligare 100 milj. kr. i ramökning? Det blev tvärt nej från den socialdemokratiska regeringens sida. Skatteökning är ingenting man vill ha för skatteökningens egen skull – det kunde man absolut inte tänka sig för att ge det svenska försvaret en ramökning i den tid vi i dag lever i. Nu är det inga problem att höja 25 gånger så mycket – men då var det problem.

Skatteökningarna kostar drygt 1 100 kr. per hushåll. Dessutom har ni redan föreslagit en fastighetsskatt som kommer att kosta lika mycket. Det blir nu på några veckor skattehöjningar på i runt tal 9 miljarder kronor. Vad har statsministern att säga till alla de löntagare som utlovades en reallöneökning? Tror ni att de är nöjda med herr bostadsministerns besked i går att er politik medför samma elände för alla – mycket väl uttryckt vill jag gärna säga, men kanske inte precis det som ni hade hoppats på?

Skattepaketet visar att denna regering inget lärt och inget förstått om orsaken till Sveriges problem. Skattehöjningar baserade på världens högsta skattetryck är och förblir en felaktig medicin, om vi skall angripa våra problem från grunden. Det har åtminstone finansministern sagt sig förstå. Men Kjell-Olof Feldt lever inte som han lär. Han är nog bra på träning. Men när det väl blir match, kommer han till korta.

Då måste han plocka in den ständige reserven herr Werner, som lojalt ställer upp på alla skattehöjningar. Jag undrar då: Vad har herr Werner blivit lovad? För inte är herr Werner en så oerfaren förhandlare i politiska ting att han köper alla era skatteökningar för glädjen att få vara med på skattehöjningar. Vad har herr Werner blivit lovad bakom kulisserna i de förhandlingar som skett här i höstmörkret? Koalition är det väl inte tal om. Det skall bli

spännande att höra herr Werner själv redogöra för de vinster han kammat hem, för skattehöjningar är ju inte någon vinst för herr Werners väljare.

Att höja skatterna kommer aldrig att lösa några problem. I stället förstärks våra obalanser. Jag tror att en socialdemokratisk regering aldrig kommer att inse detta, för den ser skatter och fonder som undermedel. Den senaste innovationen heter förnyelsefonder. Företagen skall bli fräntagna ytterligare en del av sina vinster. Dem får de inte bestämma över. De skall i stället flöda in i en ny typ av fonder, som skall användas för utbildning och forskning. Företagen tilltros tydligen inte vare sig kunskaper eller förmåga att själva avgöra om det behövs.

Nej, herr talman! Det finns goda chanser att vända utvecklingen i Sverige, men då behövs det en annan politik. Vi måste börja skapa i stället för att bara fördela det som redan är skapat eller lånat.

Ökade skatter som i rundgångens form slussas över till bidrag och subventioner duger inte längre. Nu behövs det rejäla besparingar och skattesänkningar. Avskaffa löntagarfonderna! För det behövs en regering som själv tar ansvaret för prisstabiliseringen.

Det behövs en regering som törs satsa på genomgripande förändringar. Avundsjuka, missunnsamhet och pessimism löser inte Sveriges problem. Vi behöver framtidstro i stället. Släpp loss människor och allt det som mänskligt skapande kan åstadkomma! Uppmuntra till idéer, uppmuntra till initiativ och uppmuntra till risktagande i stället för att kväsa det. Människor och företag måste få ta ansvar, men de måste också få njuta frukterna när det går bra. Vi måste få en avreglering och en större frihet för människor att själva bestämma hur deras egna pengar skall användas.

Enda möjligheten att förhindra en fortsatt ökning av arbetslösheten är att ge företagen mer utrymme att växa. Att tillåta privat konkurrens i fråga om offentliga tjänster är viktigt och nödvändigt. En stor del av vår arbetsmarknad är i dag stängd för allt det som enskilda initiativ och enskild uppfinningsrikedom kan åstadkomma. Många av statens och kommunernas monopol måste så att säga öppnas för konkurrens. Tyvärr vågar inte denna regering öppna den dörren. Låt oss hoppas att Sveriges folk är berett att tillse att den öppnas om något år!

Anf. 2 THORBJÖRN FÄLLDIN (c):

Herr talman! Det mesta tyder på att världsekonomin kommer att mattas under 1985. Det kommer att bli kännbart för ett så exportberoende land som Sverige. Samtidigt håller de devalveringsfördelar som gett oss obestridliga framgångar på exportmarknaden på att successivt urholkas. Risker är påtagliga att en ny internationell lågkonjunktur börjar närma sig, samtidigt som devalveringseffekten ebbat ut.

För några veckor sedan kom konjunkturinstitutet med sin höstrapport. Den stöder tyvärr dessa farhågor. Trots att konjunkturinstitutet har ett, enligt min mening, mycket optimistiskt inflationsantagande på 4,5 % för 1985, spår man att Sverige nästa år kommer att förlora marknadsandelar på världsmarknaden. Detta kommer, säger man, att leda till en halverad

exporttillväxt nästa år jämfört med i år. Samtidigt tror konjunkturinstitutet att en ökad privat konsumtion kommer att ge en kraftigare importökning än i år. Sammantaget blir resultatet att den förbättring i bytesbalansen som skett 1983 och 1984 nästa år förbyts i en försämring. Med denna utveckling förutspår konjunkturinstitutet också en ökad arbetslöshet under 1985.

Orsaken till att vi återigen hotas av förlorade marknadsandelar är att vår höga inflation har lett till försämrade internationell konkurrenskraft. Från sommaren 1981 till hösten 1982 sjönk inflationen kraftigt i hela industrivärlden. Det gällde också Sverige. Vår inflation halverades från juli 1981 till september 1982. Efter regeringsskiftet vände inflationskurvan för Sverige uppåt igen. I våra konkurrentländer däremot fortsatte inflationen att sjunka. Resultatet har blivit att Sverige under hela 1983 och hittills under 1984 haft i stort sett dubbelt så hög inflation som våra viktigaste konkurrentländer på världsmarknaden. Under den här perioden har inflationen i Sverige pendlat runt 9 %, medan Västtyskland legat kring 3 %, USA mellan 3 och 4 % och Storbritannien mellan 4 och 5 %.

Visserligen har inflationstakten i Sverige sjunkit ungefär 1 procentenhet under sommaren, men den ligger fortfarande dubbelt så högt som regeringens inflationsmål på 4 % för 1984. Detta motsvarar tyvärr rätt väl avvikelsen också under 1983. Finansministern hade då som mål 5–6 %, och inflationen blev 9,5 %.

Just i dagarna hotar också nya prisstegringsvågor. Höga hyreshöjningskrav aviseras inför att hyresstoppet hävs den 1 november. Detta är efterskörden till det meningslösa ekonomiska paket med pris- och hyresstopp som regeringen lade fram i våras när avtalsrörelsen hade sparat ur.

Än värre är att omförhandlingar nu skall starta över hela den offentliga sektorn. Trots att regeringen trodde sig bereda marken för årets avtalsrörelse genom införandet av kollektiva löntagarfonder och genom en urholkad marginalskatteuppgörelse, blev, som vi alla vet, vårens avtalsförhandlingar ett fiasko. De första avtalen slöts för offentligsektorn. Att Olof Palme jublade i en talarstol samma kväll avtalet slutits visade bara att han inte förstod vad avtalet innebar. Det förstod däremot löneförhandlingarna inom den offentliga sektorn. Deras kommentarer till uppgörelsen var "bingo" och "jackpot". Inte nog med att avtalen låg högt. De innehöll dessutom just sådana följsamhets- och löneglidningsklausuler som regeringen knappt ett år tidigare själv fördömt. Just nu bevittnar vi resultatet av att regeringen i våras gick med på alla dessa klausuler. Omförhandlingarna hotar inte bara att ytterligare driva upp lönerna på offentligsidan, Fackförbund på den privata sidan har förklarat, att om de stats- och kommunalanställda får ytterligare påslag, känner de sig för sin del inte bundna av att ta samhällsekonomiskt ansvar.

Och inte har situationen blivit bättre av att regeringen i går talade om att man med stöd av kommunisterna nu kommer att genomföra ytterligare skatthöjningar på 4 miljarder kronor. Än en gång får svenska folket veta vad uttrycket "svängrum i stället för svängrem" var värt.

Löntagarna har lovats reallöneökningar nästa år, och regeringen försäkra-

de i går kväll att också efter denna mycket kraftiga skatthöjning skulle det bli höjda reallöner. För egen del skulle jag vilja säga att det uttalandet inte förtjänar större tilltro än det hurtfriska påståendet att inflationen skulle bli 4 % i år.

I verkligheten är det naturligtvis så att inflationen får sig en rejäl knuff uppåt genom regeringens skatteåtgärder. Dessa prisstegringar skall löntagare, pensionärer och barnfamiljer bära. Bensin- och elskatthöjningar kommer att drabba kommuner, landsting och hela företagsamheten och kan i sin tur späda på inflationen ytterligare.

Ingen kommer att vara lycklig över att inflationen tar ett ytterligare skutt redan i år. Prisstegringarna ligger ju kvar när det nya året träder in, det vet alla.

Ingen kan heller förneka att dessa skatthöjningar i slutändan försämrar svenska företags konkurrenskraft gentemot utländska företag.

Risken för att denna politik blir ett hot mot sysselsättningen är uppenbar.

Men så går det för en regering som inte vill klara balansen i statens affärer genom besparingar på budgeten.

Denna riksdag har ännu chans att nyttja den internationella dragkraften för att minska underskottet i statens affärer. Utan en rejäl bantning av budgetunderskottet kommer alla försök att pressa inflationen till hanterliga nivåer att misslyckas. Den som driver en sådan politik drar på sig ett tungt ansvar. Det blir ingen lätt uppgift att möta sämre tider med tom kassa och galopperande inflation.

Får goda år gå utan att budgetunderskottet pressas ned står vi illa rustade att möta kommande svårigheter. Var skall vi då ta pengar för att möta arbetslöshet när konjunkturen viker?

Det går naturligtvis att låna sig igenom *en* kris om man utnyttjar efterföljande goda år för att återvinna balansen. Missas den chansen kan situationen bli allvarlig när nya påfrestningar uppstår. För varje månad som går utan att regeringen ger sig i kast med vårt grundläggande samhällsekonomiska problem minskas våra chanser att klara upp situationen. Regeringen försöker nu påstå att underskottet skulle vara på väg ned. Det är, herr talman, att försöka dölja verkligheten.

Underskottet minskas genom en uppräknig av skatteinkomsterna som i sin tur kommer från de löneavtal socialdemokraterna själva betecknat som alltför generösa med tanke på ekonomisk stabilitet och bevarad konkurrenskraft. Ihålligheten i denna politik är uppenbar. Det underliggande budgetunderskottet är fortfarande för stort.

Enligt centerns uppfattning finns det bara en realistisk väg för att pressa ned statens underskott och återfå balans i ekonomin. Det är att spara på statens utgifter. Ökade inkomster genom höjda skatter är inte längre en framkomlig väg. Vi har lagt fram konkreta sparprogram, men socialdemokraterna lyssnar inte vare sig på oss eller på sin egen riksbankschef. Denna självförvållade lomhördhet kan komma att stå svenska folket dyrt.

Det är obegripligt att regeringen inte förmått sig att ta krafttag för att sanera ekonomin och pressa ned budgetunderskottet. Denna regering har ju

kunnat föra åtstramningspolitik i ett helt annat klimat än den föregående. Skillnaden är att denna regering har att arbeta med en opposition som är beredd att ta ansvar och ställa upp bakom svåra och impopulära beslut. Vi har haft konkreta sparförslag med långtgående effekt, men socialdemokraterna har avvisat dem här i riksdagen. Tyvärr har socialdemokraterna varit så insnärjda i oppositionsårens yviga löftespolitik att de inte kunnat föra den politik landets väl hade krävt.

När högkonjunkturen kulminerade i augusti var den öppna arbetslösheten 153 000 personer. Det var en siffra ni socialdemokrater nämnde under lågkonjunkturen och valrörelsen 1982, och ni påstod att en så hög arbetslöshet aldrig skulle kunna förekomma i socialdemokratins Sverige. Nu vet alla att också det påståendet från socialdemokraterna var felaktigt.

Arbetslösheten är naturligtvis ett resultat av socialistisk och centralistisk oförmåga och inte ett resultat av ovilja. Regeringen ger helt enkelt inte utrymme för de krafter som skulle kunna skapa jobb. Och när regeringen försöker själv blir det bara krångligt, byråkratiskt och otypligt.

Det är, herr talman, nödvändigt att växla över från bidraglinje till arbetslinje. Men i praktiken innebär den socialdemokratiska politiken en utveckling i motsatt riktning. 1982/83 var kostnaderna för arbetslöshetsersättning 25,3 % av AMS kostnader. 1983/84 hade siffran stigit till 29,1 %. Det är en ökning med 4 procentenheter.

Ungdomsarbetslösheten ger de svåraste och mest långsiktiga sociala konsekvenserna. Därför beslöt riksdagen, efter ett centerinitiativ, att se till att alla ungdomar i åldern 18–19 år skulle ha rätt till arbete i ungdomslag i stället för kontantersättning från A-kassan eller s. k. kontantstöd.

Detta var att med förtur för ungdomar växla från bidragslinjen till arbetslinjen. Det var ett viktigt steg som togs, även om det kunde ha gjorts bättre. Arbetslinjen för ungdomar har i flera avseenden ett alltför passivt innehåll i den utformning den nu har fått.

Här kommer socialdemokratins hämsko in i bilden. Socialdemokraterna har svårt att se och utnyttja lösningar som innebär decentralisering, som tar till vara enskilda människors initiativkraft och den kapacitet som finns inom det enskilda näringslivet – inte minst småföretagsamheten.

Centerpartiet vill ge arbetsmarknadspolitiken och arbetslinjen en offensiv inriktning. Centerpolitiken syftar till ett positivt klimat för företagsamheten. Får jag nämna några konkreta förslag:

- avveckla löntagarfonderna
- sänk arbetsgivaravgiften med 5 procentenheter upp till 15 anställda i varje företag
- gör det möjligt att skattefritt spara till det egna kapitalet vid nystartande av företag
- slopa beskattningen av i företaget arbetande kapital
- anpassa arbetsrättslagstiftningen bättre efter småföretagens situation
- minska de byråkratiska kraven på företagen och nyföretagandet
- återinför möjligheten för företag att göra avdrag för forskningsinsatser

- ge regionalpolitiken en starkare inriktning mot de svaga områdena i främst Norrlands inland och
- utveckla glesbygdspolitiken i alla delar av landet
- skapa möjligheter för nya företagsformer som bättre motsvarar nyföretagande i samverkan och utveckla de kooperativa möjligheterna.

Herr talman! Det är genom sådana åtgärder som det också kommer att bli möjligt att på ett bättre sätt möta ungdomarnas och andras krav på en väl fungerande arbetsmarknad. Då kommer det att gå lättare att ge också ungdomslagen en mer meningsfull inriktning. Det skulle innebära arbete eller utbildning under hela arbetsdagar, mer jobb inom den privata sektorn och lönevillkor som ansluter till marknadens krav om rimlig relation mellan prestation och lön.

Om nu samhället har kostnader för 140 000 människor som är direkt arbetslösa och för 189 000 som är föremål för arbetsmarknadsåtgärder, måste det vara klokt och helt enkelt nödvändigt att fundera över om pengarna kunde användas på ett effektivare och mera offensivt sätt. Det rör sig trots allt om en summa på inemot 25 miljarder kronor.

Då blir mitt förslag inför budgetarbetet: Använd en tiondel av resurserna till AMS och Samhällsföretag för att i stället skapa bättre förutsättningar för småföretag, nyföretagande och för en aktiv regionalpolitik. Sätt in de pengarna i det program för småföretagande, regionalpolitik och glesbygdstöd som jag har skisserat! Jag är övertygad om att pengarna använda på det sättet kommer att skapa långt fler jobb än vad de gör genom den nuvarande passiva linjen.

Socialdemokraterna tycks fortfarande tro att vi löser våra ekonomiska problem med fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn och ökat skattetryck. Jag måste erkänna att ni fullföljer denna strategi med stor frenesi. Låt mig få nämna några av de skattehöjningar som har genomförts sedan regeringsskiftet:

Socialdemokraterna har höjt momsens, förmögenhetsskatten, arvs- och gåvoskatten. De har slopat lättnaderna i aktiebeskattningen, infört en särskild omsättningsskatt och skärpt realisationsvinstbeskattningen på aktier. De har genomfört en kraftig skärpning av realisationsvinstbeskattningen på bostadsrätter. De har infört en särskild gödselskatt och en avgift på bekämpningsmedel. De har höjt fordonsskatt och bilaccis och genomfört en försämring av bilavdragen. De har infört vinstdelningsskatt. Sist men inte minst har de urholkat skattereformen dels genom den uteblivna kompensationen för inflationen, dels genom särskilda förändringar av indexuppräknings- och skatteskalan.

Totalt innebär detta skatteskarvningar på mellan 20 och 30 miljarder kronor.

Men ni är uppenbarligen inte nöjda ens med detta. Vi har knappt hunnit starta höstsessionen förrän ni lägger fram ytterligare förslag om skattehöjningar. Det är förslaget att ingen indexuppräkning av skatteskalan skall ske för 1987 års taxering och förslaget om statlig fastighetsskatt. Och i går

föreslogs skattehöjningar med ytterligare 4 miljarder. Räknar man ihop dessa förslag, blir summan 6,7 miljarder när fastighetsskatten slår fullt ut, plus vad borttagandet av indexeringen av skatteskalan ger. Det i sin tur beror på inflationsutvecklingen – ju högre inflation desto större skatteskärpning. Från centerns sida säger vi nej till borttagandet av inflationsskyddet av skatteskalan. Vi säger nej till höjd bensinskatt och höjd kilometerskatt. Höjd elskatt har vi velat använda som styrs katt inom energipolitiken, men inte som en ren budgetförstärkning, vilket det nu är fråga om. Den nya fastighetsskatten är orättvis, och vi säger nej också till den. Den tar inte hänsyn till de skattskyldigas bärkraft. Det är en punktskatt på fastigheter, en skatt på bruttovärdena, som utgår oavsett om fastigheten är belånad eller inte.

I propositionen redovisas noga vilka kapitalkostnadsökningar som drabbat hus med statliga lån på grund av upptrappningarna av de garanterade räntorna. Men det sägs ingenting om hur kostnadsutvecklingen har varit för dem som inte har några räntesubventioner. Alla som har äldre hus med banklån har drabbats mycket hårt av räntehöjningarna.

Bostadsministern har under senare tid övergått till att försvara sitt förslag med att pengarna behövs för att minska budgetunderskottet. Men inte heller detta argument försvarar ett fullständigt orättvist förslag. Höjda skatter är dessutom, jag upprepar det, inte lösningen på vårt statsfinansiella läge. Vad som behövs är besparingar!

Det nuvarande subventionssystemet är en starkt bidragande orsak till de kraftiga kostnadsökningarna inom bostadsbyggandet. Ett nytt finansierings-system måste införas.

Från centerns sida har vi föreslagit införandet av räntelån. Detta system innebär att en del av räntekostnaderna läggs till kapitalet för att betalas senare. På så sätt jämnas räntekostnaderna ut över bostadens livstid, och den stora kostnadsskillnaden mellan nyproducerade hus och äldre hus minskar.

Ni socialdemokrater talar gärna om er "samförståndsanda" och er strävan till breda lösningar. Det började efter regeringsskiftet med talet om "den utsträckta handen" och har sedan fortsatt i olika repriser. I regeringförklaringen för några veckor sedan talade statsministern om sin strävan att "samla nationen i uppgiften att föra landet ur krisen".

Det mest avslöjande beviset på hur långt socialdemokraterna i praktiken har avlägsnat sig från samförståndets och den medborgerliga samlingens väg fick vi den 4 oktober. Då samlades på nytt hundratusentals människor för att demonstrera mot löntagarfonderna. Det var en massiv opinionsyttring, som i sig blev ett kusligt exempel på hur socialdemokratien har splittrat vår nation. Motståndet mot de kollektiva fonderna har resulterat i en folkrörelse, vars kraft och djup socialdemokraterna inte har förmått inse. Fonderna har blivit den samlande och utlösande kraften i denna rörelse, men den har sannolikt djupare rötter än så. Det är helt enkelt fråga om en djupt förankrad folklig protest mot byråkrati och frihetsinskränkningar.

Socialdemokraterna avfärdar 4 oktober-demonstrationen med ett överlägset fnysande om att det är "direktörerna som marscherar för att slå vakt om sin ekonomiska makt". Herr talman! Denna nonchalanta attityd är

särskilt allvarlig och oroande när den kommer från ett parti som självt har folkrörelseursprung och som använder demonstrationer som ett medel i sin egen opinionsbildning. Med denna bakgrund kunde man vänta större respekt för andras engagemang.

Nu har fonderna verkat i tio månader, och redan har vi fått bekräftat att våra invändningar inför beslutet var sakligt grundade. I fonddebatten här i riksdagen i december förra året deklarerade regeringens företrädare att löntagarfonderna var en förutsättning för den solidariska lönepolitiken och därigenom skulle ge en lugnare utveckling på arbetsmarknaden. Nu kan var och en avgöra hur fonderna har verkat i avtalsrörelsen.

Jag tycker att statsministern är skyldig denna kammare och svenska folket en förklaring till hur det sammelsurium som nu kan studeras på avtalsområdet stämmer med uttalandena om att fonderna skulle hålla lönekraven nere. Är Olof Palme i dag beredd att upprepa påståendet att fonderna ger en lugnare lönekostnadsutveckling?

Inför fondbeslutet talades också om "raka rör" i vilka fondpengarna skulle strömma till allas fromma. När rören nu är monterade och har börjat forsla sitt innehåll kan vi se hur strömmarna går. Det vi kan se är dräneringsrör som drar pengar från småföretag och glesbygder. Centralisering och maktkoncentration tilltar.

Löntagarfonder, säger man – men varken löntagare eller andra ges möjlighet till insyn i fondernas verksamhet. Nej, fonderna måste bort. Ju förr dess bättre. Annars får vi ingen uthållig förbättring i ekonomi och sysselsättning. En icke-socialistisk majoritet i valet nästa höst ger denna möjlighet.

Det råder inget tvivel om att barnfamiljerna har det ekonomiskt mer besvärligt än de flesta andra grupper i samhället. Över partigränserna är vi ense om att det förhåller sig på detta vis.

Då borde det finnas förutsättningar att sakligt analysera var orättvisorna är störst och hur vi bäst skall kunna hjälpa barn och föräldrar till en bättre tillvaro.

Valfriheten och barnens bästa måste vara utgångspunkten för familjepolitiken. Då kan man inte lägga alla pengarna i en korg. Då måste man se till att familjepolitiken byggs upp med olika komponenter så att den passar alla familjers och alla barns situation.

Det är en uppenbar orättvisa att de föräldrar som i sitt eget hem själva tar vårdnaden om sina små barn inte får någon ersättning från samhället. Det är därför vi i årtal har arbetat för införandet av vårdnadsersättning. Utan en sådan ersättning kommer familjepolitiken att halta. Och hältan blir allt svårare ju mer man bygger ut stödet till andra omsorgsformer men lämnar föräldrainsatsen därhän. Och det står ställt utom varje tvivel att familjer med bara en inkomst, det må vara ensamstående föräldrar eller familjer med hemmama, har det utomordentligt svårt att över huvud taget få ekonomin att gå runt. Att återställa 1 800-kronorsavdraget till sitt ursprungliga värde är därför en viktig uppgift.

Det var mot den akut besvärliga bakgrunden som vi i centerpartiet försökte få riksdagen att fatta beslut om en tidigareläggning av den

barnbidragshöjning som nu skall komma vid årsskiftet. Inte minst mot bakgrunden av att inflationen nu sprängt de uppsatta gränserna står barnfamiljerna i en ännu svårare situation än tidigare. Det finns skäl beklaga att den försämring som åstadkoms när livsmedelssubventionerna drogs ner, för nära ett år sedan, i all huvudsak ännu inte kompensrats för barnfamiljerna. Pensionärerna har också drabbats av detta.

Herr talman! Denna riksdag skall lägga fast jordbrukspolitiken för kommande år. Vi får anledning att återkomma till detta, men låt mig redan nu redovisa de principer som enligt centerns uppfattning måste präglja jordbrukspolitiken.

All odlingsbar jord skall odlas. Det är och förblir centerns bärande princip i jordbrukspolitiken. Denna vår inställning styrde 1977 års beslut om jordbrukspolitiken, och vi kommer att avvisa alla försök att slå ut stora delar av livsmedelsproduktionen. Levande jordbruk ger bygden liv. Det öppna ljusa odlingslandskapet är en stor tillgång i vår miljö. Egen produktion av livsmedel ger trygghet i oroliga tider. Svenska livsmedel kan användas för att lindra svält bland världens nödlidande människor. Den odlade jorden är en viktig resurs i energi- och miljöarbetet.

Diskussionen om spannmålsöverskottet ter sig också besynnerlig i ett läge, när vi kan finna avsättning för huvuddelen av överskottet i form av produktion av etanol. Satsning på etanol ger både värdefullt proteinfoder och drivmedel samt positiva miljöeffekter. Det är ett samhällsintresse av högsta mått att finna lösningar, som minskar de försurande utsläppen.

När centern var i regeringsställning tog vi allvarligt på försurningen. Vi var pådrivande för att få till stånd den internationella konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar. Den följdes av ett internationellt arbete, som kulminerade i Stockholmskonferensen om försurning – Miljö-82. Vi tog fram förslag om skärpta utsläppskrav för koleldade anläggningar, skärpta bilavgaskrav, ett kalkningsprogram och informationsresurser, som möjliggjorde bl. a. miljöorganisationernas internationella försurningssekretariat.

Försurning och luftföroreningar angriper ekosystemet på många sätt. Det är ingen överdrift att kalla det 1980-talets allvarligaste miljöproblem. Utvecklingen i skogen ger anledning till stor oro. Internationella erfarenheter skrämmer. Försurningens upptäckare, den svenske professorn Svante Odén, varnar för kemiska öknar. Vi kan se 50 % skogsskador i Västtyskland i sin helhet och i delstaten Baden-Württemberg 66 % skador. I Bayern uppvisar 80 % av granen skador. Det borde leda till snara åtgärder också i Sverige.

Det som mer än något annat brådskar är att minska de försurande bilavgaserna. Västtyskland har redan beslutat om införande av blyfri bensin och katalytisk rening. I Sverige har vi börjat en produktion av etanol i Lidköping. Hur länge skall regeringen dröja med att lägga fram förslag till riksdagen om införande av katalytisk eller motsvarande rening samt produktion av svensk etanol? Centern kräver att skatten på etanol tas bort.

De biologiska och ekonomiska konsekvenserna av en fortsatt utveckling

kan bli mycket allvarliga. Farhågor för minskad skogsproduktion och försämrad markbördighet är en realitet i Centraleuropa. Även här hemma ser allt fler med oro på vad som kan hända. Försurningen och luftföroreningarnas allvarliga effekter kräver att regeringen snarast förelägger riksdagen förslag om konkreta åtgärder. Inom centerpartiet anser vi att det inte finns något som hindrar den svenska regeringen från att tillse att blyfri bensin finns tillgänglig i hela landet från år 1986. Redan en sådan åtgärd ger en klar miljövinst, då vi därmed slipper ifrån de farliga blyutsläppen. Därmed banar man också väg för en övergång till katalytisk eller motsvarande rening. Sverige måste fortsätta att spela rollen av väckarklocka, eftersom de gränsöverskridande luftföroreningarna är vårt största miljöhot. Detta kräver att det internationella arbetet bedrivs intensivare än f. n. från svensk sida. I det arbetet är centerpartiet nu som förut berett att aktivt medverka.

Herr talman! I samband med riksdagens högtidliga öppnande fick både vi kammarledamöter och svenska folket uppleva något fullständigt unikt: Sveriges statsminister valde att använda regeringsförklaringen för partipolitisk polemik. Detta är Olof Palme ensam om. Hans åtgärd är exemplös. Den saknar motstycke.

Det är lätt att förstå att socialdemokraterna och statsministern känner sig oroade av att samverkan mellan centern och kds innebär att mitten i svensk politik blir starkare och att möjligheterna för en icke-socialistisk regering efter nästa val ökar. Att man på socialdemokratiskt håll känner denna oro, att man känner sig politiskt hotad, kan jag förstå.

I regeringsförklaringen sade Olof Palme:

”Genom medverkan av ett av riksdagens partier kan dock vid nästa val ytterligare ett parti bli representerat i riksdagen, trots att det av egen kraft inte förmått erhålla sådan representation. Detta innebär att grundlagen kringgås och att överenskommelserna kring vårt styrelseskick har brutits. Detta är djupt beklagligt.

Det är en viktig uppgift för den nya folkstyrelsekommittén att skapa fasta regler för valsättet som motverkar splittring och tryggar respekten för våra grundlagar.”

Detta uttalande måste både till formen och i sak ses som en förlöpning av statsministern. Från andra talarstolar har Olof Palme använt andra formuleringar på samma tema. Statsministern hade kunnat bespara sig denna fadäs, om han hade kontaktat någon med våra grundlagar väl förtrogen, innan han rusade åstad som självutnämnd överdomare i svenskt politiskt liv.

Faktum är att alla tillfrågade grundlagsexperter förklarar att den valtekniska samverkan som centern och kds kommit överens om är helt i överensstämmelse med våra grundlagar. Vi har följt grundlagarna till punkt och pricka. Regeringens efter riksdagsöppnandet aviserade tilläggsdirektiv till folkstyrelsekommittén är ju i sig ett kvitto på detta.

Skulle socialdemokraterna å andra sidan mena allvar med att förbjuda valsamarbete av det slag som centern och kds har träffat avtal om är de inne på farliga vägar. Folkstyrelsens viktigaste princip är att alla skall ha rösträtt och att varje röst skall väga lika tungt. Varje avsteg från den principen måste

ha en utomordentligt stark motivering.

Motivet för den nuvarande 4-procentsspärren är omsorgen om riksdagens arbetsduglighet, och detta har vår fulla anslutning. Med *många* små partier i riksdagen kan riksdagsarbetet gå i stå. I detta fall är det fråga om att långsiktigt stärka mittfältet i svensk politik, en politisk kraft som redan finns i vår riksdag.

Helt annorlunda måste man se på saken om någon vill att spärrarna skall ta sikte på att permanent spärra ut vissa grupper från politiskt inflytande. Är det den karaktären som socialdemokraterna nu vill ge 4-procentsspärren, är de inne på farliga vägar.

Herr talman! För att summera: Sverige behöver i dag mer av samarbete och mindre av konfrontation. Det finns en politisk plattform för ett valsamarbete mellan centern och kds i de båda partiernas likartade ställningstaganden i ett antal viktiga frågor. Den samarbetsmöjligheten måste tas till vara lika väl som de samarbetsmöjligheter som finns mellan riksdagspartierna.

Det valtekniska samarbetet mellan centern och kds kan bara förarga dem som vill ha fortsatt hård konfrontation och splittring i nationen.

Anf. 3 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Det är knappt ett år kvar till nästa val. Dagens debatt och debatten under det här året kommer naturligtvis att präglas i hög grad av valet. Det finns därför skäl att något erinra om den debatt som kulminerade i valrörelsen 1982.

Under den debatten staplade socialdemokraterna vallöften på varandra. Visserligen försökte man då och då att påminna oss om att man också ibland varnade för de förväntningar som man skapade, men huvuddelen av tiden gick ändå åt till att underblåsa de här förväntningarna hos människor.

Herr talman! Jag besökte häromdagen Ludvig Svenssons gardinfabrik i Kinna. Den spelade en huvudroll i valrörelsen 1982. Ni minns alla hur det lät i den valrörelsen. Olof Palme åkte land och rike runt och sade att nu skulle vi öka bostadsbyggandet. Det skulle bli jobb för järnverken som skulle leverera armeringsjärn, för snickerierna, för kylskåpsfabrikanterna och till sist också för Ludvig Svenssons gardinfabrik i Kinna.

Men nu vet vi också hur det gick med den här politiken. 1982 påbörjades byggandet av 42 000 bostäder i Sverige. Det är 5 000 för litet, sade socialdemokraterna. De ville alltså starta 47 000 bostäder. I år kommer man att börja bygga ungefär 32 000 bostäder. En tredjedel av det vallöfte som var ett av Olof Palmes viktigaste i valrörelsen 1982 är som bortblåst.

Vi är inte kritiska mot nedgången i byggandet från 1982 och fram till i dag. Det är snarare en nödvändig anpassning till den situation som vi har haft på bostadsmarknaden med många tomma lägenheter. Men vi är kritiska mot det sätt på vilket valrörelsen bedrevs och de övergivna vallöften som vi har sett så många exempel på.

Bostadsbyggandet är bara ett exempel. Detsamma gäller pensionerna. Det gäller besparingarna, det gäller kommunerna och det gäller skattereformen.

I vissa fall var det bra att de här löftena övergavs, men det var omoraliskt av socialdemokraterna att ställa ut dem på det sätt som man gjorde.

Låt mig ta ytterligare ett exempel, nämligen skattereformen. Den 8 januari 1982 skrev Olof Palme i Dagens Nyheter om skattereformen följande:

Socialdemokraterna står orubbligt fast vid uppgörelsen. Människorna skall veta att de kan lita på vårt ord.

I dag vet människorna, och vi som var med om skatteuppgörelsen, att det kunde man inte göra.

Den fråga vi i dag ställer oss är: Var det av oförstånd eller enbart i taktiska syften som man bedrev en sådan valrörelse 1982? Jag tror att Grönköpings Veckoblad – denna skarpsynta analytiker av svensk politik – kom mycket nära sanningen när det redan i november 1982 skrev följande: "Att en nära nog oövervinnelig valseger ändock uppnåddes, pekar med all tydlighet å, att de framtagna vallöftena fullt ut täckte sin funktion, d. v. s. att erövra regeringsmakten – men får detta naturligtvis ej i efterhand misstolkas så, att ex.vis en värdesäkring av pensioner resp. skatter nödvändigtvis måste upprätthållas annat än i förhållande till en tänkt, ännu större försämring av desamma, för att här taga blott ett typexempel."

Det var många som förfördes av de toner som slogs an i valrörelsen 1982, men alla gick inte på bluffarna. DN-journalisten Adrup besökte den 23 augusti ett valmöte som Olof Palme hade nere i Malmö, och när han refererade det gjorde han också följande iakttagelse:

Barnen lyssnar och tittar, och ta mig tusan så tror jag inte att de tittar en extra gång, för barn har en lustig förmåga att se kejsaren utan kläder.

Det är alltid frestande när man är i opposition att lova för mycket, och jag skall gärna medge att vår historia säkert också uppvisar ett och annat exempel på det, men alla tidigare rekord måtte ha slagits under socialdemokraternas tid i opposition. Vi har sett, skrämts och lärt av det exemplet, och därför har vi satt målet för vår oppositionspolitik högre än tidigare. Vi skall föra en realistisk och sammanhängande oppositionspolitik.

Folkpartiet står för socialt ansvar utan socialism. Socialt ansvar innebär bl. a. att vi vill ha och arbeta för en ekonomi i balans. Det finns i dag många strukturella problem i svensk ekonomi som vi måste arbeta för att lösa, och det finns dess värre inga enkla vägar att gå, om vi skall klara dem. Samtidigt är det nödvändigt att vi beträder den svåra vägen för att kunna klara jobben och välfärden.

Herr talman! Förutsättningen för detta är en stram finanspolitik, en stram budgetpolitik. När vi gick in i den högkonjunktur som vi just nu upplever kulmen av borde vi ha stramat åt hårdare än vad regeringen har varit beredd att göra. Då hade det också blivit lättare att klara de ambitiösa inflationsmål som regeringen har ställt upp. Vi har hela tiden sagt att den budget som regeringen lade fram i januari i år var för svag. Vi har föreslagit en stramare budget.

Vi har fått kritik från regeringen för att vi har föreslagit den här uppstramningen. Regeringen har sagt att man har hamnat exakt rätt. I en intervju i november 1983 – alltså t. o. m. innan budgeten lades fram –

meddelade Olof Palme Veckans affärers läsare att man redan på våren 1983 hade förstått att det behövdes en åtstramning på exakt 7.5 miljarder kronor. Liksom av en händelse var det precis det resultatet man uppnådde i den sparplan som man lade fram på hösten 1983.

Det är för litet, sade vi, och utvecklingen har gett oss rätt. Nu tvingas regeringen till panikåtgärder – precis som i våras, när man klampade in i avtalsrörelsen med helt oplanerade åtgärder.

Regeringens oförmåga att ta itu med de strukturella problemen när den goda konjunkturen hade medgett det gör att vi går in i nästa lågkonjunktur med en svagare ekonomi och sämre förutsättningar att lösa sysselsättningsproblemen än någonsin tidigare.

En stramare budgetpolitik måste enligt vår mening bygga på lägre offentliga utgifter. Vårt land har slagit huvudet i skattetaket. Det finns inget utrymme ytterligare för skattehöjningar. Ändå är det den enda väg som regeringen i praktiken vågar beträda. Man föreslår den ena skattehöjningen efter den andra. I raden av skattehöjningar, som mina kolleger har kommenterat från talarstolen, kommer nu senast på listan fastighetsskatten och ett antal punktskatter som presenterades i går.

Folkpartiet kommer, med undantag för skatten på alkohol, att säga nej till dessa skattehöjningar. Däremot menar vi att det är viktigt att sänka marginalskatten. Även efter 1985 har Sverige världens mest progressiva inkomstskatteuttag. Progressiviteten i det svenska skattesystemet har blivit orimlig. Jag vill påstå att vi här har att göra med ett av de absolut största ekonomisk-politiska problemen i dag. Skattereformen, som genomförs under åren 1983–1985, räcker inte. Progressiviteten måste ner ytterligare.

Folkpartiet har föreslagit att många fler människor än i dag skall kunna få behålla åtminstone hälften av en inkomstökning. Vi menar att taket skall sänkas till 70 %. Jag utgår från att Olof Palme delar min bedömning av marginalskatternas vådor och av den önskvärda marschriktningen. Därför blir min fråga till statsministern: När kommer regeringen att lägga fram förslag om fortsatta marginalskattesänkningar?

Herr talman! Socialt ansvar innebär också arbete för gamlas och handikappades rätt till ett eget rum eller en egen bostad. Det finns i dag över 50 000 människor i Sverige som tvingas bo i flerbäddsrums tillsammans med människor som de inte själva har valt att bo ihop med. Tänk er själva att varje minut av dygnet leva inför öppen ridå med sin gläde, sorg och smärta, sin gråt, förvirring och oro, sina måltider och sin hygien ständigt tillsammans med andra! Det är inte en människovärdig situation. Det är en av 1980-talets viktigaste socialpolitiska uppgifter att ändra på dessa förhållanden.

Man skulle kunna tänka sig att det skulle vara lätt att nå politisk enighet om detta, men det är det uppenbarligen inte. Socialdemokrater har markerat på senare tid att man sätter andra mål högre. Den socialdemokratiska majoriteten i bostadskommittén har föreslagit att man skall införa en ny trångboddhetsnorm, men inte för de gamla och handikappade utan för unga och friska barnfamiljer.

Från regeringshåll har man meddelat att den viktigaste socialpolitiska

reform man nu har att genomföra är en förbättrad delpension, alltså förbättrade förmåner för dem som väljer att gå i delpension vid 60 års ålder. När vi har sagt att den satsningen står i motsatsställning till utbyggnaden av egna rum eller egna bostäder för gamla och handikappade, svarar man från regeringshåll: Vi skall göra allting samtidigt.

Att bygga ut delpensionen på det sätt som föreslagits kostar ungefär en halv miljard kronor per år. Inbilla mig inte att man kan använda denna halva miljard till mer än en sak! I valet mellan delpensionen och satsningen på gamlas och handikappades bostadsförhållanden väljer folkpartiet att satsa på ett eget rum eller en egen bostad för gamla och handikappade.

Herr talman! Folkpartiet har nyligen presenterat ett förslag till förbättringar för barnfamiljerna under de kommande tre åren. Det ligger i alla människors intresse att skapa rimligare förhållanden för barnfamiljerna i vårt land, inte minst därför att barnen skall få en bra grund att stå på. Det är dessa barn som skall ta över efter oss när vi en gång blir pensionärer och som skall kunna försörja oss på ålderns höst.

Det är viktigt när man utformar ett sådant stöd för barnfamiljerna att det inte görs så att marginaleffekterna skärps. Det måste löna sig att arbeta också för föräldrar till små barn. I dag har vi ett stödsystem för barnfamiljer som i praktiken fungerar på samma sätt som den gamla sambeskattningen, vilken formellt avskaffades vid ingången till 1970-talet. I en mycket intressant artikel i den socialdemokratiska idétidskriften Tiden redovisar forskaren Brita Schwarz hur detta system fungerar i dag. I extremfall händer det att kvinnor, som har varit hemma några år och sett efter barnen och som därefter går ut på arbetsmarknaden, bara får kvar en enda krona av 100 kr. som de tjänar, dvs. en enda procent av inkomstökningen. Det finns, skriver Brita Schwarz i den här artikeln, således många situationer då vårt nuvarande system knappast kan anses ge kvinnor och män möjligheter att på lika villkor förena förvärvsarbete och familjeliv.

Det är en skam att vi i Sverige år 1984, 100 år efter det att Fredrika Bremer-Förbundet bildades, skall ha kvar en ordning som i praktiken diskriminerar kvinnorna i samhället.

Regeringen vill inte göra något åt detta. Man förvärrar i stället situationen genom att fortsätta att satsa på de inkomstgraderade bostadsbidragen och genom att förorda inkomstprövade taxor på dagis. När, Olof Palme, kan vi förvänta oss att regeringen byter fot och försöker ändra på detta system? Är regeringen över huvud taget beredd att göra det, eller skall rättvisan för kvinnorna skjutas på framtiden?

Herr talman! Utan socialism, det innebär att vi slår vakt om marknadsekonomi. Vi tror på enskilda företag, och vi tror på konkurrens. Vi vill stimulera nyföretagande, småföretag och vinstdelningssystem i företagen. Vi vill sprida ägandet till fler enskilda människor, och vi vill stimulera enskilda alternativ till den offentliga servicen. Allt detta innebär inte, vilket Olof Palme brukar påstå när han är ute och håller tal, att välfärden minskar. Tvärtom betyder det att välfärden för människor kan öka.

Vi säger nej till socialistiska experiment oavsett i vilken tappning de dyker

upp. Vi säger också nej till kollektiva löntagarfonder. I de interna kampskrifterna har socialdemokraterna aldrig försökt dölja till vad dessa kollektiva löntagarfonder syftar. Ibland smyger sig sanningen fram också i motioner väckta här i riksdagen. I en motion som väcktes av några prominenta socialdemokrater i januari 1982 avslutar man texten på följande sätt: "För att långsiktigt lösa de arbetsmarknadsproblem som finns krävs en planmässig hushållning av landets resurser samt att samhället och löntagarna får det avgörande inflytandet över kapitalbildningen." Första namnet under den motionen var Kjell-Olof Feldt, som sedermera har blivit finansminister.

Annars har man i den utåtriktade propagandan oftare ägnat sig åt andra motiveringar. Här erbjuder t. ex. regeringsförklaringen från hösten 1983 flera exempel. Bl. a. säger man där att löntagarfonderna skall medverka till en bättre kapitalbildning i företagen. Ja, kapitalbildning i sammanhanget förmodar jag innebär att man menar att företagen skall tillföras mer riskkapital. Men vad är det som händer? Jo, i verkligheten dränerar man företagen på riskkapital. Företagen kommer på grundval av 1983 och 1984 års resultat att disponera 5 miljarder kronor mindre i riskkapital än utan löntagarfonder. Att löntagarfonderna i sin tur köper aktier av gamla aktieägare tillför inte företagen en enda krona mer. Skälet till att den här typen av argument förmodligen aldrig nått fram till regeringen är att man vägrar att lyssna.

Det finns andra exempel i regeringsförklaringen av år 1983 på vad man hoppades uppnå med fonderna. Ett sådant exempel var att de skulle bidra till att trygga pensionerna. Riksförsäkringsverket har studerat vilken betydelse löntagarfonderna skulle kunna få för pensionerna under förutsättning att de gav den goda reala avkastning som regeringen hoppades på. Man har visat att bidraget till pensionsutbetalningarna under återstoden av 1980-talet blir mindre än 1 %. Det är ett lägre bidrag än om man hade gjort den särskilda ATP-avgiften på 0,2 % till en avgift som direkt hade tillförts AP-fonderna. Det är alltså en enda stor bluff när man går ut och säger att löntagarfonderna skall trygga pensionerna.

Socialdemokrater tycks ibland vara väldigt förvånade över att det framför allt är småföretagare som tågar i demonstrationerna den 4 oktober. Man skall inte alls förvånas över det. Tänker man efter det minsta förstår man hur plågade småföretagarna är av löntagarfonderna. Småföretagarna får vara med och finansiera löntagarfonderna. Men om en liten företagare, som har tjänat ihop en del pengar, tycker att han behöver pengarna för att göra framtidssatsningar, investeringar som kan ge flera jobb, och vill ha tillbaka pengarna, då finns det bara en möjlighet, nämligen att gå till löntagarfonderna och säga att han är beredd att släppa in dem som ägare i företaget. Det är många familjeföretagare som drar sig för att få in ägare av den karaktären i företagen och som alltså är dömda till att bara se pengar försvinna ur företagen. Det finns bara ett sätt att komma till rätta med det här – att göra småföretagarna på gott humör igen, och det är vad Sverige behöver. Det sker genom att löntagarfonderna avvecklas, och vi kommer efter en icke-socialistisk valscen nästa höst att medverka till det.

Herr talman! Det är dess värre inte bara löntagarfonderna som är ett exempel på ett socialistiskt experiment; det finns andra försökskaniner på gång också. Det senaste är att regeringen i fortsättningen vill utse ordförande i de privata affärsbankernas styrelser. Det vill man göra för att man skall skaffa sig ett större inflytande, en större makt inte bara över bankerna utan också över näringslivet i dess helhet. Då frågar man sig: Vad har regeringen för särskild kompetens att avgöra vilka som skall vara ordförande i de privata affärsbankernas styrelser? Jag tycker att det exempel som finns på att regeringen utser inte bara styrelseordförande utan hela styrelsen inte är något föredöme. Vad är det för ordförande i dagens affärsbanksstyrelser som regeringen egentligen vill komma åt? Är det den gamle hedersmannen Gösta Olson i Götabanken som man vill bli av med? Eller är det Curt Olsson i S E-Banken, eller kanske Jan Wallander i Handelsbanken? Eller är det Nils G. Åsling i Föreningsbankernas Bank som man absolut vill peta? Eller är det kanske rent av Ingemund Bengtsson i Sparbankernas Bank? Nu säger regeringen att man i regel skall kunna godkänna de förslag som bankstyrelserna kommer fram med, men det beror bara på att de här förslagen skall föregås av, som det heter i departementspromemorian, formlösa kontakter mellan regering och bankerna innan de läggs fram. Kan man tänka sig någon värre form av mygeleekonomi än att bygga ett regeringsinflytande på formlösa kontakter mellan företagen och regeringen? Jag vill fråga Olof Palme: Inser inte socialdemokraterna att detta är ett fullständigt vansinnigt förslag? Är ni inte beredda att dra tillbaka det här förslaget?

Herr talman! Socialiseringsambitionerna är inte slut ens med detta. Man vill också på olika sätt monopolisera den sociala servicen. Tidigare har riksdagen behandlat förslag som har gått ut på att man skall socialisera sjukvård, barnomsorg, gymnasieskolor och många andra saker. Nu har turen uppenbarligen kommit till tandläkarna. I en utredning som förmodas ligga till grund för en aviserad proposition till höstens riksdag föreslår man att folktandvården skall ta hand om till att börja med 35 % och så småningom 50 % av vuxentandvården. Detta skall jämföras med en andel i dag på ungefär 23 %. Det är svårt att tro att man inte så småningom, när man har klarat av dessa 50 %, kommer att komma på att man kanske skall vidga detta till 100 %. Vi tycker att det är utomordentligt bra att vi har fått en tandvårdsförsäkring i Sverige så att människor kan efterfråga tandvård, men vi kan inte se att det finns någon anledning att vi som politiker skall avgöra till vilken tandläkare människorna skall gå. Det måste vara deras fulla rätt att avgöra om de skall gå till folktandvården eller till den privata tandvården. Det kan inte vara vår uppgift att avgöra om det är 23, 35 eller 50 % som skall gå till folktandvården, utan det måste människorna själva få bestämma. Därför blir min fråga till Olof Palme: Är socialdemokraterna beredda att låta människorna själva bestämma till vilken tandläkare de skall gå, eller är det givet i det socialdemokratiska samhället att politikerna vet bättre vilken tandläkare vi vuxna människor skall uppsöka när vi behöver tandvård?

Herr talman! Den frihetsdebatt som vi har haft i Sverige under det senaste året har på ett intressant sätt belyst de ideologiska skiljelinjerna i svensk

politik. Den har i hög grad handlat om vilket politiskt inflytande som skall finnas över enskilda människor, företag och organisationer. Folkpartiet arbetar för att det skall råda en rimlig balans mellan privatliv, marknad och politisk sektor. En hel del beslut måste fattas i politisk ordning, men ännu många fler beslut måste få fattas av enskilda, smågrupper, företag och organisationer. Många gånger kommer deras beslut att strida mot den politiska majoritetens uppfattning, men allt är inte politik och bör inte vara det. Därför är det bara bra om en hel del beslut står i strid med de beslut som skulle fattas av den politiska majoriteten: ifall den finge besluta om allt.

När man skall avgöra vad som skall beslutas i politisk ordning och vad som skall överlåtas åt andra – enskilda, företag och organisationer – måste det till sist ske genom en politisk avvägning. Det är i den diskussionen som de ideologiska skiljelinjerna har utkristalliserats.

Den politiska högern har alltid varit emot en utvidgning av den politiska sektorn. Oavsett hur stor den offentliga sektorn har varit och oavsett hur omfattande lagstiftningen har varit, har den politiska högern i Sverige alltid motarbetat ett ökat politiskt inflytande.

Socialdemokraterna, å andra sidan, ser inga gränser för det politiska inflytandet. De tycker att ett samhälle blir mer demokratiskt ju fler beslut som fattas i politisk ordning. I förlängningen av detta kan vi se det genompolitiserade samhället, där snart sagt alla väsentliga beslut fattas av politiker. Ibland vill socialdemokraterna gå snabbare fram och öka det politiska inflytandet på flera områden, ibland är de litet försiktigare. Men det är bara marschhastigheten, inte marschriktningen, som styrs av den försiktigheten.

Vårt mål är, som sagt, att uppnå en rimlig balans mellan politisk sektor, marknad och privatliv. Vi menar att huvudproblemet i dagens samhälle är att den politiska sektorn har vuxit sig för stark på bekostnad av marknaden och privatlivet. Vi menar att vi genom att avpolitisera och genom att avstå från att politisera på områden där förslag om politisering föreligger kan öka människors frihet utan att andras frihet begränsas. Det kan handla om friheten att påverka sin egen ekonomiska situation. Det kan handla om friheten att själv i större utsträckning få avgöra hur de pengar man disponerar när skatten är betald skall användas. Det kan handla om friheten att själv få välja den sociala service man vill ha. Det kan handla om friheten att utan någon statlig förhandsgranskning få pröva egna affärs- och produktidéer ute på den öppna marknaden. Det kan handla om mycket annat.

Men det finns också exempel på hur vi genom utvidgade politiska beslut kan öka människors frihet. Ett sådant är att vi genom en lag mot kollektivanslutning skulle kunna ge människor friheten att själva få avgöra vilket politiskt parti de skall vara med i, om de nu över huvud taget vill vara med i något.

Herr talman! Det behövs en ny realism och en ny uppriktighet och ärlighet i svensk politik. Vi vill bidra till att skapa detta. Det är en bra utgångspunkt för oss politiker att behandla andra människor som om de vore lika förnuftiga och kloka som vi eller – om ni hellre vill se det så – lika oförnuftiga och okloka

som vi. Människor kan gilla eller ogilla det som vi i folkpartiet står för, men de skall kunna lita på att vi står vid vårt ord också efter valdagen och att de av oss får höra hela sanningen så långt vi förmår att uttrycka den.

Den gyllene regeln i Bibeln säger: Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem. Det är en bra handlingsregel också för oss politiker.

Anf. 4 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! För att inga missförstånd skall råda efter det senaste dygnets olika diskussioner vill jag meddela, i början av mitt anförande, att vi inte delar regeringens uppfattning att det går bra för Sverige. Jag tror också att många TV-tittare står frågande inför detta påstående.

Anledningen till att vi inte delar den uppfattningen är att fortfarande 140 000 människor är öppet arbetslösa och att ännu fler är sysselsatta i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder – utan hopp om att kunna få ett fast och varaktigt arbete inom överskådlig tid. Vi delar inte uppfattningen därför att vi vet att arbetslöshetsperioderna blir allt längre, att allt fler blir utförsäkrade ur A-kassorna, att allt fler mår dåligt och blir sjuka av den påtvingade arbetslösheten.

Vår fråga är: Hur kan man tycka att "vi är på rätt väg" när inkomst- och förmögenhetsklyftorna växer, när ett fåtal gör stora klipp, samtidigt som hundratusentals människor lever under existensminimum och tvingas söka och leva på knappa socialbidrag?

Vi vet att alla människor som farit illa av de gångna årens nedskärningar och åtstramningar, och som fortfarande brottas med stora problem, har mycket svårt att förstå när regeringen hävdar att vi är på rätt väg och att regeringen för en optimistisk politik. Samtidigt vet ju dessa människor att tusentals arbetsplatser har försvunnit och att investeringarna i nya arbeten har minskat oavbrutet. Många har blivit arbetslösa, många äldre är utan hopp om att på nytt kunna få en varaktig sysselsättning. Många ungdomar är utan hopp om att kunna få välja yrke och framtid.

Ständiga pris- och hyreshöjningar, besparingar och nedskärningar har gjort att pengarna räcker allt sämre. En vanlig löntagare har under de senaste åren tvingats dra in på både det ena och det andra. Man tvingas spara på nöjen och fritidsaktiviteter, tvingas köpa mindre kläder än tidigare och dra in på maten. Man tvingas förbruka pengar som man i och för sig har lagt undan, och man har heller inte råd att åka på semester.

Detta är ju fakta bakom resonemanget att vi är på rätt väg. Ibland ställer man sig frågan hur det är med oss som sitter här och fattar beslut som direkt påverkar dessa människors situation. Hur många riksdagsledamöter lever under sådana här villkor? Jag tror inte att det är någon som gör det. Vi har klarat oss ganska hyggligt, medan det stora flertalet vanliga löntagare har klarat sig mindre bra – bl. a. som ett resultat av de beslut som vi har fattat här i riksdagen.

De som med den allra största iver förespråkade besparingar, nedskärningar och återhållna lönekrav har oftast varit de som drabbats allra minst av

dessa åtgärder som de vill att andra skall underkasta sig. Det är sedan samma personer som med kanske ännu större iver bekämpat förslag om åtstramningar för högavlönade och förmögna – sådana åtgärder som skulle drabba dem själva. Jag tror att man någon gång måste börja fundera över detta. Det är ju frågor som vi ställs inför som politiker.

Om man inte vill medverka till en rättvisare fördelning, om man inte vill stödja de sämst ställda, borde man väl ändå kunna ålägga sig själv samma sparsamhet som man med stor övertygelse rekommenderar för människor utanför det här huset.

Det var stora grupper som med mycket välmotiverade krav och med förhoppningar bidrog till att vi fick en annan majoritet vid valet 1982. Löntagarna och de fackliga organisationerna ville få ett slut på den löntagarfientliga borgerliga politiken. Pensionärerna hoppades att deras pensioner på nytt skulle värdesäkras. Barnfamiljerna hoppades på ökad förståelse. Hyresgästerna – framför allt de som bor i hyreshus – hoppades på ett stopp för hyreshöjningarna och på en mera socialt inriktad bostadspolitik.

Men det är möjligt att det allra starkaste stödet och de allra hetaste förhoppningarna fanns bland de ännu svagare grupperna i samhället, bland dem som hade drabbats hårdast av den borgerliga åtstramningspolitiken och som hade haft den minsta kraften att hävda sina intressen.

Det gäller följande grupper.

De arbetslösa som hoppades på att få ett arbete. Inte minst de många arbetslösa kvinnorna och ungdomarna hade mycket stora förväntningar. De lågavlönade som hoppades på bättre löner och rättvisare skatter. De handikappade – som vi talar mycket om – som hoppades på att man äntligen skulle börja lyssna på deras krav. Invandrarna, som inte är en särskilt väl sedd grupp i dessa dagar, som hoppades på lika rätt till arbete, på rösträtt och på inflytande i politiken.

Jag har nämnt de här grupperna, därför att dessa människor särskilt hårt drabbades av den borgerliga politiken. De hade särskilt stora förhoppningar om att den nya majoriteten skulle föra deras talan. De hoppades att den nya regeringen skulle ta upp deras problem. Med all rätt ställer ju de här grupperna frågan: Vem skall annars föra vår talan om inte arbetarrörelsens partier, partier som talar om jämlikhet och solidaritet?

Samtidigt var de här människorna säkert mycket väl medvetna om den ekonomiska oreda som de borgerliga hade ställt till med och även om att den nya regeringen från ett år till ett annat inte kunde rätta till allt elände som hade åstadkommits. Man satte sin lit till den nya regeringen.

Nu har två år gått. Det är mindre än ett år kvar till nästa års val, och allt fler uttrycker öppet sin besvikelse över regeringens politik. Men vad som kanske är ännu värre är att många av de här människorna tycker att regeringen inte för deras talan. Man måste, precis som var fallet under de borgerliga regeringarnas tid, slåss lika hårt för sina rättigheter även mot den nuvarande regeringen.

Arbetslösheten är fortfarande mycket hög. Bakom den officiella arbetslöshetsstatistiken finns en för svenska förhållanden mycket hög arbetslöshet.

Kvinnorna är särskilt hårt drabbade. Förutom dem som är öppet arbetslösa finns det många som vill ha ett heltidsarbete men som får nöja sig med ett halvtids- eller deltidarbete. Många kvinnor – det vet vi – bryr sig numera inte ens om att gå till arbetsförmedlingen, därför att de är medvetna om att den ändå inte har några arbeten att förmedla till dem.

Även ungdomarna är mycket hårt drabbade. En del har fått sysselsättning i s. k. ungdomslag. Men fortfarande har tusentals ungdomar varken arbete, utbildning eller plats i ett ungdomslag. Jag återkommer på nytt till att det kanske är ännu värre för invandrarna och de handikappade, därför att de uppvisar en förhållandevis mycket högre arbetslöshet än alla andra grupper i samhället. Men det är mycket få som för deras talan, som ens talar om deras besvärliga situation.

Det är därför som jag framhåller att de här människorna naturligtvis ställer sig frågande inför regeringens påstående att vi är på rätt väg. Dessa människor har svårt att förstå resonemanget att det går bra för Sverige, därför att det inte alls går bra för dem. De undrar naturligtvis om de fortfarande räknas in bland den svenska befolkningen eller om de bara så att säga tillhör något slags felmarginal.

Regeringen lovade en rättvis fördelningspolitik och sade att krisens bördor skulle fördelas efter bärkraft. Men man sänkte u-hjälpen, trots att hjälpbehoven kanske är större än någonsin. Man avvecklade värdesäkringarna av pensionerna, något som särskilt hårt drabbade pensionärer med liten eller ingen ATP. Man minskade matsubventionerna, och matpriserna ökade, vilket särskilt hårt drabbade de lågavlönade och barnfamiljerna. Och för bara några dagar sedan upphävde regeringen hyresstoppet, vilket naturligtvis kan resultera i kraftiga hyreshöjningar nästa år.

Ibland ställer man sig frågan om regeringens enda fördelningspolitiska ambition är att alla skall vara med om att betala ständigt lika mycket mer. Har man glömt bort att det är ändå viktigare att hålla tillbaka priser och hyror, att stödja låg- och mellaninkomsttagare och att ibland också vidta impopulära åtgärder mot de starka och välbeställda i samhället?

Inflationen, som varit över 100 % de senaste tio åren, har bidragit till att vidga inkomst- och förmögenhetsklyftorna. Det stora flertalet löntagare har förlorat, medan de redan förmögna har kunnat göra snabba klipp och öka tillgångarna på sina bankkonton.

Vi tycker naturligtvis att det är bra att regeringen vill bekämpa inflationen och gå hårt åt den. Men att inkalla arbetsmarknadens parter till Rosenbad och – efter sex års reallönesänkningar – varna LO-grupperna med statliga ingripanden i avtalsrörelsen om deras lönekrav går över 5 %, den metoden är vi absoluta motståndare till.

I förra numret av tidningen Metallarbetaren har man räknat ut effekterna av ett sådant 5-procentigt lönetak och av den marginalskatteomläggning – som regeringen fortsätter att slå vakt om – som gynnar höginkomsttagarna. Den beräkningen visar att en vanlig industriarbetare skulle få nästan 4 450 kr. i lönelöft och nästan 1 000 kr. i skattelättnad. En tjänsteman skulle få 6 000 kr. i lönelöft och 3 000 kr. i skattesänkning. En civilingenjör med en lön

på 170 000 kr. skulle få 9 000 kr. i lönelöft och 7 000 kr. i sänkt skatt, dvs. dubbelt så stort lönelöft och sju gånger så stor skattelättnad som en vanlig industriarbetare.

Jag måste ställa frågan till regeringen: Vad är detta för slags fördelningspolitik? Är det verkligen försvarbart att de högst avlönade skall få dubbelt så mycket i lönelöft och sju gånger så stor skattelättnad som en vanlig löntagare eller lägre tjänsteman? Detta har ju inget med en rättvis fördelningspolitik att göra.

Det är väl inte så konstigt att en mängd löntagare frågar sig varför regeringen angriper LO-grupperna, trots att det är de högvälönade som både har och får ut mest – både före och efter skatt.

Sade regeringen inte – när man träffade uppörelsen med centern och folkpartiet – att låg- och mellaninkomsttagarna skulle kompenseras i avtalsrörelsen för de högvälönades skattelättnader? Var det inte egentligen ett villkor för hela skatteomläggningen? Jag menar att regeringen och Olof Palme måste ge ett svar på den frågan. Detta är ju en belastning för er – med all rätt.

Jag tillhör inte dem som brukar stå här i riksdagen och läsa upp brev – det är i och för sig inget fel – och jag skall inte göra det nu heller. Men det är ingen hemlighet att vi i dessa tider får många brev och telefonsamtal från människor som skriver och berättar om hur de har det, om sina problem, om sin oro för framtiden. En fråga som de allra flesta återkommer till är arbetslösheten. De tycker att vi politiker – alla vi som finns i detta hus är då politiker av samma kulör och skall räknas in – inte tar arbetslösheten på allvar. De förstår inte varför det inte finns pengar för att ordna arbeten till de arbetslösa ungdomar som slutar skolan när de är 16 år, när de läser att riksdagen samtidigt anslår miljardtals kronor för att skaffa ett nytt stridsflygplan. I ett brev ställs frågan: Är det inte lika viktigt att försvara våra ungdomar mot arbetslöshet?

Många uttrycker också oro för regeringspolitiken – det får säkert de som sitter på regeringsbänken också brev om. Många skriver till mig och ber mig tala Olof Palme och regeringen till rätta. Det skall Gud veta är inte särskilt lätt. Det finns i breven en oro för att regeringen är på väg att överge solidaritets- och jämlikhetssträvandena, att arbetarrörelsens socialistiska värderingar är på väg att försvinna i regeringspolitiken.

Många tycker att regeringen saknar perspektiv och en klar handlingslinje – en uttryckt vilja att angripa och lösa problemen, en vilja att förändra samhället. Varför använder ni inte riksdagsmajoriteten? frågar de.

Många av dessa människor är bittra och öppet kritiska. När jag läser dessa brev får jag ändå en känsla av att de flesta har tillkommit av omsorg om arbetarrörelsen. Det är oftast pensionärer och människor som sedan länge har röstat på socialdemokratin eller vårt parti som nu känner oro och som ger uttryck för denna oro.

Jag tror att regeringen begår ett allvarligt och ödesdigert misstag om den underskattar dessa människors mycket ärliga och uppriktiga synpunkter. Jag tänker inte i första hand på nästa års val, utan på att de människor som skriver

har ett livslångt engagemang i arbetarrörelsen, har gjort outtröttliga arbetsinsatser i valrörelser och vardagligt politiskt arbete. De frågar nu regeringen: Varför gör ni så här när ni nu har majoritet? Jag tror att regeringen fräter på dessa människors uthållighet och gör dem missmodiga. Regeringen skall allvarligt betänka detta när den bedriver politik i dag.

Man kan säga att detta inte är någonting som angår de borgerliga partierna och partiledarna utan att det är en fråga för arbetarrörelsen. Men vi skall bekämpa de personer som från borgerligt håll försöker spela på dessa människors missmod.

Vårt parti var överens med socialdemokraterna i valrörelsen om att kampen mot arbetslösheten var den viktigaste frågan, och vi vill fortfarande prioritera den. Vi har lagt fram olika konkreta program och förslag för att skapa nya arbeten. Vi har naturligtvis med stigande otålighet – och oro – väntat på samlade och långsiktiga förslag och åtgärder från regeringens sida, men tycker oss bara finna nya akuta och kortsiktiga åtgärder.

Vi har sagt till regeringen att vi är beredda att diskutera och komma överens om åtgärder för att klara sysselsättningen med utgångspunkt i en rättvis fördelningspolitik. Men regeringen har huvudsakligen valt en annan väg. Man har valt att göra upp med de borgerliga partierna eller att ställa vårt parti inför fullbordat faktum – att stödja deras i och för sig otillräckliga och ibland dåliga förslag eller att fälla dem och bidra till en kraftigt ökad arbetslöshet.

Vi kunde göra upp med regeringen om förverkligandet av de fyra gemensamma vallöften från valrörelsen: om slopadet av karensdagarna, värdesäkra pensioner, utbyggnad av barnomsorgen och ökat arbetslöshetsunderstöd. Vi lyckades också efter litet trolleri i och vid sidan av riksdagen pressa igenom en sänkning av mjölkpriserna och åtgärder för att hålla tillbaka andra matprishöjningar. Vi kunde göra upp med regeringen i våras om att höja barnbidragen med 1 500 kr. från januari nästa år.

Detta tycker vi var bra uppgörelser. De var bra för de sjuka, för pensionärerna, för de arbetslösa, för barnen och för barnfamiljerna. Det är klart, att hade vi fått bestämma ensamma, men det får man ju inte, hade besluten blivit något annorlunda. Men vi har inte tvekat att ta ansvar och genomföra även halvbra eller halvdåliga förslag.

För en vecka sedan informerades vi om det ekonomi- och sysselsättningspaket som regeringen avsåg att förelägga riksdagen den här veckan. Regeringen var intresserad av våra synpunkter och ville att vi skulle reagera på förslagen. Vi hade naturligtvis flera frågor och konkreta förslag i det sammanhanget. Vi ställde sex konkreta frågor med åtföljande krav till regeringen:

1. Är regeringen beredd att skydda pensionärerna mot orimliga effekter av den föreslagna fastighetsskatten?
2. Är regeringen beredd att hålla tillbaka hyreshöjningarna under nästa år?
3. Är regeringen beredd att höja skatten på omsättningen av aktier?
4. Är regeringen beredd att verka för en räntesänkning?

5. Är regeringen beredd att kompensera glesbygdsbor vid en eventuell höjning av bensinpriset?
6. Är regeringen beredd att beskatta de stora räntevinster som t.ex. försäkringsbolagen gör i takt med att inflationen går ned och diskontot ligger kvar på en hög nivå?

Herr Adelsohn, som är oerhört intresserad av de här frågorna, bör notera att vi fick följande svar:

1. Regeringen är beredd att kompensera pensionärerna när det gäller de kommunala bostadstilläggen.
2. Regeringen är också beredd att begränsa hyreshöjningarna till inemot 3 % under nästa år. Det är ingen oväsentlig fråga, även om ni vill ha fri marknad på detta område.
3. Regeringen sade när det gäller omsättningen inom aktiehandeln, dvs. skatt på aktier, att man ville utvärdera först, eftersom bestämmelserna har verkat under så kort tid. Vi betraktar inte detta som ett avslag.
4. När det gäller räntesänkningen kan vi den formella gången, men regeringen hävdar att den vill föra en politik som kan skapa förutsättningar för en räntesänkning.
5. Regeringen säger sig också vara beredd att kompensera glesbygdsborna om bensinpriserna höjs.
6. Vi fick också besked om att regeringen är beredd att undersöka ingrepp mot kapitalvinster t. ex. inom försäkringsbolagen.

Vi fick i varje fall på fyra punkter av de sex krav vi ställde sådana besked att vi ansåg att vi kunde säga till massmedia och till de andra partierna i går att vi inte avser att fälla regeringens paket på dessa områden.

Det innebär naturligtvis inte att vi är nöjda med regeringens politik. Hade vi själva fått utforma ett förslag hade det fått ett helt annat utseende. Vi varken jublar eller applåderar över det här paketet. Vi har fortfarande många kritiska invändningar och bättre förslag, tycker vi, som vi kommer att lägga fram på sedvanligt sätt här i riksdagen. Det som har varit viktigast för oss har varit insatserna mot arbetslösheten. De har kanske varit helt avgörande.

Även om vi anser att detta är ett akutprogram – ett program med insatser för att motverka den ökande arbetslösheten i vinter och under nästa år – anser vi att programmet inte räcker. De akuta åtgärderna måste följas av fler, bättre genomarbetade och naturligtvis av en mer långsiktig natur.

Vi hävdar att näringslivets rekordvinster måste användas för att skapa nya arbeten. Vår utgångspunkt är att det är orimligt att storföretag, banker, försäkringsbolag och kreditinstitut kan förfoga över miljardtals kronor samtidigt som hundratusentals människor förvägras rätten till arbete och trygghet.

Vi menar att staten måste gå in och kapa dessa rekordvinster. Ni får gärna kalla det konfiskation, eller vad ni vill – men om näringslivet och kapitalägarna vägrar att använda vinsterna för att skapa sysselsättning, vägrar att

anställa ungdomar och handikappade, ja, då måste staten i detta sammanhang på något sätt ta hand om vinsterna och använda dem för att ordna arbeten till de arbetslösa. Svårare är det inte!

Det saknas ju inte heller uppgifter. Kommunerna behöver mer folk. Barnomsorgen behöver byggas ut. Sjuk- och äldreomsorgen behöver förstärkas. Kollektivtrafiken behöver förbättras. Inom natur-, skogs- och miljövården behövs stora insatser. Vi behöver bygga nya bostäder, skolor, vägar och annat. Arbetstiden behöver sänkas och även det ger fler jobb. Vår utgångspunkt är att ingen skall behöva gå utan arbete i vårt land. Det finns så mycket olösta uppgifter och så många icke tillgodosedda behov att vi kan sysselsätta alla människor som vill ha ett arbete. Det är, menar vi, den enda vägen ut ur den ekonomiska krisen – att ta till vara alla människors engagemang och arbetslust, precis som man sade i valrörelsen.

Arbetslösheten måste gå före allt annat, och gårdagens akutprogram måste följas av ytterligare åtgärder.

Vi menar att de begränsade ekonomiska resurser som finns måste användas för att stödja de ekonomiskt och politiskt svagaste grupperna. De som har fått bära de tyngsta bördorna och som inte lika högljutt som andra har kunnat hävda sina intressen måste ställas i centrum.

När uppemot var femte barnfamilj, lågavlönade kvinnor, handikappade, pensionärer och många vanliga löntagare måste vrida och vända på varenda krona för att få hushållsekonomin att gå ihop, då är det fel, och då måste arbetarrörelsens partier reagera och ingripa. Vi måste ingripa mot kapitalägare, som har fått kraftiga förmögenhetsökningar tack vare inflationen, aktiespekulanter, som har tjänat miljontals kronor på snabba klipp, högavlönade, som har fått stora skattelättnader – dessa grupper får faktiskt finna sig i att avstå till dem som inte har fått det att räcka till och som inte har klarat sig.

Därför säger vi till regeringen: Avstå från att ge de högavlönade nya skattelättnader. Skärp omsättningsskatten på aktierna och tag ut en engångsskatt på stora inkomster och förmögenheter – och använd pengarna för att stödja de lågavlönade och barnfamiljerna.

Håll tillbaka hyrorna och matpriserna. Fortsätt att höja barnbidragen. Stöd pensionärer, i första hand dem som har liten eller ringa ATP. Ge ett särskilt riktat stöd till de lågavlönade och sämst ställda.

Avstå framför allt från hot och inblandning i den nu pågående avtalsrörelsen. Låt löntagarna själva utan inblandning förhandla om lönerna. De vet vad de behöver. De har aldrig fått ett öre för mycket i det här landet vid avtalsförhandlingarna.

De här åtgärderna skulle inte lösa alla problem, det vet vi – långt därifrån. Men de skulle i långa stycken kunna minska arbetslösheten och ge varaktiga arbeten till dem som i dag går utan jobb. De ekonomiskt missgynnade och de svagaste grupperna skulle få litet andrum. Det är vad de behöver – men det räcker inte.

Det är möjligt att de i dag mest välbärgade i samhället skulle förlora. Men den stora gruppen av arbetslösa, arbetare och tjänstemän, pensionärer och handikappade skulle få den hjälp de så väl behöver och som de förväntar sig

att den nuvarande majoriteten i riksdagen skall ge dem.

Men framför allt skulle de här åtgärderna möjligen innebära ett klart besked om den fortsatta färdriktningen, och det är viktigt inför valet nästa år. Direktörerna i Arbetsgivareföreningen och de borgerliga partiledarna kommer naturligtvis att klaga högljutt, men jag tror att vi orkar med det. Det stora flertalet vanliga människor – också företagare och borgerliga väljare – skulle säkerligen välkomna sådana här satsningar mot arbetslösheten och för en rättvis fördelningspolitik. Sådana åtgärder tror jag skulle få ett starkt stöd både innanför och utanför det här husets väggar.

Det är hög tid att börja lyfta blicken och ge litet perspektiv på politiken – att inte bara arbeta kortsiktigt utan att ta itu med uppgifterna och förändra det svenska klassamhället. Det är ju fortfarande ett klassamhälle vi lever i.

Hur skall vi klara morgondagens sysselsättning? Hur skall vi använda den nya tekniken? Hur skall vi stoppa försurningen och miljöförstöringen? Hur skall vi bryta maktkoncentrationen och stärka löntagarnas och samhällets demokratiska inflytande?

Vad för slags samhälle är det vi vill bygga och överlämna till våra barn och barnbarn? Den frågan tror jag att vi inom arbetarrörelsen måste ställa självkritiskt på ett helt annat sätt än vi hittills har gjort. Det leder mig fram till att säga, herr talman – även om jag har överskridit min taletid – att arbetarrörelsen måste återta det politiska initiativet och börja driva radikala och offensiva framtidsfrågor, ge människorna möjligheter att se en ände på alla kriser och problem samt få utlopp för alla förhoppningar och drömmar om framtiden som de har.

Anf. 5 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! För två år sedan fick Sverige en ny regering. Vi tillträdde i en svår tid. Missmod och håglöshet präglade vårt land.

Produktionen sjönk. Arbetslösheten hade nästan fördubblats på två år. Underskottet i utrikeshandeln hade växt år för år. Budgetunderskottet hade stigit från i stort sett noll till nästan 90 miljarder kronor. Det var ett Sverige på väg utför.

Sverige hade också fått uppleva fyra borgerliga regeringar på sex år. Ingen av dem förmådde ge landet en politisk ledning.

I valet 1982 förkastade väljarna den politik som medfört dessa för landet och välfärden så dåliga resultat. Det svenska folket gav socialdemokraterna mandat att sanera ekonomin, att rädda jobben och slå vakt om tryggheten, att skapa mera svängrum för arbete och produktion i det svenska samhället.

Det finns flera skäl till att väljarna röstade fram en socialdemokratisk regering. Det viktigaste skälet var att väljarna ville byta ut en förstelnad borgerlighet, som mer ägnade sig åt interna problem och bekymmer än att leda landet, mot en regering som trodde på Sverige och Sveriges möjligheter.

Väljarna ville inte ha ett land på nergång. Väljarna trodde mer på Sverige än vad de borgerliga regeringarna gjorde. Därför blev det ett regimskifte.

Här går en viktig skiljelinje mellan oss socialdemokrater och de borgerliga. Vi tror på framtiden. Vi tror att det går att lösa problem. Vi vet att det här

landet är kapabelt att kämpa och vinna – även i motvind. Vi vet att det i Sverige finns initiativkraft och förmåga, framtidstro och engagemang. Det finns alltid möjligheter. Det gäller bara att se dem.

De borgerliga regeringarna såg bara problemen. Aldrig hörde man dem vara stolta över det Sverige som de själva satt i ledningen för. Det var bara problem och elände.

När man inte gör annat än klagar, t. o. m. på sin egen politik, är det inte underligt att väljarna önskar en förändring. Väljarna saknade en optimistisk grundton. Ty att regera ett land är som att leda ett idrottslag: om lagledarna bara ser problem och hela tiden hänger med huvudet, är det inte lätt att motivera spelarna. Då går det dåligt. Då behövs en ny lagledning, som tror på laget, på lagets möjligheter, på spelglädje och initiativ. Då blir det lättare att nå framgång. Då blir det ett svårstoppat lag.

Det är så vi vill ha Sverige: ett samspelande, idrikt och optimistiskt lag, som inte känner sig som förlorare redan innan matchen har börjat. Och det är dit vi är på väg. Sverige hör till elitserien. Vi har styrka och kunnande för det. Vi spelar för att göra fint ifrån oss – inte för att ramla ur serien. Detta har de borgerliga aldrig riktigt förstått. Därför har vi alltid fått höra denna klagolåt, och den har fortsatt här i dag. Det var riddarna av det dystra gnället som paraderade i denna talarstol.

När vi socialdemokrater övertog regeringsmakten, föresatte vi oss att på en och samma gång angripa både arbetslösheten och underskotten i ekonomin. Vi ville förverkliga en ekonomisk politik som mobiliserade nationens samlade resurser, samtidigt som vi riktade in dem direkt på investeringar och på att pressa tillbaka utlandsupplåningen. Vi skulle, sade vi, gå en tredje väg. Vi skulle både arbeta och spara oss ur krisen. Vi ville bryta passivitet och missmod och skapa aktivitet och framtidstro.

Den första uppgiften var att kraftigt förstärka Sveriges konkurrenskraft. Genom devalveringen på 16 % vreds efterfrågan om från utländska till svensktillverkade produkter. Vi byggde under devalveringen med ett omfattande investeringsprogram. Vi satsade kraftigt på arbetsmarknadspolitiken, och vi lade om fördelningspolitiken för att säkerställa att krisens bördor spreds på ett mera rättvist sätt.

Vid den allmänpolitiska debatten för två år sedan fick oppositionen tillfälle att diskutera våra åtgärder. Fördömandena var enhälliga. Devalveringen skulle misslyckas. Den svenska ekonomin gick vargatider till mötes. Ni förstärkte klagolåtarna från er egen valrörelse.

Ulf Adelsohn förutspådde att 1983 skulle medföra en "rekordinflation", "en hårdhänt utslagning av många små och medelstora företag" och att väljarna "skulle drabbas av den största sänkning av sin standard som vårt folk upplevt i fredstid". Några månader senare sade han: "Aldrig tidigare kommer det att gå snabbare utför än under detta första socialdemokratiska regeringsår sedan 1976."

Thorbjörn Fälldin förutspådde också, i utomordentligt dystra ordalag, att devalveringen skulle misslyckas. Han trodde på en inflation på 15–16 % och en mycket drastisk sänkning av reallönerna.

Senare, under våren 1983, trädde även den nuvarande folkpartiledaren, Bengt Westerberg, in på de borgerliga prognosmakarnas arena. Han avlämnade, som chef för det s. k. MAS, en rapport om Sveriges ekonomi; enligt vilken det ekonomiska läget skulle försämrats på alla punkter.

Exporttillväxten skulle, enligt Westerbergs rapport, stagnera och bytesbalansunderskottet stanna på nivån 17–18 miljarder både 1983 och 1984. Arbetslösheten skulle öka våldsamt. Budgetunderskottet skulle, enligt Westerbergs bedömning, öka till 110 miljarder kronor budgetåret 1984/85.

Verkligheten har emellertid inte anpassat sig efter de borgerliga förutsägelserna. De trodde det här landet – som vanligt, höll jag på att säga – om illa. Tvärtom har vi fått en förtgående och snabb förbättring av vårt ekonomiska läge. Sverige är på rätt väg.

Svenskt näringsliv har under de två senaste åren tagit tillbaka de marknadsandelar som det förlorade under 1970-talet. Det beror inte alls bara på en förbättrad konjunktur. Exporten ökar under 1983 och 1984 med sammantaget närmare 20 %, samtidigt som importen hålls tillbaka. Som ett resultat av detta förbättras nu våra affärer med utlandet snabbt. I år kan vi nå jämvikt i bytesbalansen. Det betyder att vår utlandsskuld har slutat växa. Sverige är återigen ett land som kan betala för sig. När vi övertog regeringsansvaret, var underskottet 23 miljarder kronor, om jag minns rätt.

Industriproduktionen växer med uppåt 13 % sammanlagt under 1983 och 1984. Investeringarna har kommit i gång. Antalet nyetableringar och nystartade företag är högre än någonsin i modern tid. Tillsammans vittnar dessa uppgifter om att framtidstron och optimismen kommit åter till det svenska näringslivet. Sverige är på rätt väg.

Budgetunderskottet har minskat med 20 miljarder kronor på två år. Detta, ärade kammarledamöter, har *inte* åstadkommit genom ett ökat skattetryck. De borgerliga höjde skattekvoten, men sedan ligger den kvar på 51 % av bruttonationalprodukten. Det som hänt är i stället att inkomsterna ökar till följd av en växande produktion och att vi skaffat oss ett fast grepp om budgeten och om de offentliga utgifterna.

Under den borgerliga regeringsperioden växte de offentliga utgifterna med i genomsnitt 5,3 % per år, samtidigt som inkomsterna och produktionen stod praktiskt taget stilla. De offentliga utgifternas andel av BNP steg under de borgerliga regeringsåren från drygt 50 % till nästan 68 % – ett, historiskt sett, fullständigt unikt nivålyft.

Det är nästan fascinerande när de tre personer som själva är i mycket hög grad ansvariga för denna totala oförmåga att sköta statsfinanserna nu står och orerar om att man borde spara, att man borde hålla igen utgifterna, att man borde se efter budgeten. Sanningen är ju den – och det är utomordentligt lätt att statistiskt bevisa – att det behövdes en socialdemokratisk regering för att få grepp om statsutgifterna. De växer i år med bara 0,6 %, alltså tiondelen av genomsnittet under den borgerliga tiden, medan statens inkomster ökar med 2,8 %. Den offentliga sektorns finansiella sparande förstärks kraftigt.

Alltså: Vi har hållit oförändrat skattetryck, men vi har satt fart på produktionen, och det har gett inkomster. Och vi har hållit mycket hårt om

utgifterna, inte av ideologiska skäl utan därför att landet behöver det, i stället för de panikartade sparpaket som ni då och då kastade fram med udden mot mindre inkomsttagare.

Också när det gäller det viktigaste målet för den ekonomiska politiken – att återvinna den fulla sysselsättningen – kan vi peka på viktiga framsteg.

I september 1982 – just då vi övertog ansvaret – var 176 000 personer utan arbete. På två år hade 77 000 industrijobb försvunnit. 85 000 ungdomar stod helt utanför arbetsmarknaden. Antalet sysselsatta hade fallit två år i rad.

Nu har arbetslöshetskurvan böjts nedåt. Arbetslösheten uppgick i september i år till 140 000 personer, vilket innebär att den ligger under motsvarande siffror både för i fjol och för 1982. Antalet sysselsatta i vårt land är högre än någonsin tidigare. Förra månaden var det 86 000 fler som hade arbete än vad det var den dag då socialdemokraterna tog över regeringsmakten. Sverige är på rätt väg.

Herr talman! Det är entydigt klart att vårt ekonomiska läge på avgörande punkter förbättrats sedan 1982. Förbättringen har varit större än vad så gott som alla ekonomiska bedömare trodde vara möjligt.

Låt mig emellertid göra fullständigt klart: Uppgången är fortfarande bräcklig. De ekonomiska problemen är långt ifrån övervunna. Fortfarande är arbetslösheten oacceptabelt hög. Fortfarande är investeringarna låga. Och vi får inte glömma att årets förbättrade utrikesbalans nås i ett läge där aktivitetsnivån i vår ekonomi fortfarande är låg.

Kampen för att sanera landets ekonomi måste därför fortsättas med orubblig fasthet. Det gäller att se till att det vi vunnit befästs. Det gäller att säkerställa en långsiktigt hållbar uppgång av produktion, investeringar och sysselsättning. Vi får inte slarva bort den unika chans vi nu har att reda upp den ekonomiska krisen.

Avgörande för utvecklingen är hur väl vi lyckas med uppgiften att hålla tillbaka pris- och kostnadsstegringen. En hög inflation urholkar devalveringens positiva effekter på konkurrenskraften och försämrar därmed såväl bytesbalansen som sysselsättningen. En hög inflation innebär dessutom stora och oönskade inkomst- och förmögenhetsomfördelningar som ökar orättvisorna i samhället. Skall vi klara målet att både återskapa den fulla sysselsättningen och reda ut de ekonomiska obalanserna – och dessutom värna om en rättvis fördelning av våra resurser – måste kampen mot inflationen ges högsta prioritet.

De borgerliga har i denna debatt beklagat sig över inflationen.

Jag delar naturligtvis i hög grad oron över en för hög inflationstakt. Men, herr talman, de borgerligas beskrivning av vår politik och dess resultat och deras påståenden att de skulle sitta inne med lösningen på hur inflationen skall besegras klingar en aning falskt, om man ser till vad som hände när de satt i regeringen.

Under de år de borgerliga innehade regeringsmakten uppgick prisstegringsstakten till i genomsnitt 10,5 % per år. Vi satte upp det ambitiösa målet att pressa inflationen till 4 % under loppet av 1984 och samtidigt sätta fart på produktionen och minska arbetslösheten. Vi har kommit en bra bit på väg.

För det är ju faktiskt så, att inflationen håller på att gå ned. Hittills i år – från januari till september – har de svenska konsumentpriserna ökat med 4,7 %, vilket är hela 2 procentenheter lägre än prisökningen under motsvarande period i fjol. Under det senaste året har prisökningen i Sverige varit exakt densamma som prisökningen i Västeuropa som helhet, medan vi för ett år sedan låg över de västeuropeiska siffrorna.

Ulf Adelsonh återkom ständigt till påståendet att bara Italien hade en lägre inflation. Bland alla glada utrop som "Jojo!" och "Bravo!" kunde jag uppfatta detta. Vi kunde emellertid snabbt konstatera att minst sju länder hade en högre inflation än Sverige – jojo, herr Adelsonh! – Jag förstår att herr Adelsonh nu behöver goda råd.

Men vi är naturligtvis ännu inte nöjda, för fortfarande ligger Sverige över de viktigaste av de stora konkurrentländerna, och det är dem vi skall kämpa med. Fortfarande har vi en bit kvar till målet.

För att vi 1985 skall kunna pressa inflationen ytterligare krävs att *samtliga* partier och grupper i vår ekonomi tar ett ansvar för utvecklingen. Framför allt krävs det att arbetsmarknadens parter verkligen når fram till en uppgörelse som understödjer inflationsbekämpningen.

Det är därför av avgörande betydelse att kostnadsökningen 1985 begränsas till en nivå som gör det möjligt för oss att sänka inflationen till nivån 3 % under loppet av 1985. Konjunkturinstitutets höstrapport, som publicerades för ett par veckor sedan, utgör en varningssignal om vad som annars kan inträffa.

Konjunkturinstitutet utgår från att kostnadsutvecklingen 1985 inte håller sig inom angivna ramar. Det leder till att importen växer snabbare än exporten och till att vi på nytt får ett underskott i bytesbalansen. Som en följd härav växer produktionen långsammare än i år och arbetslösheten börjar öka igen.

En sådan utveckling måste förhindras. Vi måste visa självdisciplin och hålla tillbaka kostnadsökningen. Ännu ett tag måste vi styra över resurserna till att förbättra utrikeshandeln och investeringarna.

Därför är den pågående avtalsrörelsen av utomordentlig betydelse för vårt lands ekonomiska framtid. Regeringen har deklarerat uppfattningen att lönekostnadsökningen nästa år ej får överstiga 5 %, för att vi skall kunna nå målet för sysselsättning och inflationsbekämpning. Arbetsmarknadens parter har anslutit sig till denna bedömning. Det är glädjande att vi härigenom funnit en gemensam utgångspunkt. Det är en ansvarsfull uppgift för parterna att nu i avtal ge uttryck för denna samsyn.

För att underlätta en uppgörelse som står i samklang med inflationsbekämpningen har regeringen vidtagit en rad åtgärder för att dra in en del av företagens höga vinster och styra över dessa till investeringar. Löntagarfonder, likviditetskonton och investeringsfonder har kommit till användning i detta syfte.

Regeringen överväger därutöver att framlägga förslag om ytterligare åtgärder för att styra företagens investeringar mot produktiva ändamål. En del av 1985 års vinster avsätts till förnyelsefonder, som framför allt inriktas på

att stödja utbildning i ny teknik, forskning och utveckling.

Men det är inte bara avtalsrörelsen som avgör framgångarna i inflationsbekämpningen. Också budgetpolitiken är av central betydelse. Skall vi förmå att varaktigt pressa tillbaka inflationen, måste den strama budgetpolitiken bibehållas även framgent. Budgetunderskottet får inte tillåtas att bli tändvätska åt inflationen.

För att förstärka statsfinanserna och vidmakthålla jämvikten i utrikeshandeln lade regeringen i går fram förslag om en höjning av bensinskatten med 50 öre per liter samt en höjning av elskatten med 2 öre per kWh. Sammantaget ger dessa åtgärder statskassan ett nettotillskott om närmare 4 miljarder kronor, samtidigt som bytesbalansen förstärks med ca 2 miljarder.

Härigenom skapas också de finansiella förutsättningarna för en ytterligare förstärkning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna. I går presenterade regeringen också ett förslag om sysselsättningsskapande åtgärder och förstärkning av arbetsförmedlingarna. Syftet är att öka arbetsmarknadspolitikens möjlighet att understödja konjunkturuppgången. Dessutom ökas insatserna för att de långtidsarbetslösa åter skall vinna inträde på den reguljära arbetsmarknaden.

Genom dessa olika åtgärder stärker vi den ekonomiska politiken. Vi motverkar en försvagning av utrikeshandeln. Vi förstärker statskassan och håller tillbaka budgetunderskottet. Och vi fortsätter våra ansträngningar att effektivisera arbetsmarknadspolitiken och med all kraft bekämpa arbetslösheten.

Gårdagens ekonomisk-politiska förslag visar att regeringen med uthållighet och konsekvens ämnar driva den tredje vägens ekonomisk-politiska strategi vidare. Vi har alla ett ansvar för att hålla den ekonomiska utvecklingen i strama tyglar och säkerställa att det tillgängliga resursutrymmet tillfaller produktiva investeringar och en fortsatt förbättring av utrikeshandeln. Vi måste även framgent behålla greppet om statsfinanserna. Och vi måste fortsätta att bekämpa inflationen för att lägga grunden för framtidens jobb och välfärd.

Jag vill inte påstå att det kom många uppslag i de inledande anförandena, utan det var i stort sett samma klagolåt som vi hörde i valrörelsen, som vi hörde när vi började föra den nya ekonomiska politiken för två år sedan och som vi har hört sedan dess. Jag tror att hussen i sällskapet, Ulf Adelsohn, ägnade 26 minuter åt att skälla på regeringen i alla möjliga tonarter och 3 minuter åt vad man möjligen skulle kunna kalla för en presentation av en moderat politik.

Man klagar över skattetrycket, men vi har visat att vi håller skattetrycket oförändrat och ändå, genom ett stramt grepp om utgifterna, klarar att förbättra budgeten.

Man klagar över inflationen, trots att vi faktiskt har pressat ned den kraftigt sedan borgerlig tid.

Man talar vackert om besparingar, men när jag lyssnade uppmärksamt hörde jag hur miljard efter miljard lovades bort i ökade utgifter för jordbruksöverskott, vårdnadsbidrag, ensamrum och skattesänkningar för

höginkomsttagare, företagare och förmögenhetsägare. Miljard på miljard rullades ut över talarstolen i löften till olika väljargrupper. Sedan sade man: Vi måste naturligtvis spara på statsfinanserna.

Tror ni att ni därmed skapar respekt för den politiska oppositionen ute bland de svenska väljarna? Tror ni att detta är er stora chans att lägga fram ett genomarbetat alternativ till regeringspolitiken och icke denna saliga, för att inte säga osaliga, uppräknig av lockande löften? Men ni har ju två repliker på er att tala om vad er politik egentligen innebär.

Herr talman! Dagens debatt handlar mycket om ekonomiska realiteter. Det är naturligt, ty Sverige var 1982 på väg ned i en djup kris. Därmed hotades den välfärd och trygghet som medborgarna gemensamt byggt upp under decennier av målmedveten reformpolitik.

Nu är vi åter på rätt väg, men mycket återstår innan vi kan andas ut och säga att vi definitivt har återvunnit styrkan i den svenska ekonomin.

I slutdebatten inför 1976 års val varnade jag, liksom jag gör i dag, för alla de lättsinniga löften om vår ekonomi som de borgerliga spred omkring sig. "Låna till skattesänkning, låna utomlands – snabbt nog kan ni köra sönder den starka ekonomin", sade jag.

Vi vet nu att mina farhågor tyvärr var berättigade. De borgerliga regeringarna tappade greppet över den ekonomiska utvecklingen.

Nu ser vi åter att den ekonomiska utvecklingen går åt rätt håll. Då kan vi känna glädje, helt enkelt därför att det ger oss möjligheter att värna och utveckla ett samhälle som bryr sig om hur alla medborgare har det.

Under de borgerliga förluståren drabbades barnfamiljerna särskilt hårt. I många hem runt om i landet har man därför svårt att få pengarna att räcka till. Nu när utvecklingen börjar gå åt rätt håll, kan vi återigen bidra till att barnfamiljernas standard hålls uppe. Från årsskiftet höjs barnbidraget med 1 500 kr. per barn. Flerbarnsfamiljerna får särskilda förbättringar. Utbyggnaden av barnomsorgen påskyndas. Bostadsbidragen förbättras.

När de borgerliga tappade greppet över ekonomin beslutade de sig för att urholka pensionssystemet. Sveriges pensionärer fick uppleva de utfästelserna om tryggade pensioner inte var så mycket värda när samhällsekonomin började gå över styr.

Pensionärerna var beredda att ta sitt ansvar för att den nödvändiga devalveringen skulle bli lyckosam. Nu när Sverige är på rätt väg är det viktigt att pensionärerna får sina värdesäkrade pensioner. Fr. o. m. den 1 januari 1985 höjs pensionen för den som har folkpension med pensionstillskott med nästan 2 000 kr. om året. De äldre, som genom sina insatser byggt upp vårt samhälle, har också rätt att få känna stöd vid sidan om pensionen. Om krafterna inte längre räcker till, behövs hjälp för att man skall kunna stanna kvar i sin bostad. Om man blir sjuk, skall man ha rätt till en god och mänsklig omvårdnad.

Sedan lång tid har vi i Sverige vant oss vid och lärt oss uppskatta ett samhälle där alla medborgare har rätt att känna trygghet och få del av välfärden. Nu när Sverige är på rätt väg har vi återigen möjlighet att steg för steg förbättra i stället för att riva ner.

Vi har ett gemensamt ansvar för vårt land. Det gäller inte minst värnet av vår livsmiljö. Den globala miljöförstörelsen hotar vårt klimat, våra hav och våra skogar. Växt- och djurarter är i fara att utrotas, och öknarna breder ut sig. Hos oss hotar försurningen, skogar, sjöar och grundvatten. Bilavgaser och gifthanvändning ger livshotande sjukdomar. Den utvecklingen måste med all kraft stävjas. Vi har skyldighet att skapa goda livsförutsättningar för våra barn och våra barnbarn.

I vårt land har vi sluppet de uppsplitande konflikter och svåra motsättningar som drabbat så många andra industriländer. Även om åsikterna i olika sakfrågor gått isär, har vi ändå kunnat glädja oss åt att medborgarna i det stora och avgörande frågorna varit beredda att ta sitt ansvar för Sveriges framtid.

Mot denna bakgrund måste man känna en växande oro inför den agitation som bedrivs från framför allt högerhåll. Och denna oro blir naturligtvis än större när man ser center- och folkpartiledarna underkasta sig högerens ledarskap. Det talas i allt aggressivare tonfall om ett systemskifte i Sverige.

Nu tänker centerpartiet t. o. m. gå runt grundlagens 4-procentsspärr för att försöka åstadkomma ett sådant skifte. Fälldin uppmanade mig att uppsöka en grundlagsexpert. Jag behöver inte gå längre än till centerens egen grundlagsexpert, som förklarar att denna valallians är ett sätt att kringgå grundlagen. Det sade vi ifrån i regeringsdeklarationen. Det var inte alls mitt personliga uttalande; det var regeringen som efter ingående överväganden sade att vi på denna punkt måste säga ifrån att vi tänker vidta åtgärder, när ett parti bryter mot de grundläggande spelreglerna. Ett förstärkt mittfält, för att använda centerledarens uttryck, skall tydligen användas för att försöka föra högern till makten.

Det goda som vi gemensamt byggt upp – daghem, skolor, sjukhus och pensionärshem – skall i växande utsträckning säljas ut till privata vinstintressen. Den trygghet vi har i sjukförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och pensionerna – den skall vi tydligen mer och mer lämnas att klara ensamma i stället för att gemensamt ta ansvar.

Det finns skrämmande exempel i andra länder på vad en sådan själviskhet leder till. Den skulle riva upp stora klyftor mellan medborgarna och skapa svåra motsättningar i vårt land. Denna högerens konfrontation i en svår tid står inte i samklang med en känsla av ansvar för landet.

Ty dagens debatt handlar ytterst om hur vi skall kunna ta vårt ansvar för Sverige. I omvärlden upplever vi hur många länder dras allt djupare ner i krisen. Arbetslöshet och nöd förmörkar människornas vardag.

I vårt land har vi nu en unik möjlighet att få ner så väl inflationen som arbetslösheten, samtidigt som vi bygger en starkare ekonomisk grund för framtiden.

Att ta ansvar för Sverige innebär att vi politiker förmår föra en stram budgetpolitik och att vi inte väjer för att ta nödvändiga beslut.

Att ta ansvar för Sverige innebär att arbetsmarknadens parter kan finna vägarna till ett förnuftigt löneavtal, som bevarar vår internationella konkurrenskraft och tryggar jobben.

Att ta ansvar för Sverige innebär att vi håller en fast kurs och för det här landet ur den ekonomiska krisen. Sverige skall förbli på rätt väg.

Anf. 6 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! När jag lyssnade till Olof Palme undrade jag var jag hört den här uppläggningsen förut – detta att Sverige är så bra och att allt fungerar så väl. Jag funderade ett tag, och så slog det mig plötsligt: Det är ju Ronald Reagan. Det var precis samma uppläggningsen. Det var fullkomligt fascinerande att ordvalen nästan var desamma i herr Reagans förkunnelse och i herr Palmes. När Ronald Reagan inte vill tala i sak med Mr. Mondale utan är angelägen om att hela tiden svepa över alla problem och dölja dem, använder han herr Palmes ordval – eller möjligen är det tvärtom så, att herr Palme studerat herr Reagan; jag vill inte göra mig skyldig till ett sådant insubordinationsbrott när det gäller tolkningarna.

I förra valrörelsen frågade herr Reagan amerikanerna: Har ni fått det bättre? Det frågade herr Palme också. Jag undrar om herr Palme i dag frågar svenska folket: Har ni fått det bättre? Det har jag inte hört. Brottet mot herr Reagans linje kommer kanske här – herr Palme frågar inte Sveriges folk: Har ni fått det bättre?

För hur har man fått det? Ni har – vad ni än säger – höjt skatterna med i genomsnitt 7 000 kr. för varje hushåll. I höst har ni lagt på en fastighetsskatt med drygt 1 000 kr. för varje hushåll, vilken, som bostadsministern så elegant säger, betyder elände för alla. I går lade ni fram ett förslag om skattehöjningar som ni kommer att få igenom med hjälp av herr Werner och som betyder ökade kostnader på drygt 1 000 kr. för varje hushåll i Sverige. Det är det ni åstadkommit.

Ni frågar efter vår politik. Ja, vår politik är i stället att spara, att ge utrymme för sänkning av skatterna och att därigenom öka incitamenten. Det har vi sagt så många gånger att herr Palme knappast kan vara omedveten om det.

Men likheten med Reagan finns i ytterligare en fråga. Den tredje vägens politik skulle, som vi alla vet, leda till lägre arbetslöshet och lägre inflation. Ronald Reagan säger f. n: Aldrig har så amerikanare haft arbete som nu. Så säger man naturligtvis när man vill dölja att det är en hög arbetslöshet. Det är naturligt att det är fler amerikanare som arbetar nu än det var tidigare när de var färre. Så är det också i Sverige. Aldrig har så många svenskar varit i arbete, säger herr Palme. Varför? Jo, precis som Ronald Reagan vill herr Palme dölja att vi aldrig haft en så hög total arbetslöshet i relation till hur många som borde ha haft jobb.

Jag måste säga att herr Palme är en duktig lärjunge, och jag förstår att herr Palme är tacksam. Allt det ni åstadkommit beror på den högkonjunktur som är ett resultat av att den amerikanska politiken öser ut extra utgifter i form av skattesänkningar och högre utgifter men inte vill hålla igen genom att spara på budgeten. Det är basen för den lilla framgång ni haft i vissa speciella sektorer av svensk ekonomi. – Så mycket för arbetslösheten!

Den totala arbetslösheten i Sverige är i dag högre än den varit förut, och

Nr 15

Onsdagen den
24 oktober 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

det är under den socialdemokratiska regering som i valrörelsen lovade något helt annat och gav ett helt annat intryck. Har ni fått det bättre? – ställ den frågan till de 328 000 som står utanför den reguljära arbetsmarknaden!

Inflationen då, herr Palme? Ni skulle ju få ned den till 4 % i år. När jag hörde herr Palmes tal slog det mig att Olof Palme nog inte har sett alla de pressmeddelanden som spreds från regeringskansliet i går kväll. Jag kan förstå det – det var mörkt, de kom hastigt och sent, och de var många. Men där heter det att ni redan i år kommer att uppnå ert totala inflationsmål på 7 %. Av ert ambitiösa inflationsmål om 4 % blir det kanske det dubbla innan årsskiftet är här! Er chans att inflationen inte skall bli det dubbla är att oljepriserna faller. Det kan socialdemokraterna inte göra mycket åt, även om herr Palme säkert kommer att ta åt sig äran också för det – det ligger i linje med den globala synen. Det enda ni egentligen gör är att ni köper dyr olja från Iran – ni gör alltså verkligen inte någonting åt rätt håll i den frågan heller!

Men hur är det nu med inflationen? Jag har mina uppgifter från Economist, och de gäller världens tolv ledande industriländer. De länder som har lägre inflation än Sverige är Australien, Belgien, Canada, Frankrike, Västtyskland, Holland, Japan, Schweiz, Storbritannien och Förenta staterna. Ett land har högre inflation – det är Italien. Uppgiften är alltså ur Economist och gäller de tolv ledande länderna.

Det skall bli oändligt intressant att höra statsministern räkna upp vilka länder som har högre inflation än Sverige under den regering som utsett inflationen till sin värsta fiende! Ni skall snart få höra statsminister Olof Palme med stolthet tala om att Sverige har lägre inflation än ett antal länder – Island, Grekland och en del andra; det är riktigt, men det är inte främst med dem vi tävlar. Ladda upp nu, herr Palme! Det sitter tio man vid sidan av herr Palme som är beredda att ta fram uppgifter om vilka länder som de facto har högre inflation än Sverige. Men, tro mig! Det är inte våra främsta konkurrentländer; det är de som Economist räknat upp som världens tolv ledande industrinationer! – Så mycket har ni lyckats med i den delen.

Låt mig sedan, herr talman, som hastigast – min taletid är nästan slut – säga att det inte är fråga om att sälja ut någonting. Det är fråga om, Olof Palme, att världens största offentliga sektor – den har vi i Sverige – skall öppnas för konkurrens, öppnas för initiativ, att det skall bli möjligt för människor att också driva sådan verksamhet i privat regi. Vi skall ha insyn, och det skall vara kontroll av att sådant sker i rimliga former. Ni är livrädda för den konkurrensen – när det blir sådan konkurrens visar det sig ofta att den privata verksamheten är bättre. Tacka för att ni måste ta till glåpord i stället för sakargument!

Anf. 7 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Herr talman! Jag är naturligtvis inte ett dugg överraskad av att statsministern försöker lyfta fram de framgångar som svenskt näringsliv haft i form av exportökningar och produktionsökningar. Det vore närmast en sensation om inte statsministern åter och åter framhöll dem.

Men till det är att säga att om vi inte, med de båda stora devalveringar som

företagits och som sedan åtföljts av en högkonjunkturutveckling, skulle ha fått ett uppsving i produktionen och i exporten hade det varit helt katastrofalt. Men glöm inte bort att det är kombinationen av de långtgående devalveringarna och högkonjunkturen som ger detta!

Den viktiga och intressanta frågan i dag är: Vad har regeringen för recept inför den situation som uppstår nu när vi enligt många bedömare går mot en lågkonjunktur – ingen kan fastställa hur snart den kommer; men ett är säkert, och det är att den kommer – och gör det med en mycket hög arbetslöshet, ja, rekordarbetslöshet, och med våldsamt stora budgetunderskott? Vad har regeringen för recept inför denna situation?

Tredje vägen talade statsministern om. Ja, hittills har tredje vägen, bortsett från devalveringarna, egentligen inte varit någonting annat än ständiga skattehöjningar. Min taletid är begränsad; jag kan därför inte en gång till läsa upp den långa listan över era skattehöjningar genom åren, men det är dem som den tredje vägen har karakteriserats av.

Sedan säger statsministern att jag och mina kolleger talar om besparingar men inte anger vilka de är. Eftersom min repliktid som sagt är kort uppmanar jag statsministern: Läs t. ex. centerns motioner från i vintras och i våras, där vi redovisade en lång rad besparingsåtgärder som – om ni läst dem och tagit lärdom av dem – skulle ha givit ett budgetunderskott som för nu löpande budgetår hade varit omkring 9 miljarder kronor lägre.

Statsministern varnar för lättsinniga löften. Men valrörelsen från socialdemokraternas sida präglades ju, som framhållits tidigare här i dag, av löften – löften om att få ned arbetslösheten, löften till barnfamiljerna, löften till pensionärerna, löften om reallöneökningar. Under hela er oppositionstid gick ni dessutom ständigt emot åtgärder som var ägnade att hålla nere budgetunderskottet – ni ville inte heller då biträda förslag om besparingar. – Det är en sanning som ni inte kommer ifrån.

Ni är alltså fjättrade av er egen oppositionspolitik och av vad ni sade i valrörelsen, och det är tråkigt från svenska folkets synpunkt.

Låt mig när det gäller inflationen påminna statsministern om att den under hela 1970-talet i alla västländer utom Västtyskland låg på 10 %. Under 1980-talet har alla västländer med undantag av Italien och Frankrike fått ned inflationen. Jag påminner än en gång om att från sommaren 1981 till september 1982 halverades inflationen i Sverige! När ni tog över steg inflationen igen. Men i våra konkurrentländer fortsätter inflationen nedåt. Det är fakta som statsministern och regeringen i övrigt inte kan komma ifrån.

Sedan lade jag märke till att statsministern inte hade något konkret att säga om ett av våra stora problem – försurningen – och vad ni vill göra i det avseendet.

Statsministern återkom till samverkan mellan centern och kds. Hur statsministern än försöker svänga sig kommer han inte ifrån att alla tillfrågade grundlagsexperter säger att vi har följt grundlagarna. Olof Palme är tämligen ensam om att hävda – det har han gjort såväl i regeringsdeklarationen som från talarstolen här i dag – att överenskommelserna kring vårt styrelseskick har brutits. Får jag då fråga Olof Palme: Vad är det för

överenskommelser vid sidan av den skrivna grundlagen som Olof Palme då åberopar?

Anf. 8 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Inte överraskande hävdade statsministern att Sverige är på rätt väg. Det är naturligtvis ett värdeomdöme som jag inte kan ifrågasätta. Frågan är bara vad man anser vara rätt väg. Jag har uppenbarligen inte samma värdering som statsministern på den punkten.

Om vi tar inflationen, till att börja med, så har Thorbjörn Fälldin, eller om det var Ulf Adelsohn, redan påpekat att vi 1982 följde OECD och EG på vägen ner när det gällde inflationstakten och låg på ungefär samma inflationstaktsnivå som våra konkurrentländer. I dag är den svenska inflationstakten betydligt högre än i våra konkurrentländer. Jag har framför mig ett diagram från pris- och kartellnämndens senaste utgåva om prisutvecklingen. Där framgår att den svenska prisutvecklingen mellan augusti 1983 och augusti 1984 låg på 7,8 %, vilket kan jämföras med mellan 5 och 6 % inom OECD eller EG-området. Det tycker inte jag är ett exempel på att Sverige är på rätt väg, utan på fel väg.

Låt oss sedan ta arbetslösheten. När socialdemokraterna tog över regeringsansvaret i oktober 1982, ville sammanlagt 274 000 människor ha arbete men kunde inte få arbete på den reguljära arbetsmarknaden. I dag är det 329 000, alltså en ökning med 55 000 människor. Det är bra att vi i Sverige på olika sätt tar hand om dem som blir arbetslösa. Det skall vi fortsätta att göra. Det har vi gjort under alla år, också då de borgerliga partierna hade ansvaret. Men det som är oroande är att den svenska ekonomins förmåga att skapa jobb för dem som vill ha jobb har blivit sämre mellan oktober 1982 och september 1984. Då skall vi ändå komma ihåg att vi i oktober 1982 befann oss i slutfasen av den längsta och djupaste lågkonjunkturen under efterkrigstiden. I dag befinner vi oss mitt i en internationell högkonjunktur. Det är ett dåligt resultat när en regering under sådana förhållanden får upp arbetslösheten till en högre nivå.

Jag tog i mitt inledningsanförande upp ett antal frågor. Olof Palme klagade på att det inte fanns några konkreta förslag i våra inlägg. I mitt anförande fanns en rad konkreta förslag. Jag vill gärna säga ytterligare något om dessa förslag. Jag ställde en fråga till statsministern som han ännu inte har försökt att svara på. Jag hoppas att han får tillfälle till det i kommande repliker.

För det första tog jag upp förslaget om ett eget rum eller en egen bostad för gamla och handikappade. Jag håller med statsministern om att utrymmet för reformer är utomordentligt begränsat. Vi måste vara mycket försiktiga med att ställa ut vallöften. Det är just på denna punkt som vi har lärt oss så mycket av de dåliga exempel som statsministern gav på den tid då han var oppositionsledare. Han kände inga hämningar när det gällde att ställa ut löften. Därför har han också tvingats svika många av dessa löften. Jag tycker att det finns ett löfte som jag ändå är beredd att ställa ut och som vi i folkpartiet är beredda att stå för, och det är att vi skall arbeta för rätten till ett eget rum för gamla och handikappade som måste vistas på institutioner. Där

har socialdemokraterna och regeringen gjort en annan prioritering och sagt att det man vill satsa på från regeringens sida är förbättrade delpensionsförmaner, vilket kostar ungefär en halv miljard kronor per år. Vi tycker att det är viktigare att satsa denna halva miljard på att ge gamla och handikappade rätten till ett eget rum. Jag vill fråga Olof Palme ännu en gång: Delar socialdemokraterna och regeringen den uppfattningen, eller vidhåller ni att det är viktigare att satsa på delpensionen än på gamlas och handikappades boendemöjligheter?

För det andra tog jag upp margineffekterna. Socialdemokraterna har genom att bygga ut bostadsbidragen förvärrat margineffekterna för många människor och gjort det svårare för de kvinnor som går ut på arbetsmarknaden att få något över av de pengar de tjänar ihop. Som jag nämnde finns det extremfall där margineffekten på hela den inkomstökning man får när man går från inget arbete till halvtid eller från halvtid till trekvartstid blir den att man faktiskt inte får mer än en enda krona över av en intjänad hundralapp. Jag tycker att det är exempellöst att det skall förhålla sig på detta sätt i ett land där man hävdar att man vill ha rättvisa mellan kvinnor och män.

Min fråga till statsministern är: Har socialdemokraterna några planer på att ändra på det?

Jag berörde också frågan om marginalskatterna och valde mina ord noga när det gällde att beskriva det nuvarande tillståndet. Jag sade så här: "Även efter 1985 har Sverige världens mest progressiva inkomstskatteuttag. Progressiviteten i det svenska skattesystemet har blivit orimlig. Jag vill påstå att vi här har att göra med ett av de absolut största ekonomiskt-politiska problemen. Skattereformen från 1982 räcker inte. Progressiviteten måste ner ytterligare."

Jag frågar statsministern: Delar han den bedömning som jag här har redovisat, och vilka åtgärder kommer i så fall regeringen att föreslå?

Anf. 9 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Olof Palme gjorde en jämförelse mellan Sverige och ett fotbollslag. Och det är klart att den som satsar på ett lag norr om Stockholm vet hur det känns att förlora. För att inte tala om vilket lag Ulf Adelsohn satsar på! Jag själv har satsat på ett annat lag, och det tror jag är bättre.

Olof Palmes jämförelse har naturligtvis sina förtjänster, men den har också blottor och luckor. Såvitt jag vet håller spelarna i ett fotbollslag ihop. De hjälps åt för att nå ett gemensamt mål. Alla spelare är lika viktiga för lagets framgång. Sammanhållning och solidaritet lyfter ett lag.

Fungerar det då så i Sverige i dag, Olof Palme? Är vi ett lag, är vi jämlika och hjälps vi åt? Nej, det tycks som om bara vissa får vara med på arbetsmarknaden, medan andra är utvisade eller utestängda. Allt fler tänker bara på sig själva och bryr sig inte om dem i samhället som är sämre lottade. Några försöker sko sig på andras bekostnad, och några få bestämmer över det stora flertalet. Ett litet antal människor har mer än de behöver, medan de flesta får klara sig så gott de kan. Jag tycker inte att det är en bra jämförelse som Olof Palme gör. Därför kvarstår min fråga från mitt första anförande:

Varför håller ni i regeringen fast vid skatteuppgörelsen med centern och folkpartiet, en uppgörelse som gynnar höginkomsttagarna, samtidigt som ni attackerar samma LO-grupper som ni lovade kompensation i avtalsrörelsen? Är det inte bättre att blåsa av den matchen?

Det var inte särskilt upplyftande att lyssna till de tre borgerliga partiledarnas anföranden. Det var jämmer och elände, och det var samma politiska budskap som vi har hört de senaste sju åtta åren: spara, spara mer och spara ännu mer!

Låt mig fråga: Vad är det ni vill spara på? I regeringsställning visade ni hur ni ville spara. Är det fortfarande fråga om att sänka arbetslöshetsunderstödet? Är det fråga om att införa fler karensdagar? Är ni ute efter att försämra bostadsbidragen och höja hyrorna? Vill ni avskaffa matsubventionerna och höja matpriserna? Bengt Westerberg har funnit ett nytt sätt att spara, nämligen att höja mjölkpriserna. I stället för att stå här och hojta över det paket som regeringen presenterade i går kan ni väl vara konkreta och tala om hur ni vill ha det. Får ni tid över kan ni tala om vad ni vill göra åt arbetslösheten. Med tanke på den tid ni tidigare har ägnat åt arbetslöshetsfrågorna bör det väl inte ta särskilt många minuter i anspråk.

Vi jublar inte över det sparpaket som regeringen framlade i går, men vi har sagt att vi inte kommer att fälla det. Vi fick nämligen igenom en del förslag om skydd för de sämst ställda pensionärerna, för glesbygdsborna och hyresgästerna samt förslag om åtgärder mot försäkringsbolagen. Paketet blev inte sämre av det, snarare bättre. Även om vi nu säger att vi inte jublar över regeringens förslag, har vi ingen anledning att jubla över de borgerliga förslagen. Vi anar nämligen vad de handlar om, eftersom det numera är högern som skall stå i spetsen för en regeringspolitik som både Westerberg och Fällidin – till allas vår överraskning – har anslutit sig till. En moderat bostadspolitik innebär hyreshöjningar med tusentals kronor. Inte heller pensionärerna har någon anledning att jubla. De kommer att bli av med stora summor.

Hela resonemanget från borgerligt håll när ni faller krokodiltårar över de arbetslösa eller de lågavlönade är hyckleri. Ni är rätt falska gråterskor, eftersom ni under sex år i regeringsställning med olika kombinationer – nästa gång skall vi ha nya kombinationer med fyra borgerliga partier – drog åt alla skruvar och svängremmar som ni över huvud taget kunde hitta på. Ni sänkte reallönerna för flertalet löntagare. Ni tog egentligen ifrån löntagarna en månadslön. Ni urholkade barnfamiljernas ekonomi. Detta är verkligheten bakom det resonemang som ni i dag för och som många trots allt lyssnar på.

Ni vill svälta Sverige ut ur krisen. Med nedskärningar, besparingar, åtstramningar, social nedrustning och ökad arbetslöshet skall vi klara Sverige ut ur krisen. Men tala konkret om – både för oss här i kammaren och, framför allt, för dem som i dag sitter och lyssnar på er – vad det är som ni vill spara på.

Anf. 10 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Ulf Adelsohn sade att jag låter som Reagan. För ett par veckor sedan sade Adelsohn att han inte har några invändningar mot

Reagans politik. Då kan ju Adelson nedlägga verksamheten och åka till Rio och ha det skönt i stället, så är allting bra.

Fälldin sade att han skulle spara pengar. Men centerns motioner, som vi noga har analyserat, innebär att budgetunderskottet ökar med 7 miljarder kronor. Till det kommer alla de miljarder i löften som centern i dag spred ut.

Jag förstår att Fälldin känner sig trängd och har dåligt samvete för kds-samarbetet, som vi har betecknat som ett kringgående av grundlagen och som i folkmun kallas för fiffel. Fälldin frågar: Vad är det för uppgörelse? Jag var inte med, men Ingvar Carlsson var socialdemokratins representant i de överläggningarna. Ingvar Carlsson kommer i eftermiddag upp i talarstolen. Jag uppmanar Fälldin: Sitt i bänken, lyssna noga på Ingvar Carlsson och bemöt honom om ni kan!

Det är alltid trevligt – i alla fall intressant – med en ny folkpartiledare. Det är min femte, eller sjätte om man räknar med Wikström. Westerberg inledde med att tala om socialdemokratins svek. Han hänvisade då särskilt till sitt besök på Ludvig Svenssons gardinfabrik. Jag läste om Westerbergs besök där. Såvitt jag kunde förstå var Ludvig Svensson ett företag med god omsättning, god vinst och goda framtidsutsikter som på de två senaste åren har ökat antalet anställda med 50 personer. Detta var väl ett utomordentligt exempel på att vår politik har gett mer svängrum för arbete och produktion i det svenska samhället. Svek, säger Westerberg. Vi behöver många sådana "svek". Ett sådant "svek" till – höll jag på att säga – och folkpartiet är definitivt förlorat.

Jag tycker att han kunde åka till många fler fabriker i Sverige och stå utanför och säga: "I denna fabrik har 50 personer nyanställts som en konsekvens av den socialdemokratiska ekonomiska politiken. Vilket förräderi! Under den borgerliga regimen sparkade de 50 personer om året. Det var tider det." Jag förstår inte vad han menar egentligen.

40 miljarder kronor skulle Westerberg spara enligt hans eget förslag i föl – det han blev folkpartiledare på. I dag har han egentligen bara kommit med löften.

Det låter bra, det låter utmärkt, att alla gamla och handikappade skall få eget rum. Men jag blev genast misstänksam när Westerberg ställde detta mot ett annat förslag, nämligen att förbättra deltidspensionen, framför allt för utslitna kroppsarbetare, som behöver denna. Han sade aldrig att det är viktigare med enskilda rum än att gå emot en höjning av bensinsskatten, att han avstår från marginalskattesänkningar, att han avstår från sänkningar av förmögenhetsskatten och företagsskatter och sådant. Han spelade ut en svag grupp. De utslitna kroppsarbetarna, som behöver delpensionen, spelade han ut mot de gamla, som behöver ett eget rum. Det ger på sätt och vis en bild av det nya, högerbetonade, folkpartiet. Det är inte meningen att vi andra skall göra det offret, tydligen.

Att inflationen sjunker har ni inte kunnat bestrida. Låt mig utmana er till en ädel tävlan. Under den borgerliga perioden var den genomsnittliga inflationen 10,5 %. Det vet vi nu. Jag påstår att inflationen under dessa tre socialdemokratiska år kommer att bli klart lägre. Håll emot, om ni vågar!

Den här debatten är oppositionens stora chans att lägga fram sitt alternativ. Det är ju detta den här debatten är till för. Vad regeringens alternativ är vet vi redan. Det har vi redovisat för riksdagen. Det visar sig att ni är emot den socialdemokratiska politiken på i stort sett alla punkter. Något eget alternativ har ni inte visat upp.

De borgerliga partierna är oeniga i de flesta stora frågor. Det gäller jordbrukspolitiken och mjölksubventionerna, om det skall vara beskattade vårdnadsbidrag eller inte, om resultatet av kärnkraftsomröstningen skall rivras upp och Secure-reaktorer tillåtas, om privatläkarna skall få fri etableringsrätt, om landstingens roll i sjukvården skall bevaras, om landstingen över huvud taget skall få finnas kvar, om skatterna skall sänkas eller inte och i så fall vilka, om sysselsättningsåtgärderna skall bibehållas eller AMS slaktas, det gäller utrikes- och sysselsättningspolitikens inriktning och om herr Adelsonhs krumsprång skall vara vägledande, osv.

Vi har dåliga erfarenheter av hur det gick förra gången ni försökte. Det blev då sex års långbänkar med fyra olika regeringar, två regeringskriser och en total handfallenhet inför vårt lands växande problem. Ni försökte med enpartiregering, det gick inte, med tvåpartiregeringen, det gick ännu sämre, med trepartiregering, det gick inte alls, och nu försöker ni att locka med en fyrtiopartiregering med den här något beskäftige herr Svensson som socialminister. Det är ju inget frestande erbjudande precis. Ty vad är det egentligen de borgerliga partierna står för? Är det inte helt enkelt samma gamla trötta politik som ni försökte föra mellan 1976 och 1982 – den politik som Ulf Adelsonh med en viss rätt karakteriserat så här: "Den var inte mycket att hurra för." Det blev inga "bravo" för den.

Vad var det som hände? Ni lät våra gemensamma finanser förfalla. Ni drog på det svenska folket en statsskuld på 400 miljarder kronor och ett årligt budgetunderskott på nästan 90 miljarder kronor, dvs. en latent årlig skatteskuld på mer än 10 000 kr. per invånare i Sverige. Det var vad ni överlämnade till oss. Egentligen skulle ni förbjudas att tala om skatter.

Vi klarar ju att hålla skattekvoten oförändrad; vi höjer en del skatter och sänker andra. Men vi håller alltså skattekvoten oförändrad, trots att vi fick ärva denna mycket stora skatteskuld från er vanskötsel av Sveriges ekonomi. Är det så ni skall göra igen?

När ni sent omsider upptäckte vanskötseln, var ert recept att låta pensionärer, barn och sjuka betala era skulder. Värdesäkringen skulle urholkas, karensdagar införas och barnomsorgen rustas ner.

Det var ju precis de lösningar som väljarna förkastade 1982. Väljarna var trötta på er misslyckade politik och den förtorkade åtstramning som ni försöker pressa på dem. Men det är precis samma stigar som ni trampar igen. Jag försökte höra om det fanns några positiva signaler, om ni tillsammans med oss ville vara med och i alla fall lyfta landet ur krisen. Men jag har hört glåmighet, gnäll, krav på nedrustning och nedskärning i allmänna ordalag samtidigt med braskande löften om sänkta skatter och ökade utgifter på andra områden. Vad är det ni skall ge er på, om ni skall skära?

Ulf Adelsonh har blivit något slags kommandant för det borgerliga lägret,

utnämnd av sina bröder. Det är väl han som skall ge svaren, och Fälldin och Westerberg är inte mycket att lyssna på längre.

I våras sade Ulf Adelsohn att vi skall ned med den offentliga sektorn till 1969 års nivå. Det låter inte så farligt. Faktiskt skulle det betyda att 200 000 äldre och handikappade skulle förlora sin sociala hemhjälp. 300 000 personer skulle förlora sin färdtjänst. Hundratusentals pensionärer skulle förlora sina pensionstillskott på 30 000 kr. per år. En miljon ATP-pensionärer skulle förlora sin ATP. 325 000 platser på daghem, fritidshem och familjedaghem skulle försvinna. Tandvårdsförsäkringen skulle skrotas, de sjuka skulle få 10 % lägre sjukpenning. Ingen skulle få delpension. Insatserna för handikapphjälpmedel skulle halveras, osv.

Det är vad det här allmänna talet om att vi skall ned med den offentliga sektorn till 1969 års nivå konkret innebär, om man försöker omsätta det i vad det betyder för de vanliga medborgarna. Det går att säga, men menar ni det? Ja, det är klart att om ni skall genomföra alla era våldsamma skattesänkningar så måste ni. Men jag är alldeles övertygad om att när svenska folket får klart för sig detta, så avvisar man en sådan brutal högerpolitik – avvisar en borgerlighet som återigen icke förmår samla sig kring ett redovisat alternativ.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 11 ULF ADELSON (m) replik:

Fru talman! Det är egentligen intressantare att höra vad Olof Palme inte talar om – för där anar man svagheterna och luckorna i den här regeringens politik. Det må ju vara ursäktat oppositionen att vi kritiserar och granskar regeringens politik, särskilt som ni i går kväll i höstmörkret kom med er senaste skattechock.

När det gäller värdesäkringen av pensionerna har jag ännu inte hört något svar på frågan vad det var för förslag ni lade fram i går – i skydd av alla andra kanoner. Vad var det som Sten Andersson presenterade? Jag har nu hört som kortast på Ekot, och det var ju en bra nyhetsprestation av Ekoredaktionen. Men vilka förbättringar för Sveriges pensionärer var det i det här utredningsförslaget? Olof Palme säger inte ett ord om att ni lägger era skatteökningar så att pensionärerna inte skall få kompensation.

Arbetslösheten just nu talar inte heller Olof Palme om. Vi kommer inte runt detta: 328 000 människor utanför den reguljära arbetsmarknaden är 328 000 människoöden – det är fråga om människor. Det talar alltså inte Olof Palme om.

Sedan sade han att vi skall ha en ädel tävlan. Under de borgerliga åren var inflationen genomsnittligt högre än under de socialdemokratiska. Men det kan väl ändå inte förhålla sig så att en man som varit aktiv så länge i svensk politik och statsminister under så många år inte är underkunnig om det faktum att det är i förhållande till utlandet som vår konkurrenskraft avgörs. Det är ju vår inflation i förhållande till omvärldens som avgör Sveriges förutsättningar att konkurrera. Antingen är Olof Palme okunnig om detta,

och det vägrar jag att tro – det kan han inte vara – eller också försöker han bara på ett enkelt sätt bluffa.

Jag har räknat upp de länder som nu har mindre köpkraft än Sverige. Olof Palme har ännu en replik kvar. Tala då om vilka länder det är som har högre inflationstakt än Sverige, så att vi får en jämförelse som visar att ni har lyckats bättre. För kom ihåg att under de borgerliga åren var inflationen i genomsnitt minst lika hög i omvärlden som den var i Sverige. I dag är det tvärtom. I princip kan man säga att omvärlden i dag har hälften så hög inflation som Sverige, och då avser jag de viktiga konkurrentländerna. Olof Palme kommer säkert att tala om vilka länder det är som i dag har högre inflation än Sverige för att visa hur framgångsrika ni har varit. Men i själva verket är ju hela er inflationsbekämpning ett fiasko, och fiaskot beror till syvende og sidst på att er politik driver upp inflationen. I ett läge där ni har hjälp av omvärlden, där inflationen sjunker i omvärlden, driver ni med era beslut upp inflationen. Ni driver upp den genom era skatteökningar, genom utökning av den offentliga sektorn och vägran att hålla statsutgifterna nere.

Jag kan, precis som Thorbjörn Fälldin gjorde, ställa följande fråga: Läser inte någon i regeringskansliet våra motioner om besparingsförslag? Vi trodde inte att vi skulle behöva räkna upp dessa inför kammaren gång efter annan, utan vi trodde faktiskt att regeringen läste dem. Det är möjligt att det i stället är för hoppfulla anspråk på statsministern och hans kansli att man skall läsa vad vi skrivit. Det är kanske under er värdighet.

Ta bara bensinskattehöjningen. Tror ni inte att den påverkar inflationen? Tror ni inte att den påverkar människors vardag? Ni skäller på oss i alla tonarter för att vi vill hålla igen när det gäller utgifterna. Det vill vi av det skälet att vi måste minska statsutgifterna för att på det sättet kunna minska statsskulden och budgetunderskottet. Vi vill gå den vägen. Ni höjer i stället skatterna. Skillnaden är bara den att ni utökar den offentliga sektorn och minskar den fria bas som skall försörja hela vår offentliga sektor.

Bilisterna har hittills fått uppleva att skatterna höjts med 1,4 miljarder kronor. Det gäller då en höjning av bilaccisen, särskild avgift på bensin, en bensinskattehöjning och från den 1 januari en höjning av fordonsskatten med hela 24 %. Nu höjer ni bensinskatten med ytterligare 50 öre, eller 2,5 miljarder kronor. Det blir en ökning med 4 miljarder kronor under er regeringstid. Tror ni inte att detta märks? Vad säger de kommunister från Norrland som snart skall hem och försvara det här och som skall förklara att de varit med på detta? Vad säger de socialdemokrater som skall försvara det här? Hela tiden drabbas ju just en sådan grupp som bilisterna.

Sedan beträffande elskatten. Tror ni inte att den påverkar situationen? Ni griper återigen in. Ni gör elektriciteten dyrare. Samtidigt som man när det gäller både Forsmark och Oskarshamn 3 skall fasa in de sista reaktorerna och vi därmed rimligtvis får el som kunde exporteras, lägger ni på skatt så att det kanske blir svårt att exportera el. Kanske blir det därmed så, att den övergång från olja till el som vi ur bytesbalanssynpunkt vill ha inte går att genomföra. Tänker ni inte på sådant? Bryr ni er inte om sådant? Är allting sådant irrelevant för denna regering som i sitt upphöjda majestät alltid vet

bäst och som lätt föraktfullt uttalar sig om sina motståndare. T. o. m. den stackars Alf Svensson som inte ens har replikrätt är nu litet beskäftig. Vänta med att angripa honom, herr Palme, till dess att han har chans att försvara sig. Det är "good sportsmanship" både på och utanför fotbollsplanen.

Sedan vill jag avslutningsvis, fru talman, säga att vi alla vill lyfta landet ur krisen. Jag misstror inte er, och jag tror inte heller att ni misstror oss. Skillnaden är bara den att vi har helt olika utgångspunkter. Där ni vill utöka den offentliga sektorn vill vi minska den. När ni vill öka skattetrycket vill vi minska det osv. Jag kan anföra exempel på punkt efter punkt.

Vi moderater har partistämman nästa vecka. Statsministern kommer då att få rikligt med tillfällen att följa det program som vi lägger fram och som syftar till att lyfta Sverige ur den kris som vi väl alla vill få landet ur. Vi vill främst göra det, Olof Palme, genom att minska vår statsskuld och vårt budgetunderskott. Vi vägrar nämligen att acceptera att nästa generation svenskar skall betala inte bara för dem som då har det svårt och som är sjuka och gamla utan också för det överflöd som vi i dag unnar oss. Det är kanske det viktigaste, alltså att visa solidaritet gentemot nästa generation – inte så mycket gentemot just dem som i dag har röster att kunna hålla er fast vid taburetterna.

Anf. 12 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Fru talman! Till Lars Werner vill jag säga att han kan känna sig fullständigt lugn. Nu som tidigare gäller att centern deltar i en regering endast under förutsättningen att denna regering kommer att föra en politik som centern är beredd att ta det politiska ansvaret för. Sedan är för oss personfrågorna andrahandsfrågor.

Till Olof Palme, som också tog upp detta, vill jag tillägga att det finns tecken som tyder på att han har andra värderingar i det avseendet.

Statsministern tog upp detta med pensionärerna och försökte göra ett stort nummer av att det skulle utgå 2 000 kr. till pensionärerna. Men det är ju ett måste, om inte pensionärerna skall förlora fullständigt på den höjda inflation som blivit ett faktum sedan socialdemokraterna fick regeringsansvaret. Det fattas bara att pensionärerna inte skulle få dessa 2 000 kr. Får jag påminna statsministern och kammaren om att under den tid som vi hade regeringsansvaret och vårt land levde i en djup lågkonjunktur, i en djup internationell kris, då fick de sämst ställda pensionärerna ett rejält tillskott till sin köpkraft, och ATP-pensionärerna levde under hela denna tid med oförändrad köpkraft.

Inflationen kan vi tvista länge om, men faktum kvarstår: under den tid som ni hade regeringsansvaret har inflationen gått kraftigt neråt i våra konkurrentländer, medan den har gått upp här, och denna skillnad har ökat – det är vad som skapar bekymren med vår konkurrenskraft.

Olof Palme försökte påstå att vår motioner i vintras skulle ha inneburit att budgeten hade försämrats med ett antal miljarder. Men kammarens ledamöter kan ju erinra sig hur socialdemokraterna förde debatten när motionerna behandlades. Då försökte man göra gällande att om våra motioner bifölls skulle våldsamma olyckor drabba människorna. Men det är inte trovärdigt

att i ena minuten överdriva verkningarna av våra motioner i negativ riktning till närmast katastrof och i nästa ögonblick säga att den typen av åtstramade statsutgifter skulle ha lett till ett ökat budgetunderskott – det kan inte ens Olof Palme få någon människa att tro.

Jag lade återigen märke till att statsministern inte hade anledning att använda ens några sekunder för att ge något konkret besked i försurningsfrågan, om man från regeringens sida var beredd att vidta några åtgärder. När tyskarna vågar gå fram med åtgärder, trots sin bindning till EG, vad är det då som gör att den svenska regeringen sitter och observerar en förfärande utveckling nere i Tyskland och begynnande skogsdöd i Sverige och inte redovisar några konkreta åtgärder för riksdagen? Vi har ju i vart fall inte bindningen till EG.

Till sist om detta med kds: Jag upprepar – och statsministern har inte kunnat motsäga mig – att alla tillfrågade experter på Sveriges grundlag säger att grundlagen har följts till punkt och pricka. Så frågar jag då – med hänvisning till en formulering i regeringsdeklarationen och en formulering som statsministern använde nyss i denna talarstol – vad det är för överenskommelser som vi skulle ha brutit mot. Då inträffar det enligt min mening fullständigt fantastiska att statsministern säger: Jag vet inte vilka de är, för jag var inte med, men vice statsministern var med, så han vet och kommer att redovisa.

Ärade kammarledamöter! Det som statsministern säger är för mig en fullständigt svindlande tanke. Han säger nämligen att vi har en grundlag med dess förarbeten, som är helt offentliga, kända av alla. Denna grundlag har nu alla experter läst, och de säger att centerpartiet har handlat i överensstämmelse med denna grundlag. Sedan hävdar man från regeringsbanken att det vid sidan om grundlagen skulle finnas överenskommelser om grundlagen som bara ett begränsat antal människor känner till. Vi talar nu alltså om våra grundlagar.

Är det någon mer än jag i denna kammare som tycker att det är en fullständigt svindlande tanke, att det skulle finnas överenskommelser som svenska folket inte får tillgång till och att det är så få som känner till dem att inte ens statsministern gör det? Några har tänkt i dessa banor och har intervjuat Gunnar Hedlund och Johannes Antonsson, som sade: Nej, vi har inte träffat några överenskommelser vid sidan om grundlagen. Likväl står statsministern i denna talarstol och påstår att sådana överenskommelser finns.

Anf. 13 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Detta med vadslagning om inflationen har jag goda erfarenheter av. Jag mötte en av statsministerns kolleger i regeringskansliet i en debatt förra våren, och vi slog då vad, inför en stor publik, om inflationen under 1984. Mitt bud var 8 % och hans 3,99. Han trodde på regeringen, men det gjorde inte jag. Vadet gällde en middag på Operakällaren som jag nu har börjat se fram mot med allt större tillförsikt. Det är möjligt att också statsministern och jag hittar något att slå vad om – jag tror att jag skulle

kunna tjäna ihop till flera middagar på det sättet.

Olof Palme tog upp Ludvig Svenssons gardinfabrik. Låt mig upprepa vad Olof Palme sade i valrörelsen 1982. Han uttryckte sig av tidningsreferat att döma likadant oavsett var i Sverige han framträdde: Det gäller att få i gång byggandet så att järnverken, cementfabrikerna, snickerierna och naturligtvis Ludvig Svenssons gardinfabrik i Kinna kan komma i gång. Reportern skriver att detta är ett gammalt Palmeskämt, men alltid lika tacksamt. Jag har avsiktligt tagit citatet ur ett reportage ur *Arbetet*, som troligen inte är en illasinnad skildring av vad Olof Palme sade.

Vad som har hänt är att beställningsvolymen från den svenska marknaden över huvud taget inte har ökat hos Ludvig Svenssons gardinfabrik. Man säljer litet mer till utlandet, därför att konkurrenskraften har blivit bättre genom de båda devalveringarna, och det är alldeles utmärkt. Men hemma säljer man inte ett dugg mer än man gjorde 1982, och det var det som Olof Palme lovade på snart sagt varje valmöte överallt i hela Sverige. Det vallöftet har han inte hållit.

I sitt anförande sade Olof Palme att det goda som vi gemensamt byggt upp – daghem, skolor, sjukhus och pensionärshem – skulle i växande utsträckning säljas ut till privata vinstintressen om vi fick bestämma. Han tycks mena att alla de som i dag bedriver sådana här verksamheter enskilt ägnar sig åt något slags ful eller smutsig verksamhet. Det är inte riktigt. Det finns massor på exempel på människor som driver skolor, daghem, sjukhus och pensionärshem enskilt och som i allra högst grad bidrar till människors välfärd i detta samhälle. Jag besökte för en tid sedan ett daghem i Uppsala som heter Närdaghemmet. Det är ett enskilt daghem som alla deltagande parter är mycket nöjda med. Vi känner alla till Sigrid Rudebecks gymnasium och Samskolan i Göteborg – enskilda skolor som älskas av de elever som har gått där och de lärare som har fått chansen att lära ut där. Sophiahemmet i Stockholm är väl inte en verksamhet som bidrar till sämre utan till bättre välfärd för många människor. Bosjöstrands vård- och konvalescenthem i Skåne vill socialdemokraterna nu lägga ner. Där har erbjudits något som gästerna har varit utomordentligt nöjda med. I stället byggs nu ett flott kommunalt vårdhem för många miljoner kronor i Limhamn.

Förtalet mot enskild verksamhet inom det sociala serviceområdet är utomordentligt oroväckande. Det finns hundratals, ja tusentals, människor i Sverige i dag som på ett alldeles utomordentligt sätt bidrar till att ge människor större valfrihet och därmed större välfärd. Hela den bild som socialdemokraterna försöker frammana av att den offentliga sektorn är mjuk, varm och rättvis medan den privata är hård, kall och orättvis stämmer inte med vanliga människors erfarenheter. Var och en som känner till hur småföretag fungerar – de här olika vårdhemmen, daghemmen och annat bedrivs ofta som småföretag – vet att det finns mycket utrymme för mjukhet, värme och rättvisa också i de företagen.

Olof Palme tog i sitt anförande också upp miljöfrågorna och ville påskina att socialdemokraterna på detta område kände ett särskilt ansvar. Men, Olof Palme, hur är det med de fyra orörda Norrlandsälvarna, de sista i norra

Europa? Vet inte Olof Palme att en utbyggd älv aldrig kan återställas? Forsarna tystnar och ersätts av stenrös. Bördiga strandområden dränks. De här utbyggnaderna kan ge kortsiktiga arbetstillfällen, men när den siste vattenrallaren har åkt hem är älvdalen fattigare än den har varit förut. Andra jobb har försvunnit, förutsättningarna för fiske, turism och rekreation har försämrats. Därför vill jag uppmana Olof Palme: Om ni socialdemokrater vill bli trovärdiga som ett miljöparti, sätt då slutgiltigt punkt för älvutbyggnads-epoken!

Olof Palme säger också att jag har ställt personer med brutna ryggar mot dem som bör få chansen till eget rum. Ingenting kunde vara felaktigare. Jag noterade att vice statsministern i sina tal sade att vi inte har utrymme för några stora reformer i Sverige. Det enda som vi socialdemokrater vill satsa på är en förbättrad delpension, sade han. Jag har sagt att jag delar vice statsministerns uppfattning om att utrymmet för reformer är mycket begränsat, men att vi sätter rätten för gamla och handikappade att få ett eget rum framför en förbättring av delpensionen. Man måste ändå kunna diskutera prioriteringar i politiska debatter utan att bli hånad av statsministern.

Notera att statsministern ännu inte har svarat på frågorna om en plan för fortsatta marginalsattesänkningar och en minskning av marginaleffekterna som skapar rättvisa åt kvinnorna. Kan statsministern förneka att 55 000 fler människor utanför den reguljära arbetsmarknaden innebär en försämring jämfört med situationen 1982? Folkpartiet vill föra en politik som innebär att vi tar ett socialt ansvar men säger nej till socialistiska experiment. Vi vill ha socialt ansvar utan socialism.

Anf. 14 LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Det var nästan rörande att höra Bengt Westerberg tala om vad han har besökt här i landet och sedan med darr på stämman tala om bekymren för vattenrallarna. Bengt Westerberg, jag skall gärna förmedla en kontakt med en vattenrallare så att Bengt Westerberg får konfronteras med deras problem. Det tror jag vore en ny och oerhört nyttig erfarenhet för Bengt Westerberg och folkpartiet när det gäller fortsatta ställningstaganden.

I övrigt tycker jag att det är svårt att få besked från Westerberg, Adelson och Fäldin om vad det är ni vill spara på. Det är ju ert huvudnummer. Vilka är det som skall få det tvivelaktiga nöjet att genomleva de sparpaket ni talar om? Ni hade sex år på er förut, då kan ni väl ändå både för oss i kammaren och för dem som tittar på TV tala om vilka det nu är som skall få vara med och spara. Är det de arbetslösa, är det de sjuka, är det de lågavlönade eller är det barnfamiljerna som på nytt skall få vara med om era sparpaket? Ni talar om gårdagens ekonomi- och sysselsättningspaket som ett akutprogram. Det räcker inte för att klara sysselsättningen, säger ni. Det måste följas av flera åtgärder för att öka sysselsättningen, av åtgärder som stödjer samhällets sämst ställda. Vi tycker inte att paketet i går hade den fördelningspolitiska profil som vi vill ha och som verkligheten kräver. Ja, i januari höjs visserligen barnbidraget, och det kommer att hjälpa barnfamiljerna något. Men i januari

kommer också de höglönlade att få nya stora skattelättnader, samtidigt som löntagarna har ålagts återhållsamhet i avtalsrörelsen – ett lönetak på 5 %. Vad skall de låglönlade få? Den frågan har jag ställt till Olof Palme och regeringen i övrigt. Regeringsprogrammet om ett 5-procentigt tak för löneökningarna och om marginalskatteomläggning ger nämligen en höglönlad tjänsteman dubbelt så stort lönelöft som och sju gånger mer i skattelättnad än en vanlig industriarbetare.

Min fråga är: Är detta rimligt? Är det så ni vill använda de knappa resurserna? Är detta att bedriva en rättvis fördelningspolitik?

Ån en gång: Ulf Adelsonh frågade vad kommunisterna i Norrbotten skall säga om det paket som lades fram i går. Jag tror inte, Ulf Adelsonh, att vare sig vi kommunister här i Stockholm eller kommunisterna i Norrbotten jublar över det. Men en sak vågar jag lova som stockholmare, nämligen att om det är något som kommunisterna i Norrbotten känner till är det högerns politik och vad högern har betytt i Norrbotten. Och det är inga vackra saker! Ni har ett mycket dåligt rykte i Norrbotten, av olika orsaker.

Nu klagar Ulf Adelsonh rätt högljutt över gårdagens paket. Å ena sidan hävdar han att regeringen inte vill spara. Å andra sidan klagar han över att de åtgärder regeringen föreslår drabbar barnfamiljer och låglönlade och påstår att de medför ökad arbetslöshet.

Och själva vill ni genomföra stora sparpaket med åtstramningsåtgärder, nedskärningar och social nedrustning. Den politik som Ulf Adelsonh i dag förespråkar – och som i dag också är centerns och folkpartiets politik – innebär i verkligheten att man skall svälta Sverige ut ur krisen.

Låt mig ge ett exempel: En medelinkomsttagare skulle förlora omkring 6 000 kr. på moderaternas ekonomiska politik. Hyran för en trerummare skulle öka med 2 000–3 000 kr. Antalet arbetslösa människor skulle öka med tiotusentals. Detta är ren och naken högerpolitik. Det förvånar oss inte att moderaterna står för den, men det förvånar oss, som inte tillhör moderata samlingspartiet, att centern och folkpartiet accepterar den här politiken.

Thorbjörn Fälldin säger: Vi tar politiskt ansvar för en politik som vi kan stå för. Ja visst! Det var oerhört upplysande i det här läget. Det är ungefär som att säga ja så. I dag är det nämligen omöjligt att se skillnad mellan centerns och moderaternas politik. Thorbjörn Fälldin, som hittills har hävdats att han inte tänker uttala sig om vem han vill ha till statsminister efter det att ni har vunnit valet, – vilket i och för sig är tveksamt om ni kommer att göra – är i dag, ett helt år före valet, beredd att meddela att han inte har några som helst betänkligheter när det gäller att ingå i en högerledd borgerlig regering, som t. o. m. är beredd att utveckla kärnkraften.

Jag brukar inte ta i så mycket, men det är inte underligt, Thorbjörn Fälldin, att många centerpartister är både förvånade och förbannade över en sådan uppfattning.

Anf. 15 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Bengt Westerberg har bekymmer med Ludvig Svensson. Till att börja med anförde han att det var svek när vi sade att det skulle bli

svängrum för produktion och arbete i den fabriken. När jag sedan konstaterar att det går mycket bra för Ludvig Svenssons fabrik säger han: Det beror på exporten.

Det är väl bra att det säljs gardiner och allt möjligt annat på export! Det betyder att man stärkt konkurrenskraften. Skall det vara ett svek?

Jag tycker att Bengt Westerberg nästa gång han reser kunde åka ned till Volvo och ställa sig utanför Torslandafabriken och säga: Volvo är i kris. De säljer alltför mycket bilar till Amerika. Det är ungefär samma logik.

Vi har fått svängrum, arbete och produktion både hos Ludvig Svensson, Volvo och hos en mängd andra företag i landet som det går bra för och som det gick dåligt för under er tid.

Visst får en folkpartist göra prioriteringar, men då skall man göra det över hela fältet. Jag tyckte inte om att använda kravet på ett enskilt rum för gamla och handikappade för att slå ut kravet på delpension, som framför allt gäller utslitna kroppsarbetare.

Vi kan precis lika gärna göra prioriteringen via bensinskattehöjningen, via marginalskattesänkningen eller via skatten för stora förmögenhetsägare. Vi kan säga: De grupper det här gäller behöver inga förbättringar, utan vi skall använda pengarna för att hjälpa de gamla och de handikappade. Men det gör icke Westerberg. Han talar bara om de utslitna kroppsarbetarna som behöver delpension. Detta är avslöjande för vad som menas med folkpartiets s. k. sociala samvete.

Till Fälldin vill jag för det första säga att Svante Lundkvist kommer att ta upp försurningsfrågan. För det andra vill jag säga att om vi klagat på centern, beror det just på att det under er tid i regeringsställning var så uselt ställt i fråga om budgetunderskottet.

Jag tycker att Fälldins inlägg hör till det tristaste jag har varit med om i mitt politiska liv. Alla vet ju att vi träffade en uppgörelse om småpartispärren. Det är därför Fiskesjö år ut och år in försvarat spärren. Varendra statsvetare har också sagt att centern nu kringgått grundlagen genom uppgörelsen med kds. Jag hävdar att det är bättre att Ingvar Carlsson, som själv var med och i månader förhandlade om den här saken, för debatten. Då uppför Fälldin ett indignationsnummer som är totalt grundlöst och säger att tydligen var uppgörelsen hemlig, och man vågar inte tala om den.

Jag kan förstå att Fälldin är trängd, om han har bedrivit skumraskaffärer, vilket jag anser att det här är, och om han har förpestat förhållandet mellan partierna när det gäller demokratins spelregler. Men det får ändå vara någon måtta på uselheten i argumentationen. Och var inte rädd – sitt och lyssna på Ingvar Carlsson!

Till Adelson: Den moderata kritiken mot skattehöjningar är inte trovärdig. När ni själva satt i regeringsställning höjdes skattekvoten från 48,5 % 1976 till 51 % 1981. Där ligger den still. Ni höjde under era regeringsår 74 skatter. Till att börja med skedde det var fjärde vecka, sedan blev det var fjortonde dag. Sommaren 1980 beslutade den borgerliga riksdagsmajoriteten med en rösts övervikt om den största skattehöjningen i modern svensk historia. Det gällde 12 olika skatter – i dagens penningvärde

12 miljarder kronor. Ni genomförde 20 höjningar av olika arbetsgivaravgifter. De lagstadgade arbetsgivaravgifterna steg från 24 till 33 %, osv. Och felet med er var att ni trots detta inte kunde hålla ordning på utgifterna – de steg med 5,5 % per år. Vi har fått ordning på budgeten. Det finns många självbekännelser att göra på moderaternas stämma.

Sammanfattningsvis kan jag säga att vi har hört klagolåt. Vi har fått många frågor. Det förutsätts tydligen att det bara är socialdemokraterna som kan ge svar och som kan regera landet, eftersom ni inte har förmått ange någon som helst alternativ politik.

Jag vill principiellt säga att från socialdemokratins sida har jämlikhetstanken alltid varit det nav kring vilket våra politiska ansträngningar kretsat. Vi har steg för steg byggt upp en offentlig sektor som garanterar täckning av grundläggande mänskliga behov: rätten till vård, till kunskap och utbildning, till sociala skyddsnet och till en värdig ålderdom. Vår strävan har varit lika rätt och lika möjligheter för alla. Vi har sagt att alla människor skall kunna få del av välfärden, oberoende av inkomst och bostadsort, och att alla samtidigt skall vara med och betala för detta. Vi har skapat en grundskola som erbjuder samma kvalificerade undervisning i Malmberget som i Malmö och en gymnasieskola som tar emot 85–90 % av alla ungdomar.

Vi har skapat en sjukvård, öppen och lika för alla. Vi har byggt upp en sjukförsäkring, en arbetslöshetsförsäkring och en föräldraförsäkring. Vi har byggt upp ett pensionssystem, som ger oss möjlighet att leva hyggligt och självständigt även när vi blir äldre. I stället för fattighus och undantagsstugor har vi infört folkpension och ATP och kommunala bostadstillägg, byggt servicelägenheter och ålderdomshem samt anställt hemsamariter. I stället för en sorts vård för direktörer och en annan för metallarbetare och kontorister har vi skapat samma kvalificerade vård för alla, en vård där sjukdomen avgör behandlingen, inte patientens titel eller inkomst. Under fyra decennier har vi varit med och byggt upp ett starkt och rättvist Sverige.

Visst finns det en värme i den offentliga sektorn, som jag inte tycker att Bengt Westerberg skall tala så nedlåtande om. Visst gör de offentliganställda ett fint och rejält jobb, som Ulf Adelson inte skall uttala sig nedlåtande om. Det finns en värme, som bygger på att människor ställer upp för varandra.

Under denna långa uppbyggnadsperiod har det varit riktigt och nödvändigt att lita till central planering och nationell styrning. Men nu behövs i en delvis annan situation mer lyhörddhet och anpassning, en inbjudan till delaktighet och medverkan från patienter och anhöriga, föräldrar och elever samt andra. I en gymnasieskola skall man kunna satsa mer på estetiska ämnen och i en annan mer på andra ämnen. Inom ett landsting kan man satsa på hemsjukvård, inom ett annat mer på avskildhet och en egen vrå för de sjukhuspatienter som så önskar. Det är detta som civildepartementets försöksverksamhet med frikommuner handlar om: hur vi skall kunna inom den offentliga sektorn erbjuda flera alternativ och delat ansvar. Det är detta som frihetsdebatten handlar om: vilka som skall vara med och bestämma om vad, frihet för vem och till vad.

Det finns dem i denna kammare som hävdar att frihet och jämlikhet inte

går att förena, att mångfald samt lika rätt och möjligheter utesluter varandra. Deras budskap innebär i praktiken att endast ett ojämnt och orättvist samhälle kan befria människorna. Det finns dem i denna kammare närstående personer som t. o. m. hävdar att den som lever i svält och elände i Calcuttas rännstenar är att betrakta såsom en fri människa i motsats till en del av dem som bor i Upplands Väsby och Emmaboda. Det finns också dem i denna kammare som hävdar att den offentliga sektorn och våra socialförsäkringar är ett mått på vår ofrihet, dvs. att vår sjukvård, vår skola, våra barnbidrag, våra sjukersättningar, vår barnomsorg och vårt pensionssystem skulle minska människors möjligheter att njuta av ett fritt och rikt liv.

I bjärt kontrast till dessa uppfattningar står det socialdemokratiska frihetsbegreppet. Ty för oss har friheten alltid varit förenad med jämlikhet. För oss har det varit självklart att varje politiskt förslag måste prövas med frågan: Frihet för vem? För den som redan har breda marginaler, stor rörelsefrihet och möjlighet att välja och vraka eller för den som är fångad i otrygghet i jobbet och dålig ekonomi?

Moderaterna försöker med konstiga teoretiska resonemang bevisa att människorna i Sverige är ofria. Jag tror inte att människorna känner igen sig. De förstår inte hur den sociala välfärden kan vara ett hot mot friheten. Det förstår inte hyresgästen som får vara med och bestämma över sin lägenhet, arbetaren eller tjänstemannen som är med och bestämmer på jobbet, pensionären som lever hyggligt också efter 65 år, kvinnan som har chans att kombinera yrkesliv och familjeliv eller den rullstolsbundne som får vara med och leva ett rikt liv. Alla dessa och hundratusentals andra är de levande motsägelserna, de som omkullkastat högerns bild av ett samhälle där friheten sitter trångt. Friheten vinner vi i gemenskap tillsammans med våra bröder och systrar.

Förste vice talmannen anmälde att Thorbjörn Fälldin, Ulf Adelsohn, Bengt Westerberg och Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 16 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Vid de många TV-sändningarna från den socialdemokratiska partikongressen förekom det alltid ett plakat med en uppåtriktad pil och texten "Sverige på rätt väg" – ett budskap som statsministern återkommit till här i dag. Jag har funderat mycket på vad det kan betyda. Det är visserligen åtskilligt i Sverige som går uppåt, men i de flesta fall tycker jag nog inte att det är rätt väg.

Kan det vara statsskulden regeringspartiet tänker på? Den går onekligen uppåt. Under de två år socialdemokraterna suttit vid makten har statsskulden stigit från 330 till 530 miljarder kronor. Fortsätter den takten under resten av mandatperioden, blir det nästan en fördubbling fram till valet. Trots statsministerns tal om att vi blivit herrar i eget hus igen har statens utlandsskuld efter socialdemokraternas återkomst till regeringsmakten vuxit från 80 miljarder till 135. Den tillfälliga förbättringen av bytesbalansen har

inte – tvärt emot vad Olof Palme sade tidigare – kunnat hindra att statens utländska skuldsättning ökar t. o. m. snabbare än den totala statsupplåningen.

Totalt sett har Sveriges nettoskuld till utlandet ökat från ca 95 miljarder i september 1982 till över 170 miljarder två år senare. Vid sin nyligen företagna genomgång av den svenska ekonomin påpekade tidningen Economist att Sveriges utlandsskuld per invånare nu är tre gånger så hög som det krisdrabbade Brasiliens.

I sin finansplan från början av året förutsåg regeringen att räntorna på statsskulden under det budgetår som nu pågår skulle bli ca 65 miljarder. Den siffran justerades i den reviderade finansplanen ned till ungefär 60 miljarder. Vi moderater anförde i finansutskottet att den under våren aktuella ränte- och valutautvecklingen motiverade att man åtminstone höll fast vid den ursprungliga prognosen. Riksrevisionsverket har nyligen givit oss rätt genom att uppskatta räntekostnaderna för statsskulden under budgetåret till 68 miljarder.

Det betyder att nästan hela budgetunderskottet nu utgörs av räntebetalningar. Än värre är att dessa betalningar tar i anspråk nästan en tredjedel av statens skatteinkomster. Höga skatter och stora statsutgifter brukar ibland försvaras med att man ju ändå får något för pengarna i form av utbildning, vård och annan offentlig service. Men för de räntor vi betalar får vi ingenting alls – eller rättare sagt, det har vi redan tidigare fått utan att då kunna eller vilja göra rätt för oss.

Det här med miljarder blir ju lätt litet svårbegripligt. Problemets storlek kanske blir tydligare, om man säger att en fyrapersonersfamilj har en andel i statsskulden på mer än en kvarts miljon och att den stiger till 300 000 om ett år. Denna börda skall bäras vid sidan av lånet på villan och kanske avbetalningskontraktet på bilen. För även statens skulder måste betalas av enskilda människor. Finansiering av budgetunderskottet med statsupplåning är inget annat än ett sätt att uppskjuta skatten.

Men den där pilen på affischen kanske vill påminna om att även skatterna har gått upp kraftigt under de senaste två åren? Efter regeringsskiftet har socialdemokraterna höjt eller infört 63 skatter till en sammanlagd summa av drygt 26 miljarder. Det motsvarar ett ökat skatteuttag med ca 7 000 kr. per hushåll. De i går presenterade skattehöjningarna betyder alltså en ytterligare avbränning på drygt 1 000 kr.

Värdet av marginalskattesänkningarna 1983 och 1984 äts snabbt upp av det urholkade inflationsskyddet och avdragsbegränsningen. Enligt vad socialdemokraterna, centern och folkpartiet beslöt den underbara natten skulle 1985 brytpunkten, dvs. gränsen för 50 % marginalskatt, där också avdragsbegränsningen börjar verka, vara 129 600 kr. Med ett fullständigt inflationsskydd hade den varit 137 600 kr. Efter socialdemokraternas senaste försämringar blir brytpunkten nu 124 800 kr.

Urholkningen av inflationsskyddet gör att allt fler inkomsttagare hamnar över brytpunkten och därmed drabbas av avdragsbegränsningen. Jämfört med om fullt inflationsskydd hade funnits skärps marginalskatten för den

som tjänar 75 000 kr. nästa år med 11 procentenheter – från 34 till 45 %. Vid 150 000 kronors inkomst stiger den från 55 till 64 %. Slutresultatet av den s. k. skattereformen blir att det totala skatteuttaget sammanlagt över de tre åren ökar med nästan 9 miljarder.

Som om detta inte vore nog, föreslår nu regeringen en ny fastighetsskatt, som särskilt drabbar småhusägarna. Dessa har under senare tid fått se sin situation kraftigt försämrad. Ovanpå höjda räntor, kommunala taxor och värmekostnader kommer alltså nu ytterligare en skatteskärpning. Vi moderater kommer att rösta emot förslaget till fastighetsskatt när det kommer upp här i kammaren. Vi kommer också att verka för att det efter en borgerlig valseger nästa år blir en av den nya regeringens första uppgifter att avskaffa fastighetsskatten.

Pilen på affischen kanske skall erinra om att priserna stiger? Trots att regeringen försöker ge intryck av motsatsen, har inflationen inte minskat under de senaste två åren. När socialdemokraterna återkom till regeringsmakten var inflationstakten knappt 8 % på årsbasis, och det är den nu också. Det verkligt allvarliga är att fram till regeringsskiftet följde Sverige den internationella inflationen nedåt. Sedan dess har den genomsnittliga prisstegringen i OECD-länderna sjunkit till ca 5 %. I USA och Storbritannien är den lägre, och i Tyskland och Japan ligger den på endast ca 2 %.

Den stora skillnaden i inflationstakt mellan Sverige och viktiga konkurrensländer betyder att den kostnadsfördel som den stora devalveringen gav snabbt försvinner. Trots regeringens skryt är det ett obestridligt faktum – vilket redan har påtalats av Ulf Adelsohn – att det bland industriländerna nu bara är Italien som har en snabbare prisstegring än Sverige.

När finansministern våren 1983 förklarade krig mot inflationen och satte målet att den skulle ned till 4 % i slutet av 1984, betydde det att takten i prisstegringen skulle mer än halveras på 20 månader. Med en kraftfull ekonomisk politik kunde det ha gått. Men nu har det endast blivit munväder. När 17 av de 20 månaderna passerat, har prisstegringen avtagit med mindre än 1 procentenhet av målsatta drygt 4. Att Kjell-Olof Feldt låtsas vara nöjd med detta framstår som obegripligt.

Inflationstaket för i år har för länge sedan brutits igenom. Men regeringen pratar oförtrutet på. Nu är målet 3 % för 1985. Bankernas ekonomiska experter räknar med minst 6 %. Regeringens eget prognosorgan, konjunkturinstitutet, som naturligtvis måste anstränga sig att vara sin uppdragsgivare till lags, kan ändå inte pressa sig så värst mycket under 5 %. Mycket talar för att den faktiska inflationen efter vanligheten blir ungefär dubbelt så snabb som vad regeringen med sin psykologiska krigsföring försökt förmå den till.

Finansministern tar allt oftare till det originella greppet att bekämpa prisstegringen genom att höja priserna och genom att tidigarelägga dessa höjningar. Hittills i år har det gällt prisstoppet och portot. Nu tillkommer alla gårdagens aviserade höjningar av indirekta skatter. När skall regeringen lära sig att skattehöjningar driver på inflationen och inte tvärtom?

Den uppåtriktade pilen vid partikongressen skulle kanske glädja de närvarande ombudsmännen med budskapet att lönerna stiger? Men det

tycker ju å andra sidan inte partiledningen om. Regeringen bestämde i somras att lönerna fick höjas med högst 5 % nästa år och att avtalen för 1985 skulle vara klara till riksdagsstarten. Nu – åtskilliga veckor efter utsatt tidpunkt – har vi inte kommit längre än att LO presenterat en del av sina yrkanden på sammanlagt bortåt 10 % och att detta års avtal på den offentliga sektorn har rivits upp för omförhandlingar.

Det står nu klart att socialdemokraterna inte har lyckats i sin strävan att tämja facket genom att bifalla dess önskemål om skatteförändringar och löntagarfonder. Eftersom löneröran nu är som värst på den offentliga sektorn, lär det bli svårt att ge de privata arbetsgivarna skulden för det inträffade. Återigen har vi fått bekräftat att inte ens en socialdemokratisk regering klarar att genomföra en statlig inkomspolitik.

Även arbetslösheten rör sig i pilens riktning. Det har aldrig tidigare hänt att vi på toppen av en högkonjunktur haft en öppen arbetslöshet på över 3 %. Ser man även till alla dem som är föremål för AMS omsorger, är den verkliga arbetslösheten omkring 8 %. Detta är naturligtvis ett utomordentligt dåligt utgångsläge inför den stundande konjunkturavmattningen. Gårdagens skattepaket gör inte heller saken bättre. Skattehöjningar skapar inte nya jobb, men slår ut dem som redan finns.

Nej, fru talman, om Sverige skall komma på rätt väg måste den uppåtriktade pilen fällas och peka åt höger. Först och främst måste budgetunderskottet minskas. Det kan i praktiken inte ske på annat sätt än att statsutgifterna sänks. Nedskärningen måste göras så omfattande att det förutom ett lägre budgetunderskott också blir utrymme för en dämpning av det i Sverige rekordhög skattetrycket. På inkomstbeskattningens område har vi moderater nyligen här i riksdagen väckt en motion, där vi vill återinföra inflationsskyddet, slopa avdragsbegränsningen och sänka marginalskatten för flertalet heltidsarbetande till 40 % med ett tak vid 70 % i de högsta inkomstlägena.

Utöver att skära ned offentliga utgifter och sänka skatten måste vi också avreglera näringslivet. De usla statsfinanserna gör att en realistisk politik mot arbetslösheten måste satsa på den enskilda företagsamheten. Eftersom någon nämnvärd ökning av industrisysselsättningen inte kan påräknas, får hoppet sättas till den privata tjänstesektorn. Tyvärr hindras den från att växa genom regleringar och byråkrati, offentliga monopol, trygghetslagstiftning, m. m. Avreglering och privatisering innebär inte svångremspolitik utan skapandet av en livskraftig tjänstesektor, som ger nya arbetstillfällen. Att ersätta delar av den offentliga verksamheten med privata marknadslösningar leder dessutom inte bara till lägre kostnader utan också till större variation i tjänsteutbudet, vilket ökar valfriheten i samhället.

Vad Sverige behöver är inte bara små justeringar i den kurs som anges av den socialdemokratiska uppåtriktade pilen, dvs. höjda offentliga utgifter, högre skatter, stigande priser och växande arbetslöshet. Det behövs en ny politik, som inte ryggar för att ta bort det som har blivit fel, det må vara kollektiva löntagarfonder eller den nya småhusskatten.

Detta är den politik för framtiden, fru talman, som kommer att läggas fast

vid den moderata partistämman i detta hus och i denna kammare om en vecka. Det är den politik som vi kommer att arbeta för att en ny regering skall företräda vid riksdagens allmänpolitiska debatt i oktober nästa år.

Anf. 17 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Den här debatten har hittills till mellan 80 och 90 % handlat om ekonomi, och ekonomi är naturligtvis en grundläggande förutsättning för åtskilligt av vad vi beslutar om här i riksdagen. Men ekonomi är trots allt inte det enda här i världen.

Det finns naturligtvis anledning att konstatera en del saker med tanke på den debatt som här har förts. Vi kan t. ex. konstatera att det tredje steget, där devalveringen var det första och löntagarfonderna det andra, hittills har blivit en snubbling. Vart den tredje vägen med socialdemokraterna som riktning-angivare leder vet egentligen ingen.

Som tidigare personalminister avundas jag inte regeringen det kaos som i dag råder på arbetsmarknaden när det gäller frågan om nya avtal. Till en del är detta kaos självförfållat. Taket blev golvet genom kompensationsklausuler. Dessutom blev det olika långa perioder för skilda avtalsparter. Det är numera bekräftat att regeringen har accepterat just sådana konstruktioner av avtalen. Det har ju sagts att det hela skulle ha gått ur kontroll när Kjell-Olof Feldt åkte till Australien, men sanningen är att löften såvitt jag vet gavs redan i november om kompensationsklausuler för löntagarorganisationerna på ett sätt som den socialdemokratiska regeringen ett år tidigare inte kunde acceptera. I slutna rum har man nu på hösten helt enkelt bestämt sig för att byta politik.

Låt mig beröra några andra frågor – värderingsfrågor om samhällsplanering, livskvalitet och miljö. De är inte heller oviktiga. Vi vet att många medborgare upplever just miljöfrågorna som allt viktigare. Dessutom finns det ett nära samband mellan ekonomi och ekologi, något som mycket sällan diskuteras. Jag tror dock att allt fler människor inser detta nära samband när de blickar ut över gränserna och upptäcker vad som händer i bl. a. Västtyskland. Det är, tror jag, viktigt att ibland fundera över detta samband, därför att erfarenheterna under de senaste decennierna borde ha lärt oss en del. Ett par exempel kan belysa detta.

I mitten av 1970-talet fanns det inga beräkningar på hur mycket det skulle kosta att ta hand om kärnkraftens avfall. Framför allt var ingen beredd att betala den kostnad som skulle följa. I dag gör vi i varje fall det genom att lägga på en avgift på kilowattimmarna. Då lyftes kostnaden bara över på kommande generationer. Den senaste kalkylen uppvisar en kostnad på över 40 miljarder kronor. Det är ingen liten post som man direkt snyter ur näsan, utan också den hör rimligen hemma i de stora ekonomiska sammanhangen. Inte ens långtidsutredningar borde kunna bortse från sådana uppdämda kostnader bara därför att skadan ännu inte har blivit synlig och miljövården inte fallit ut kassamässigt i kronor och ören.

På samma sätt förhåller det sig, men i ännu större skala, med industrivärldens accelererande försurningskatastrof med omfattande skogsöd i släptåg.

På den punkten har Thorbjörn Fälldin ställt upprepade frågor till regeringen. Jag skall vara kortfattad men ändå nämna några siffror.

Om andelen skadade träd i Västtyskland var 8 % år 1982, uppgick till 34 à 35 % år 1983 och till mer än 50 % år 1984 samt detta är något som sprider sig allt längre norrut, då förstår alla att en förebyggande och förutsättningsskapande miljöpolitik är ett livsvillkor. Att i efterhand beräkna skadornas omfattning i ekonomiska termer leder ingen vart. Det är samma oavslutade debatt som pågick under första hälften av 1970-talet om centerkrav på en rensad BNP-beräkning med innebörd att skadereparationer kan beräknas. Dessa plockar man in i BNP och värderar precis som vilka andra positiva saker som helst. Men det ger en vrågbild av verkligheten. Vi vet i dag att skogsdöden är en fråga om miljarder och åter miljarder kronor, vid sidan av det faktum att det är ett hot mot själva livet om skogen – denna reningskälla för allt liv – dör.

För centern är det en självklar utgångspunkt att bedriva en politik som främjar såväl ekologisk som ekonomisk balans. Hushållning med energi och andra resurser är ett starkt sammanhållande element i en sådan politik. Hushållning är i realiteten det främsta vapnet mot försurning och skogsdöd, dvs. för både miljöansvar och en uthållig ekonomi.

Det kanske skulle passa att här också nämna skillnaden mellan den energi- och hushållningspolitik som vi påbörjade i mitten av 1970-talet och den politik som 1975 beslutades här i den svenska riksdagen och ange vad denna skillnad i dag innebär i pengar. Utredningstjänsten har varit vänlig nog att räkna ut det åt mig. Det är en summa på 45 miljarder kronor i bara oljeanvändningsskillnad mellan dessa två olika scenarier. 45 miljarder kronor, utöver alla miljöskador som har kunnat undvikas under tiden!

Det är alltså viktigt att vi inte bara ägnar oss åt de s. k. plånboksfrågorna, utan också kopplar in övriga frågor i det sammanhanget – med eller utan ekonomisk anknytning.

Slagord används ibland flitigt i den politiska debatten, t. ex.: Vi skall arbeta och spara oss ur krisen. Vi är många som har sagt det genom åren – också socialdemokraterna. I socialdemokratisk tappning har det kallats den tredje vägen. Men det är kanske inte det som man först kommer att tänka på som etikett på den socialdemokratiska politiken i dag.

Svängrum och inte svångrem är ett annat slagord som kommer och går. Det kan tyckas fyndigt, men det är föga upplysande. Det räcker att ställa frågan: För vem? Då blir det mer upplysande, men mindre fyndigt. Ingvar Carlsson kanske kan utveckla detta, eftersom statsministern brukar avstå från denna senare del av debatten. Det finns särskild anledning att göra det mot bakgrund av det nya och hårda skattepaketet – julklapparna kommer tidigt i år.

De återkommande pålagorna är naturligtvis ett stort problem, speciellt för de svaga i samhället. Om det inte parallellt med dessa pålagor och belastningar bedrivs en medveten fördelningspolitik leder det till sådana effekter som vi har kunnat kalkylera fram. Trots att man – för sent – höjer barnbidraget med 1 500 kr. från årsskiftet är det först vid tre barn i

eninkomstfamiljen som den aviserade höjningen blir en realitet. I övriga familjetyper fordras det fyra barn eller fler för att ökningen av barnbidraget över huvud taget skall slå igenom. Detta är beräkningar som bl. a. Anna-Lisa Hellsten har gjort, och det finns ingen anledning att ifrågasätta dem. Så fungerar det.

Från socialdemokratiskt håll – närmare bestämt av Sten Andersson – har det utlovats att barnfamiljerna skall hållas skadeslösa. Artiklar med det innehållet kunde vi upptäcka i pressen inför Sten Anderssons besök på det socialdemokratiska kvinnoförbundets kongress i augusti.

Det vore bra om vi i den här debatten kunde få reda på hur detta hårda paket skall hanteras. På vilket sätt skall barnfamiljerna kompenseras för stigande elpriser, stigande bensinpriser och stigande fastighetsskatt? Det är faktiskt så, att barnfamiljer både använder bil, då och då, och bor i hus, ibland. De värmer sina hus, ibland t. o. m. med el.

Menade socialministern vad han sade, måste det omedelbart komma kompensation till dessa svaga grupper i samhället. Annars är det bara att konstatera att regeringens fördelningspolitiska ambitioner inte räcker till för dem som bäst skulle behöva stöd. Man glömmer barnfamiljernas problem när man utformar ekonomiska paket och skattehöjningar.

Jag vill helt kort bara konstatera att socialdemokratin dåligt motsvarar de krav många småbarnsföräldrar ställer på de politiska partierna.

Kraven är bl. a.:

Valfrihet vid val av omsorgsform.

Mer tid för barnen.

Förverkliga sextimmarsdagen med förtur för småbarnsföräldrarna och ge dem ekonomiska möjligheter för detta.

Stöd till god omsorg för alla barn.

Fördela det familjepolitiska stödet rättvist – också regionalt.

Öka familjernas resurser.

Det är bara på den sista punkten som den socialdemokratiska regeringen har försökt, men först efter det att man har försämrat resurserna. Därefter kommer man sent omsider med ett barnbidrag som snabbt äts upp i åtskilliga typer av familjer.

Om staten främjar centralistiska krafter, så kan den tekniska och ekonomiska utvecklingen leda till försämringar, såväl för glesbygd som för storstad, genom strukturförändringar som skapar elefantsjuka i koncentrationsorter och tvinsot i glesbygden. Det vet vi av erfarenheter från 1960- och början av 1970-talet.

Länsrapporterna pekar i dag på att vi med dagens politik står inför en ny ensidig folkomflyttning från skogsbygderna till framför allt Storstockholmsområdet. Forskare som Ronny Svensson påtalar att vi nu står inför risken att Sverige kantrar på nytt.

Den socialdemokratiska regeringen tycks inte tveka att dela ut det ena slaget efter det andra mot glesbygden, och det innebär att människor drivs därifrån. Höjningen av bensinskatten drabbar de glesbygdsboende hårdast.

Livsmedelskommittén lägger snart fram sitt betänkande, och den socialdemokratiska majoriteten kommer, enligt pressuppgifter, att förordna en prispress för jordbruket som gör att tusentals jobb försvinner i de delar av landet där arbetslösheten redan är störst.

Den här politiken drabbar glesbygden hårt. Hundratals skolor är nedläggningshotade – i glesbygden och f. ö. också i storstadsområden. På sina håll försämras den offentliga servicen ordentligt. Ofta är det de perifera delarna det handlar om. Om det sedan gäller små högskolor eller försäkringskassor spelar ingen roll. Lanthandelsbutiker och annan kommersiell service riskerar att förlora sitt underlag. Folket förlorar sin framtidstro.

Den nya fas av centralism i samhällsutvecklingen som vi nu står inför kontrasterar mot utvecklingen i slutet av 1970-talet. Efter en rad reformer där ökad rätt till bebyggelse på landsbygden, en positiv och utvecklingsinriktad jordbrukspolitik och införande av glesbygdstöd och regionala utvecklingsfonder var de viktigaste åtgärderna, kan noteras att landsbygden i Sverige under perioden 1975–1980 hade den mest gynnsamma befolkningsutvecklingen på mer än 100 år.

Nu är ju storstadsproblemen egentligen en spegelbild av glesbygdsp Problemen. När vi nu kan notera att en ny flyttlasspolitik är på gång är vi som arbetar i storstäderna utomordentligt oroad för att vi återigen skall skapa ökande köproblem, ökande belastning på vår miljö, att vi återigen skall missa möjligheten att skapa sammanhang i miljöerna mellan arbete, service och fritid, att vi återigen får storutbyggnader och socialt undermåliga, segregerade miljöer.

I vårt arbete kommer vi också i fortsättningen att slå vakt om ett samhälle i regional balans – ett decentraliserat samhälle.

Anf. 18 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Liberalismen är en frihetsrörelse: Den gemensamma bärande idén är respekten för och tilltron till den enskilda människan. De gamla liberalernas kamp i vårt land handlade om befrielse från religiöst och politiskt förtryck och befrielse från okunnighet. Deras kamp handlade också om allmän och lika rösträtt, om att bildning inte skulle vara förbehållen enbart de besuttnas barn. Frihandel, yttrandefrihet och rättssäkerhet var också sådant som liberalerna då slogs för.

I dag slåss vi liberaler delvis för samma friheter, men också för nya. Som Bengt Westerberg övertygande har visat är det viktigt att människor får friheten att själva kunna påverka sin ekonomiska situation. Den möjligheten saknar många i dag. Vi arbetar också för etableringsfrihet och en stark rättssäkerhet. Vi vill skydda de enskilda människornas integritet i datasamhället, bl. a. genom att begränsa samkörning av register och genom att stärka datainspektionens ställning. Vi vill öka de enskilda människornas frihet att välja social service, t. ex. vilken läkare de skall gå till. Och vi vill stärka yttrandefriheten genom att tillåta konkurrens i radio och TV.

Socialdemokraterna *talade* tidigare mycket om frihet. Efter den socialdemokratiska partikongressen har dock det socialdemokratiska talet om frihet

tystnat i stor utsträckning. Jag förstår den tystnaden. Partikongressen slog ju fast under massiv enighet, att kollektivanslutningen av enskilda människor till det socialdemokratiska partiet skall fortsätta. Inte ett pip hördes som protest vare sig från kvinnoförbund eller från ungdomsförbund. En nyhet kommer att införas, bestämde kongressen. Den kvarts miljon människor, som inte är socialdemokrater men som ändå mot sin vilja fösts in i det socialdemokratiska partiet, kommer i fortsättningen att få en partibok som handgripligt bevis på sin förödmjukelse. Socialdemokraterna kommer, tydligen utan att skämmas, att fortsätta att plocka pengar från hundratusentals människor som på valdagen röstar på ett annat parti än det socialdemokratiska.

Hur fungerar då kollektivanslutningen i praktiken? Vi fick till folkpartiet ett brev häromdagen, där det hette:

”Är det verkligen frihet i vårt land när socialdemokraterna varje år ansluter tusentals medlemmar till sitt parti, medlemmar som aldrig blivit tillfrågade. Själv är jag aktiv folkpartist, arbetar som dagbarnvårdare. Mitt fackförbund är Kommunalarbetarförbundet. Vid tre tillfällen har jag skrivit till nämnda förbund och begärt utträde ur socialdemokratiska partiet. Jag har ännu inte fått något papper på att detta skett. På två år har jag inbetalat 2 790 kr. Vad har SAP fått av dessa pengar? Att jag inte har fått minskad fackföreningsavgift på grund av mitt utträde ur SAP förklarades från fackföreningens sida med att min del i stället går till en fond.”

Så fungerar kollektivanslutningen i praktiken.

I förra veckan hade jag en interpellationsdebatt här i kammaren med Sveriges justitieminister om kollektivanslutningen. Det var en mycket egendomlig debatt. Justitieministern, som formellt är rättssäkerhetens högste övervakare i det här landet, kände inte ett ögonblicks tvekan inför den kränkning av enskilda människor som kollektivanslutningen innebär. Justitieministern vägrade förvånansvärt nog också att svara på direkta frågor som ställdes i debatten.

Jag vill därför i dag i riksdagens allmänpolitiska debatt upprepa de tre frågor om kollektivanslutningen som jag förra veckan ställde till justitieministern och som alltså inte blev besvarade. Jag ställer frågorna till Ingvar Carlsson. Det känns naturligt att göra det. Ingvar Carlsson är ju inte bara vice statsminister utan ibland framträder han också som s. k. frihetsminister.

Jag skall ställa frågorna långsamt och tydligt, så att Ingvar Carlsson inte frestas att svara på andra frågor.

För det första: Vad är det för fel på principen att varje människa själv skall bestämma om han eller hon vill tillhöra ett politiskt parti?

För det andra: Stöter det inte Ingvar Carlssons rättskänsla att hundratusentals människor är medlemmar i och betalar till ett parti vars politik de ogillar?

För det tredje: Stöter det inte Ingvar Carlssons rättskänsla att det förekommer trakasserier mot medlemmar som reserverat sig mot beslut om anslutning till det socialdemokratiska partiet?

Jag tror att vi i denna kammare och även TV-tittarna och radiolyssnarna

förväntar sig att Ingvar Carlsson i dag svarar på de frågor jag ställt. Vi har tidigare i den här debatten gång på gång fått veta av statsministern att Ingvar Carlsson tänker ägna en stor del av sitt anförande åt att diskutera samarbetet mellan centerpartiet och kds. Men Ingvar Carlsson har 30 minuter till sitt förfogande, och jag är därför övertygad om att han svarar även på de konkreta frågor om kollektivanslutningen som jag här har ställt.

Det vore också, fru talman, mycket värdefullt om vpk:s inställning till kollektivanslutningen kunde klargöras. Vpk är det enda parti som inte deltog i förra veckans generaldebatt om kollektivanslutningen. Även vpk:s tålmod föreföll tidigare ha börjat tryta när det gäller kollektivanslutningen. Den 28 juli i år avvisade Lars Werner i Dagens Nyheter tanken att en lagstiftning mot kollektivanslutning skulle innebära en kränkning av föreningsrätten. Han sade:

”Här tar principen om den individuella handlingen över.”

Under de senaste veckorna har dock gjorts nya uttalanden från kommunistiskt håll av annan innebörd. Därför vore det bra om kommunisterna i den här debatten kunde tala om hur de ser på frågan om kollektivanslutningen. Är ni beredda, Jörn Svensson, att tillsammans med folkpartiet, centerpartiet och moderaterna verka för en lagstiftning som ger varje enskild människa rätt att själv bestämma vilket politiskt parti han eller hon vill tillhöra? Om ni är beredda att göra det, finns det nämligen en majoritet här i riksdagen för en lag som slår vakt om den enskilde individens frihet.

Om man vet att socialdemokraterna gång på gång har struntat i riksdagens uppmaningar om att de skall upphöra med kollektivanslutningen, om man vet att den socialdemokratiska partikongressen utan någon opposition har bestämt sig för att fullkomligt nonchalera opinionen mot kollektivanslutningen och, slutligen, om man har kommunistledarens ord på att han inte tycker att en lagstiftning kränker föreningsrätten utan att, tvärtom, principen om den individuella handlingen skall så att säga ta över, måste det vara utomordentligt svårt för kommunisterna att förklara för sina medlemmar, vare sig de är kollektivanslutna till det socialdemokratiska partiet eller inte, att vpk inte tänker hjälpa till när det gäller att få majoritet i riksdagen för en lagstiftning som tar sikte på individen.

Fru talman! I statsministerns regeringsförklaring vid riksmötets öppnande i år gavs en mycket glättad bild av Sveriges ekonomi. Även i dagens debatt har statsministern, enligt min mening, gett en alltför ljus bild av svensk ekonomi.

Mitt i högkonjunkturen finns det ju, och det har diskuterats här i kammaren tidigare i dag, några tendenser när det gäller utvecklingen i svensk ekonomi som är mycket oroande.

Det första stora problemet är arbetslösheten. Arbetslösheten är i dag, i en högkonjunktur, mycket hög, och högre än under tidigare lågkonjunkturer på 1970-talet. Ändå är de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna mer omfattande nu än de varit under någon tidigare högkonjunktur, och faktiskt också mera omfattande än under någon tidigare lågkonjunktur.

Den största besparing man kan göra, sade Olof Palme i 1982 års valrörelse,

gäller de 12 miljarder arbetslösheten kostar. I dag kostar arbetslösheten inte 12 utan 20 miljarder. Och ytterligare omkring 2 miljarder tillkommer i kostnader genom gårdagens överenskommelse mellan socialdemokraterna och vpk.

I dag är också arbetslösheten ur social synvinkel svårare än tidigare. Det beror på att arbetslöshetstiderna under det senaste året varit rekordlånga och att de fortfarande är klart längre än någonsin tidigare. Under större delen av 1970-talet var den genomsnittliga arbetslöshetstiden ca 16 veckor, med en viss minskning under högkonjunkturerna 1975–1976 och 1979–1980. Under 1980-talet har tiderna fortsatt att öka hela tiden och är nu uppe i ca 24 veckor. Tyvärr har vi inte sett någon minskning under nuvarande högkonjunktur heller.

Slutsatsen – och den inger mycket stora bekymmer – är att vi i dag har en högre öppen arbetslöshet och längre arbetslöshetstider än under någon av 1970-talets lågkonjukturer, trots en mycket omfattande arbetsmarknadspolitik.

Från folkpartiets sida vill vi långsiktigt få åtgärder som gör att sysselsättningen kan öka. Vi vill avveckla fonderna och stimulera nyföretagandet. Det kommer att medverka till att öka sysselsättningen. Vi vill satsa på forskning och utveckling och stimulera företagen att anställa ungdomar genom att minska på företagens avgiftsbörda om de anställer ungdomar. Vi vill utvidga lärlingsutbildningen. De företag som anställer lärlingar bör, tycker vi från folkpartiets sida, få 75 % i statsbidrag första året, 50 % andra året och 25 % tredje året. Ju nyttigare lärlingen blir för företaget, ju mer får företaget betala. Vi tror att detta på både kort och lång sikt kommer att bidra till en ökad sysselsättning.

Ett annat huvudproblem utgör självfallet budgetunderskottet, som har ökat kontinuerligt sedan början av 1970-talet. Efter regeringsskiftet 1982 fullkomligt exploderade utgifterna. Från budgetåret 1981/82 steg de med 43 miljarder, jämfört med 20 miljarder året dessförinnan. Budgetunderskottet, som 1981/82 ökade med 8 miljarder, steg nu med 20 miljarder.

Nu vill regeringen ge intrycket att det var de borgerliga som tog upp lån och finansierade budgetunderskottet med lånen. Då uppkommer den intressanta frågan: Vad borde vi ha avstått från? Är det arbetsmarknadsåtgärderna, industristödet eller utbyggnaden av barnomsorg eller pensionstillskott? Socialdemokraterna föreslog ingenting av detta i opposition. Tvärtom föreslog de gång på gång ännu mycket större utgiftsökningar. När sedan förslagen om besparingar kom, gick socialdemokraterna emot nio av tio besparingsförslag. Först nu – i regeringsställning – har man accepterat de flesta. Det är naturligtvis bra, men de socialdemokratiska väljarna måste ha blivit mycket konfunderade av agerandet.

Nu har ett nytt panikpaket med skattehöjningar sett dagens ljus, efter överläggningar mellan socialdemokraterna och kommunisterna, och vi har i dag fått höra vilket stort inflytande vpk har haft på det paketet. Men skattehöjningar löser inte några problem. Vad vi vill göra – det har framgått tidigare av vad Bengt Westerberg sagt från folkpartiets sida – är att spara

ytterligare. Läser man vår partimotion från januari ser man att det finns en lång lista där, som ger en nettoeffekt på 10 miljarder kronor i minskning av budgetunderskottet, om man hade följt folkpartiets förslag.

Fru talman! Det är i år 50 år sedan folkpartiet bildades. Långt dessförinnan hade liberalernas politiska insatser haft stor betydelse för utvecklingen i vårt land. Karl Staaff kämpade för allmän och lika rösträtt och genomdrev folkpensionen. Den blåklint som vi folkpartister i dag bär och som pryder våra valaffischer var tidigare rösträttsrörelsens symbol. Blåklinten påminner oss därför om våra traditioner och om gamla tiders liberalers rösträttskamp.

Efter Karl Staaff kom Nils Edén, som etablerade parlamentarismen. Bertil Ohlins socialliberala inriktning blev sedan och är fortfarande grunden för folkpartiets ekonomiska politik.

Vi som i dag arbetar inom folkpartiet har genom vår historia lärt oss att det i åtstramningstider är viktigare än någonsin att slå vakt om liberala värden som maktspridning, tolerans mot oliktankande, jämställdhet mellan könen och solidaritet med eftersatta grupper i Sverige och andra länder.

Anf. 19 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 20 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jörgen Ullenhags fråga om vpk:s inställning till kollektivanslutningen skall jag inte besvara i mitt anförande, utan jag skall tala om andra ting. Jag sparar den frågan till en av mina båda repliker senare. Jörgen Ullenhag har naturligtvis rätt att få ett svar.

Man hör ofta sägas att människor bäst förstår de små tingen i den näralliggande tillvaron. Jag tillhör dem som tror att det är tvärtom, att det finns för litet perspektiv i politiken och att varje människa har behov av att relatera sig till ett större sammanhang. Jag tror att man då förstår politik bättre och bättre ser vilka värderingar som ligger bakom den. Jag tror också att det är särskilt viktigt för arbetarrörelsens folk.

Ett stort problem, som måste förstås i sitt större sammanhang, är arbetslösheten. Det sägs att vi nu har högkonjunktur. Ändå är arbetslöshet och undersysselsättning större än i det som vi på 1960-talet kallade lågkonjunktur. Tvärsigenom alla tillfälliga variationer kan man under 20 år se en klar tendens. Arbetslöshet och utslagning ökar. Det blir också fler som befinner sig i kortvariga, tillfälliga arbeten utan stabil ekonomisk grund för sina liv. Det har blivit fler som är arbetslösa långa perioder. Det är fler som börjar sina vuxna liv med att vara arbetslösa. Vi vet att de arbetslösa är sjukare än andra medborgare. Det är som om samhällets sjukdom speglar sig i människornas hälsa. Vi vet slutligen att man förutser ytterligare ökad arbetslöshet, när konjunkturen vänder senast om något år.

Jag vill gärna ställa en fråga, att fundera över för alla som här och ute i landet lyssnar på debatten: Vad händer med ett samhälle, där arbetslöshet och social utslagning blir ett stående inslag? Vad för slags samhälle får vi, om en stadigt växande del av människorna får leva i samhällets marginal utan

stabila samband med arbetsliv och de kontaktnät som det medför? Hur blir det med solidariteten mellan dem som finns innanför och dem som står utanför grindarna till arbetsplatsen? Hur blir det för den fackliga sammanhållningen och styrkan, den gången arbetsgivarsidan hela tiden har en växande reserv av människor att handplocka ur? Och vilket slags människosyn växer fram, den gången samhället stadigvarande tolererar en sådan utestängning av växande grupper människor?

Vi kan se vad som händer i industridistriktet ute i Europa och i USA:s storstäder, och vi får där en god del av svaret. Samhället blir grymmare. Klasskillnaderna blir grövre. Humanitet och civilisation undergrävs, den mänskliga likgiltigheten breder ut sig. Människorna börjar slåss med varandra om jobben – det är det som de borgerliga brukar prisa under benämningen konkurrens. Samhället utvecklas bort från de linjer som har bildat arbetarrörelsens värdesystem och mänskliga moral.

Arbetslösheten är en kräftsvulst, som förstör människor och samhälle. Det är därför i nuvarande situation nödvändigt att snabbt gripa in för att hindra den från att åter öka. Därför har vårt parti gått med på att man tar in pengar genom vissa skattehöjningar för att med dessa pengar kunna skapa 30 000 arbeten. Vi har gjort det därför att regeringen samtidigt bl. a. förpliktat sig att begränsa hyreshöjningarna.

Men samtidigt säger vi att man inom arbetarrörelsen måste vara på det klara med att man inte i längden kan fortsätta med sådana kortsiktiga och tillfälliga åtgärder. Arbetslöshetens problem måste angripas i grunden. Man kan inte i längden låta kostnaderna för åtgärder mot arbetslösheten betalas bara av löntagargrupperna själva via skatten. Man måste få fart på de pengar som de stora koncernerna, som spekulanterna och skatteflyktingarna har samlat på sig. Dessa pengar måste ut i samhället och göra nytta, ge vettiga och bestående arbeten, hjälpa till att bekämpa sociala brister, hjälpa till att ge oss en skola som äntligen kan börja bryta ned klassamhället. Att bekämpa arbetslösheten kräver en stor social omfördelning, det kräver räfst med dem som har skott sig på att löntagarna de senaste åren har tvingats att hålla igen.

Det är naturligtvis här som vår principiella kritik mot regeringen sätter in. Man kan inte bara förlita sig på exporten och strama åt på den inre marknaden. Man kan inte ha en produktivitetökning på 6–7 % i industrin och sedan säga till industriarbetarna att de skall hålla igen samtidigt som de skall öka sina prestationer och slita ner sig som människor. Man kan inte ständigt upprepa den felaktiga inflationsteorin att inflationens drivkraft skulle vara lönerna och löneökningarna. All analys visar att det inte finns något sådant samband mellan löneutveckling och inflationsutveckling. Inflationen beror på andra ting. Efterfrågan inne i landet måste få öka med en takt som svarar minst mot produktivitetens förbättring, annars blir vi aldrig kvitt arbetslösheten.

Särskilt allvarliga perspektiv på arbetslöshet och samhällsutveckling får man i ljuset av vår tids teknologiska omvälvning, den som vi skulle kunna kalla mikroelektronikens revolution. Den blir sannolikt något helt nytt jämfört med alla tidigare tekniska omvälvningar. Dess kapacitet och förmåga

att spara in mänskligt arbete saknar motstycke i historien. I den västtyska urindustrin ledde den till att 40 % av arbetsstyrkan försvann under 1970-talet. I den amerikanska telefonindustrin slogs 56 % ut på samma tid. I en modern symaskin ersätter en enda mikroprocessor 350 mekaniska delar. En mekanisk räknemaskin tar nio timmar att tillverka, en elektronisk gör man på en tiondel av tiden.

En rad olika studier visar hur toppskiktens och eliternas makt ökar, hur andelen yrkesfolk på basplanet sjunker och ersätts med hjälparbetare som lätt kan bytas ut och ersättas med andra knappttryckare. Ännu mer omfattande än i industrin blir verkningarna inom administration och kontor. På en stor amerikansk banks utlandsavdelning ledde den nya tekniken till att 50 personer fanns kvar av tidigare 430.

Allt detta sker samtidigt med att det ekonomiska systemet och dess avsättningsmarknader visar en svagare tillväxt på sikt än under någon annan period av sin historia. Den nya teknologin går i särskilt hög grad ut över kvinnoarbetena och hotar därmed kvinnofrigörelsens landvinningar.

Vem styr då den nya teknologin? Det gör de som kontrollerar kunskapen och systemen. Det är en liten grupp multinationella privatföretag. Styrningen ligger utanför den svenska regeringens, det svenska näringslivets och den svenska fackföreningsrörelsens inflytande.

För svensk arbetarrörelse står då frågan: Hur skall vi hindra massarbetslösheten, hur skall vi ge tekniken en mänsklig utformning och organisation? Det kan man aldrig göra genom att säga att de multinationella skall styra oss, att kapitalägarna skall få pressa på oss den nya teknologin i sin speciella form. Det är en fråga om makt och demokrati. Det är en fråga om de arbetandes makt.

Det är därför vi behöver en samhälleligt organiserad och ägd data- och elektronikindustri med en egen självständig kunskapsproduktion. Därför är också kravet på kortare arbetsdag för alla nödvändigt att uppfylla snarast. Därför borde vi använda det samhälleliga kapitalet för att bygga upp en självständig form av den nya teknologin, för vad har vi annars dessa löntagarfonder till?

Det är nämligen det intressanta med den nya teknologin, att den kan utvecklas i helt olika alternativ. I ett av de stora och offentliga verken i Sverige utformade kvinnorna på en registeravdelning en egen modell. De vägrade att acceptera över- och underordning eller nivåskillnader i teknikutbildningen. De ville ha kapacitet och kunnande jämlikt fördelade. De ville ha ett kollektivt, solidariskt ansvar för jobbet, där de kunde förstå och utföra varandras arbetsuppgifter.

De skapade en helt ny arbetsorganisation, där de gemensamt svarade för avdelningens arbete och där det inte behövdes några särskilda chefer. Det är ju egentligen ganska sensationellt – för arbetets och människornas frigörelse består ju just i denna kärna: att man inte har några herrar över sig. Det är bara då människan är fri. Och det är bara när man når en hög grad av mänsklig jämlikhet som ingen kan vara den andres herre och ingen behöver komma i frihetsbegränsande beroende.

Låt mig ta upp en tredje stor och avgörande fråga: Vår tids miljökris.

I en tid när skogarna dör och degenereras inför våra ögon, och när de kemiska substanser som påverkar miljön ständigt blir fler, är det dags att äntligen börja tänka i helt nya banor.

Luft, vatten, växt- och djurliv är basen för människans biologiska existens liksom för hela hennes materiella civilisation. Om inte en radikal förändring sker i industrisamhällets sätt att hantera naturresurser och biologiskt liv, faller denna bas sönder. Detta har bl. a. Romklubbens forskare allvarligt varnat för. Denna kris blir akut inom högst 50 år.

Liksom arbetslöshetens och teknologins problem kräver miljökrisens problem ett nytt sätt att tänka. Det går inte att komma ur miljökrisen, om man har en kommersiell, exploaterande inställning till det biologiska livet och naturresurserna. Det går inte att utsätta naturens ömtåliga samband och skogens ekologiska system för marknadsekonomins hänsynslösa beräkningar. Industrisamhällets människor måste lära sig att överge den gamla tillväxtoptimismen, som föddes i förra århundradet. Man måste lära sig att välja andra former av tillväxt än de rent kvantitativa. Man måste ta ut tillväxt i andra former, i form av mer förfinade produkter i stället för fler slit- och slänggrejor, att ta ut tillväxt i form av mer kunskap, kultur och vetenskap, som höjer alla människors förmåga och fördjupade insikt.

Men naturligtvis kräver detta en annan organisation av samhället än den som är inriktad på rent kommersiella bedömningar. På samma sätt krävs ett nytt sätt att se på teknologin, som bryter eliternas makt i samhället. Och det krävs en annan moral, en annan grundläggande värdering än den som bygger på konkurrensprincipen, dvs. principen att människor skall trampa ner och slå ut varandra och bemäktiga sig varandras resurser och marknader.

I ljuset av dessa stora problem ser man ändå ganska lätt, att det måste vara arbetarrörelsen som står för det samhällseliga alternativ som kan rädda civilisationen och ett frihetligt, humant samhälle. Detta är och har alltsedan dess barndom för hundra år sedan också varit arbetarrörelsens historiska uppgift och mission.

Den uppgiften måste man ta på allvar. Det är därför så beklämmande att läsa i ett aktuellt nummer av Dagens Industri, att en socialdemokratisk regeringsmedlem öppet säger: "Vi har inget alternativ till kapitalismen." Det är ju en kapitulation och ett hån mot arbetarrörelsens folk. Och vad mera är – det är inte sant.

Svensk arbetarrörelse har ett alternativ. Det har funnits och väglett rörelsens pionjärer, och det finns i dag kvar i de djupa leden, i kampen på arbetsplatserna, i diskussionerna på ABF och i människornas visioner, de visioner de måste ha för att rätt kunna överleva i det här samhället.

Och man behöver inte gå och låna samhällsmodeller någon annanstans, varken i Moskva, Peking eller Havanna. Traditionen från August Palm, Axel Danielsson och Kata Dahlström håller och den är något vi självständigt kan utveckla. Alternativet finns, och dess genomförande blir alltmer nödvändigt. Det representerar i själva verket, tror jag för min del, mänsklighetens, humanismens och kulturens enda räddning i denna mörka och hotande tid.

Anf. 21 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Fru talman! Jörn Svensson sade att han i en senare replik skulle svara på mina frågor om kollektivanslutningen. Han har ingen möjlighet att göra det i sin replik på Ingvar Carlssons anförande. Därför ställer jag frågorna igen, så att han får möjlighet att replikera direkt till mig.

Bakgrunden till mina frågor var ju att riksdagen åtta gånger har uttalat sig mot kollektivanslutningen. Vi var många som hoppades att man på frivillighetens väg skulle sätta stopp för den kränkning av enskilda människors frihet som kollektivanslutningen innebär. Men ingenting hände, utan år efter år har man hänvisat till pågående utredning inom det socialdemokratiska partiet.

Efter flera års arbete lade utredningen fram ett förslag till årets partikongress. Förslaget innebar att man skulle fortsätta med kollektivanslutningen, med den ändringen att man skulle skicka partibok till alla folkpartister och centerpartister och kommunister som har blivit inskrivna i det socialdemokratiska partiet.

Då är frågan: När tar tålamodet slut? Vårt tålamod har tagit slut. Vi tycker att det enda rimliga svaret på socialdemokraternas agerande nu är att få en lagstiftning som tillförsäkrar varje människa rätten att själv bestämma vilket politiskt parti hon eller han vill tillhöra.

Min fråga till Jörn Svensson och kommunisterna blir: Är ni beredda att medverka till att vi får en sådan lagstiftning? Jag tror att väldigt många kollektivanslutna kommunister är intresserade av det svar som jag hoppas att Jörn Svensson nu kommer att lämna på den frågan.

Anf. 22 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag tackar så hjärtligt för Jörgen Ullenhags intresse för de kollektivanslutna kommunisterna. Det är bara det att vi har bekämpat kollektivanslutningen ute i fackföreningarna långt innan ni ens upptäckte den, och ni var på den tiden aldrig intresserade av att kommunister och syndikalister blev kollektivanslutna. Jag säger detta endast för att belysa det något dubbelbottnade i den liberala frihetssträvan. Den gäller bara somliga människor – den gäller inte alla.

Vi får, fru talman, en längre sakdebatt rörande detta om några veckor, när frågan om kollektivanslutningen kommer upp till beslut. Vi skall naturligtvis då utförligare motivera våra ställningstaganden. Jag har i själva verket redan besvarat frågan i TV-programmet Pejling för ett par veckor sedan, och där gav jag också en mycket otvetydig bild av hur vpk kommer att rösta.

Mycket kort uttryckt är vår principiella inställning följande. Kollektivanslutning till socialdemokratin, som denna anslutning förekommer i vissa LO-fackföreningar, är en politisk och moralisk belastning för arbetarrörelsen. Den skall bekämpas, och vi skall bekämpa den ute i organisationerna. Det är där kampen skall föras. Däremot är vi något överraskade över att man så lättvindigt vill gripa in med lagstiftning, för det är inte alltid bra att bekämpa i och för sig dåliga saker genom lagstiftning. Om man ger sig in på en lagstiftning som innebär ett sådant här förbud, kommer man ut på ett

juridiskt gungfly. Man öppnar vägen för ett statligt inflytande i organisationernas inre angelägenheter, för rätt för staten och polisen att gå in och bedriva kontroll och undersökning i organisationernas göranden och låtanden. Detta medför så stora faror och innebär så allvarliga rättssäkerhetsproblem, att vi menar att man skall akta sig för denna typ av statliga ingrepp.

Jag erkänner att vi har varit tveksamma i den frågan. Det är också därför vi under sensommaren och hösten haft en mycket livlig diskussion inom vårt parti. Vi har hört olika partiinstanser och opinioner samt diskuterat i riksdagsgruppen och i partiets alla ledande organ. Vi har kommit till slutsatsen att det inte skall vara någon statlig inblandning i organisationernas göranden och låtanden, för det kan leda mycket längre än vad både folkpartiet och andra avser. Men man skall bekämpa kollektivanslutningen, sådan den nu förekommer, på lämpligt sätt där denna kamp hör hemma, ute i de fackliga organisationerna inom LO-området.

Anf. 23 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Fru talman! Det fanns och finns, Jörn Svensson, ingenting dubbelbottnat i min inställning till kollektivanslutningen. Jag tycker att varje individ, oavsett om han eller hon är kommunist eller centerpartist eller moderat eller folkpartist, skall ha rätt att slippa bli inföstd i ett parti, vars politik man ogillar. Jag slåss för kommunisternas rätt att slippa detta, liksom jag slåss för andras rätt att slippa det. Detta tycker jag är en självklar principiell utgångspunkt.

Vi har inte heller behandlat frågan om lagstiftning lättvindigt, och det vet Jörn Svensson. Vi har från folkpartiets sida i många år medverkat till riksdagsuttalanden, i förhoppning om att socialdemokraterna själva frivilligt skulle ändra på den här förnedrande anslutningsformen. Det var nog också många inom socialdemokratien som hade hoppats att någonting skulle hända. Sedan inträffade det mycket egenartade att inte en enda opponent framträdde på den socialdemokratiska partikongressen. Efter år av utredande slog kongressen enhälligt fast att kollektivanslutningen skulle fortsätta. Då måste vi rimligen ta till den enda möjlighet som återstår, nämligen en lagstiftning.

Jag förstår inte alls Jörn Svenssons invändningar. Det gäller ju en lagstiftning, som tillförsäkrar den enskilde individen rättigheten att slippa bli utsatt för övervåld av en organisation. Jag kan inte förstå att det kan göras någon invändning mot att man på detta sätt får en lag, som slår vakt om de enskilda individernas frihet. Därför kommer vi att fortsätta att arbeta för en lag, som ger de enskilda människorna denna rätt.

Nu förstår jag att det säkraste sättet att få en sådan lagändring till stånd är att vi vid valet om knappt ett år få en icke-socialistisk majoritet i denna riksdag. Dessförinnan kommer tyvärr ingenting att hända. Det gav Jörn Svenssons svar klart besked om. Jag beklagar det djupt.

Anf. 24 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Också vpk slåss för allas rätt. Men det är inte alls det som frågan gäller i detta sammanhang. Frågan gäller hur man slåss och med vilka medel. Om man ger sig in på en lagstiftning om föreningars och fria

organisationers angelägenheter, vilka juridiska problem öppnar man då för?

Om vi får en borgerlig majoritet i nästa val, kommer statsministern att heta Ulf Adelsohn. Han tillhör ett parti, som inte tänker nöja sig med att lagstifta mot kollektivanslutning, för det är ju en sak, utan som kommer att öppna för mycket vidsträckta ingrepp mot fackliga organisationers, folkrörelsens och fackföreningars göranden och låtanden. Det står nämligen i en aktuell moderat motion till Sveriges riksdag, nr 2029, som vi kommer att få diskutera här i kammaren om några veckor, att moderaterna vill inte bara i lag förbjuda kollektivanslutning utan även förbjuda fackföreningar att ekonomiskt understödja politiska partier. Man vill också förbjuda dem att göra politiska uttalanden. Man vill alltså på ett sätt som är fullständigt oacceptabelt snöpa fackföreningsrörelsens möjligheter att agera samhälleligt och politiskt. Det skulle föra utvecklingen här i landet tillbaka till sekelskiftet. Det skulle bli en lagstiftning, som mig veterligt förekommer endast i diktaturländer. Så fria från moderaterna är inte det lilla folkpartiet att ni inte kommer att lockas med på en kompromiss med moderaterna i detta avseende.

Även om man skulle gå in på frågan om en lagstiftning, som förbjuder enbart själva kollektivanslutningen i organisationslivet, stöter man på allvarliga juridiska problem. Hur gör man t. ex. med syndikalisterna? Deras grundorganisationer är att beteckna såsom fackliga organisationer, men deras centralorganisation, SAC, kan mycket väl i ett domstolsutslag förkunnas vara en politisk organisation. Alltså kan man förbjuda syndikalister på det lokala planet att ansluta sig till sin centralorganisation. Man kan slå sönder den syndikalistiska rörelsen.

Hur man tolkar en sådan här lag är helt och hållet en fråga om godtycke, av politiska konjunkturer och om den enskilde domarens inställning. De juridiska problemen, de föreningsrättsliga problemen och frihetsproblemen har ni inte tänkt igenom. Vi ogillar kollektivanslutning till politiska partier på det sätt som den tillämpas inom socialdemokratin lika mycket som ni, men vi har en större respekt för och begrepp om vad som händer, när man börjar peta på folkrörelsernas frihet.

Förste vice talmannen anmälde att Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 25 Statsrådet INGVAR CARLSSON:

Fru talman! Till de frågor som har ställts ber jag att få återkomma.

När man lyssnar på denna debatt, kan man inte undvika att göra några reflektioner. För det första har de borgerliga talarna ägnat sig nästan enbart åt utfall mot socialdemokraterna. Min enkla fråga blir: Har de borgerliga talarna ingen egen politik att referera och diskutera från denna talarstol?

För det andra hade vi mellan åren 1976 och 1982 faktiskt borgerliga regeringar i detta land. Men de borgerliga partiernas företrädare talar som om borgerliga regeringar aldrig existerat.

Under dessa år hade vi fyra olika borgerliga regeringar. Vi hade 47 olika borgerliga statsråd – ja, någon var visst opolitisk. Politiska kriser och

långbänkar avlöste varandra. Det var då vi fick den skuldbörda som vi nu måste betala ränta på och som herr Tobisson så vackert talade om. Utan denna skuldbörda skulle vi i dag kunna sänka skatten i stället för att höja den, men den socialdemokratiska regeringen får faktiskt betala på dessa borgerliga skuldräntor.

Nu är det mindre än ett år till nästa val, och regeringsfrågan kommer åter i centrum. Vad säger då moderaterna?

Redan för några år sedan skrev deras ideologiska tidskrift Svensk Tidskrift: "Nästa gång som en borgerlig regeringsbildning blir aktuell är det inte längre tre likaberättigade partier som sätter sig ner kring förhandlingsbordet." Tidningen fortsatte: "Det tar tid innan folkpartiet och centerpartiet även mentalt och i attityd har anpassat sig till att vara småpartier som förlorat den ultimativa makten." Och man avslutade: "Jämbördiga partier kan samarbeta. När styrkebalansen förlorats blir det fråga om tolerans."

Moderaterna måste vara nöjda i dag. Folkpartiet har genom valet av Bengt Westerberg snällt anpassat sig, skrämnda av högervågen och sin egen tillbakagång. Fälldin har i dagarna till sitt ungdomsförbunds och kvinnoförbunds förtvivlan också underordnat sig och förklarat att centern kan acceptera Adelson som statsminister.

Alla stolta paroller om mittfältet som kraftcentrum fladdrar bort som löv i höstvinden.

Högerns dominans är alltså *en* förändring i förhållande till 1976–1982, då det inte kunde bli tal om att släppa fram Bohman till statsministerposten.

Den andra förändringen är att de tre nu blivit fyra i och med att kds skall beredas tillträde till Sveriges riksdag, även om partiet inte uppnår 4 %.

Det föranleder mig att göra två kommentarer. Den första mycket kort: Ni kunde inte hålla sams och regera då ni var tre. Hur i all sin dar skall det då gå när ni blir fyra partier?

Den andra kommentaren är av mer personligt slag, men den beror också på att statskunskap varit mitt intresse vid sidan av politiken.

Jag hörde med förvåning Fälldin säga i dag: Vad är det för en överenskommelse som har träffats om författningen?

Jag var faktiskt en av de tre som för socialdemokratins del förhandlade med tre borgerliga företrädare under Valter Åmans ledning månad efter månad om författningsfrågan. Valsättet var åtminstone för oss socialdemokrater den svåraste frågan men också den viktigaste, därför att – som Tage Erlander med sin kännedom om 1920-talets minoritetsregeringar så många gånger har utvecklat – för svaga regeringar blir ett hot mot parlamentarismen. Därför var för oss handlingskraftiga regeringar en viktig fråga. Det var då som tanken på en procentspärr kom upp, som en kompromiss. Vår tanke var 3 %, men mittenpartierna krävde att spärren skulle vara högre, och den sattes vid 4 %.

Den gemensamma avsikten, fru talman, bakom denna kompromiss var glasklar: att förhindra partier som fick mindre än 4 % att komma in i riksdagen.

Överenskommelsen träffades mellan moderaterna, folkpartiet, centerpar-

tiet och socialdemokraterna. Den publicerades på förstasidorna i pressen, och den gavs stort utrymme i radio och TV. Det var självfallet inte, som Thorbjörn Fälldin sade, någon hemlig överenskommelse.

Att något av dessa partier skulle bryta överenskommelsen genom att hjälpa ett litet parti förbi spärren var en absurd tanke. Per-Olof Hanson, som satt i folkpartiets ledning på den tiden, skriver om överläggningarna:

”Skulle något parti under dessa överväganden ha krävt att man skulle kunna kringgå denna spärr t.ex. genom att släppa in ett litet partis kandidater på den egna listan, är det sannolikt att övriga partier skulle ha enats om att införa en paragraf som direkt förbjöd sådana manövrer. I annat fall hade det kanske inte blivit någon överenskommelse alls.”

Under en tid har i största hemlighet förhandlingar förts mellan centerpartiet och kds för att ge kds representation i riksdagen trots att partiet inte av egen kraft förmått nå sådan representation.

Dessa förhandlingar har ägt rum samtidigt som centerpartiets grundlagsexpert Bertil Fiskesjö i riksdagssalen år efter år försvarat 4-procentsspärren i vår grundlag. Han har gjort det med kraft och engagemang, och han har gjort det utifrån övertygelsen att 4-procentsspärren varit nödvändig för att förhindra en situation där småpartier i vågmästarställning kan driva särkrav och blockera bildandet av handlingskraftiga regeringar.

I strålkastarljuset i riksdagens talarstol står centerns officiella representant i god tro och försvarar småpartisvärren. Bak i salen sitter andra centerrepresentanter och diskuterar hur man skall kringgå spärren.

Jag tycker att det inträffade framför allt är ett nederlag för det som har varit styrkebältet i vårt demokratiska folkstyre – enigheten och samlingen kring våra grundlagar, kring Sveriges författning. Vi socialdemokrater har alltid eftersträvat en sådan enighet, även när den inneburit uppoffringar för oss.

Det är inte att förvåna att många tagit ord som fiffel och manipulationer i bruk för att beskriva det som hänt.

Det har sagts att om de båda partierna slår sig samman, så är det hela otadligt. Det är självklart. Men från ömse håll har man bedyrat att det inte är fråga om något samgående.

Centerpartiets kringgående av våra grundlagar aktualiserar den mycket bredare frågan om makten och moralen, om vad man kan tillåta sig och vilket pris man är beredd att betala för att nå den eftersträvalda politiska makten.

Syftet med uppgörelsen med kds är att på valdagen tillföra det egna partiet något hundratusental röster. Centerpartiet kan få sina mandat litet billigare än andra partier, kds kan slinka in bakvägen. Chansen att nå den eftersträvalda politiska makten kan förbättras. Så kan vi förmoda att man tänker.

Men även detta har ett pris. Precis som centern länge fått bära svekstämpeln, riskerar man nu att få bära fiffelstämpeln i väldigt många människors ögon.

Den fråga centern någon gång bör ställa sig i sin kammare är helt enkelt: Är verkligen den kortsiktiga chansen att vinna någon procent eller två i röster verkligen värd priset i form av långsiktigt förlorad trovärdighet inför människorna och i förhållande till andra partier? Hur mycket skall man offra

Nr 15

Onsdagen den
24 oktober 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

för att nå den politiska makten?

Den dag vi hade träffat överenskommelsen inom vår grupp på sju personer gick jag till mitt parti och rekommenderade att vi skulle ställa oss bakom den. Jag kunde inte då drömma om att något av de fyra partierna skulle handla så som centern nu har gjort.

I dag får jag uppleva Thorbjörn Fälldins fråga: Vilken överenskommelse? Tyvärr måste jag säga att med Thorbjörn Fälldin har något nytt kommit in i svensk politik, något som jag personligen djupt beklagar, och jag hoppas att det inte får ytterligare spridning. Jag tror att det här inte alls egentligen som viktigast handlar om 150 000 röster, jag tror att det är mycket värre: det handlar om människors inställning till politik. Här håller på att ske något som kan vålla en obotlig skada.

Fru talman! Lyckligtvis finns det också ljusare och gladare inslag i vårt samhälle. Det finns i dag en positiv grundton, en ny framtidstro i den ekonomiska diskussionen i vårt land – av förklarliga skäl kanske inte bland de borgerliga ledamöterna i denna kammare, men i stället desto mer ute i det svenska samhället. Och jag tror att förklaringen är ganska enkel:

- Under de borgerliga regeringsåren så gott som tredubblades arbetslösheten. 180 000 industrijobb försvann. Det totala antalet sysselsatta sjönk stadigt. I dag är arbetslösheten på väg nedåt och antalet sysselsatta större än någonsin tidigare. Bara under det senaste året har ytterligare 83 000 människor fått arbete – många av dem inom industrin.
- Under den borgerliga regeringsperioden ökade också budgetunderskottet från 4 till 87 miljarder kronor. I dag har vi minskat det med närmare en fjärdedel – dvs. 20 miljarder. Samma gäller underskottet i våra affärer med utlandet, som från ett minus på 22 miljarder kronor nu är på väg mot noll.
- Under den borgerliga regeringsperioden var också industriproduktionen i botten, liksom investeringarna och exporten. Efter regeringsskiftet har industriproduktionen växt med sammanlagt 13 %, exporten med närmare 20.

Så här är det på område efter område.

När den socialdemokratiska regeringen tillträdde hösten 1982 var det med föresatsen att driva en ekonomisk politik av ett helt annat märke och med en helt annan styrka än den regeringarna närmast före oss hade fört; en politik grundad i levnadsvillkor och framtidsdrömmar hos vanligt folk runt om i landet.

Politiken var genomtänkt: Genom vårt s.k. krisprogram hade den förberetts långt innan vi fick regeringsmakten.

Politiken var kraftfull: På devalveringen följde ett omfattande investeringsprogram, bestämda åtgärder mot arbetslösheten, inflationen och underskotten i vår ekonomi.

Politiken var samlad: Snara och nödvändiga åtgärder vidtogs utan långbänkar och splittring. Landet hade fått en politisk ledning, förlamningen efterträtts av handlingskraft.

Det här gav också på de flesta områden omedelbara resultat, resultat som alltså i dag kan avläsas i tabeller och diagram, men framför allt i människors vardag, i att folk återigen upplever det som meningsfullt att planera framtiden.

De dystra borgerliga kurvorna ändrade riktning. Den snabba ökningen av arbetslösheten kom av sig. Underskotten i vår ekonomi krympte, inflationen minskade och exporten fick en explosionsartad utveckling. Inom industrin inriktades ansträngningarna på att vinna marknadsandelar, på att göra företagen bättre och effektivare, på investeringar och utvecklingsåtgärder.

Löntagarna ställde upp. De gjorde det inte minst därför att de borgerliga hoten mot välfärdssamhället lyftes bort – hoten om karensdagar, hoten mot arbetslöshetsförsäkringen, barnbidragen och pensionerna – och detta samtidigt som regeringspolitiken återigen tog sikte på att hårt och bestämt möta och pressa tillbaka arbetslösheten.

I stället för oro för ökad ungdomsarbetslöshet, i stället för vanmakt inför ständigt sjunkande reallöner, i stället för resignation inför de högljudda kraven på att krisens bördor skulle bäras av vanliga löntagare allena – dvs. av dem som plågas hårdast av den ekonomi som handlar om matpriser, hyror, löner och vardagens nödtorft och som befinner sig på ljusårs avstånd från klippen och skatteplaneringsbekymren – i stället för detta började det återigen växa fram en tilltro till möjligheten att Sverige faktiskt kan vara ett land med arbete, trygghet och möjlighet till personlig utveckling för *alla* människor.

Jag tror det är viktigt att då och då uppmärksamma de här positiva grundströmmarna:

- Att vi under krisens 1980-tal – i en omvärld delvis lamslagen av pessimism och rådlöshet – faktiskt kan peka på stora samhällsområden där det är framtidstron och en praktisk om än inte ideologisk nationell samling som är förhärskande.
- Att vi kan peka på att det som i praktiken behärskar svensk industri, svensk forskning och svenskt samhällsliv är optimism och offensiv handlingskraft, fjärran från direktörsdemonstrationer och katastrofspådomar.
- Att vi kan peka på att det som i praktiken präglar svensk vardag är respekt och samarbete, fjärran från de europeiska klassamhällen där konfrontation och växande klyftor är vardagsmat.

Detta betyder dock självfallet inte att vi i motsats till alla andra skulle befinna oss i något slags ekonomisk trygghetszon där strukturkriser, valutaoro och konjunktursvackor automatiskt gör halt. Även vi står inför svårbemästrade problem, även vi kan se hur orosmolnen hopar sig.

De här molnen har dock inte samma form som framtidsskrämmarnas moln. Det är inte löntagarfonderna som hotar framtiden. Det är inte den offentliga sektorn som hotar framtiden. Det är inte solidaritet och samverkan bland svenska löntagare som hotar framtiden.

De hot jag talar om är i stället i högsta grad reella:

För det första är Sverige fortfarande ett land präglad av obalanser i ekonomin. För att de skall rättas till krävs en fortsatt stram politik.

För det andra är Sverige ett land i starkt ekonomiskt beroende av omvärlden, något som innebär att vi även fortsättningsvis måste kunna konkurrera med företag i andra länder, samtidigt som vi slår vakt om vårt nationella ekonomiska rörelseutrymme. Vår ekonomiska politik skall självfallet inte, lika litet som någon annan politik, kunna dikteras från utlandet.

För det tredje är vi ett litet öppet land som står inför en omvälvande teknisk utveckling, som vi skall och som vi måste både bejaka och kontrollera. Ytterst är det hur vi lyckats på dessa områden som avgör framtiden. Ytterst är det hur vi formulerar dessa problem och vilka lösningar vi anvisar som avgör graden och halten i vår framtidstro.

Vilka misstag måste vi då undvika?

Ja, vi får inte förfalla till en politik präglad av splittring och obeslutsamhet. Alldeles bortsett från politikens innehåll vore det ytterst olyckligt om vi åter skulle få en regering och en riksdagsmajoritet som skulle föra oss tillbaka till den tid då brist på handlingskraft orsakade väldiga förluster i tid och pengar, förluster som verksamt bidrog till att Sverige så snabbt hamnade så djupt nere i den ekonomiska nedförsbacken. Kanske allra allvarligast är dock den skada en sådan handlingsförlamning skulle åsamka vår parlamentariska demokrati, som ju åter skulle framstå som svag och impotent, samtidigt som olika intressegrupper och byråkratier fick möjlighet att flytta fram sina positioner.

Av allra största vikt är också att stå emot den politik som leder till ökade klyftor och urholkad välfärd. En sådan politik framställdes en gång, och framställs fortfarande, som nödvändig för att vi skall kunna ta oss ur den ekonomiska krisen. Under den borgerliga regeringsperioden var det karendagar och sämre pensioner för de breda folkgrupperna som skulle, trodde man, lyfta Sverige ur krisen, medan de välbeställda skulle tillåtas knapra på det gemensamma genom särskilda skattesänkningar och andra förmåner. Det är en politik borgerligheten fortsatt att oblygt plädera för även i oppositionsställning. Med en moderat statsminister – dvs. den ordning som Fälldin nu också sanktionerar – skulle vi snart befinna oss i en situation där moderaterna försökte förverkliga sitt slagord om "en återgång till 1969", något som, om man tar dem på orden, bl. a. skulle betyda:

- att en miljon ATP-pensionärer skulle förlora sin ATP,
- att hundratusentals pensionärer skulle förlora sina pensionstillskott,
- att sjukpenningen skulle sjunka med 10 %,
- att 325 000 platser i daghem, fritidshem och hos dagmammor skulle försvinna,
- att 300 000–400 000 kvinnor skulle förlora sina jobb inom den offentliga sektorn,
- att 35 000 ungdomar skulle ställas utanför gymnasieskolan.

Detta är, herr Tobisson, verkligheten bakom era politiska slagord, och jag hoppas att många människor observerar den verkligheten. Det är mrs.

Thatchers England ni har som förebild.

Med en moderat finansminister skulle vi också redan under 1985 drabbas av en fördelningspolitik som innebär att höglönegrupperna vinner tusentals kronor, medan en normallönefamilj förlorar lika mycket. Till detta får man nu lägga moderaternas senaste skatteförslag, som måste betraktas som lindrigt sagt utmanande. I dessa ekonomiskt kärva tider vill moderaterna nämligen satsa mer än 12 miljarder kronor på skattesänkningar – och detta återigen för de allra översta inkomstskikten, något som i praktiken skulle innebära att en höglönefamiljs konsumtionsutrymme ökade med ytterligare 11 000 kr., medan exempelvis en ensamstående mamma eller pappa med låg inkomst skulle få 1 300 kr. mindre att röra sig med. Här har vi i klar belysning vilken fördelningspolitik moderaterna vill föra.

För att finansiera dessa skattesänkningar för samhällets mest gynnade grupper skulle man dessutom tvingas till nedskärningar och besparingar som självfallet skulle slå hårdast mot familjer med små marginaler eller inga alls.

Ett tredje misstag vore att inte fullfölja den strama politik som är absolut nödvändig för att den ekonomiska krisen skall tas på allvar och kunna övervinnas. Risken är naturligtvis stor att beredskapen att göra uppoffringar mattas i takt med att politiken når framgång. Härvidlag står vi nu också inför en intressant politisk-moralisk utmaning för de borgerliga partierna: Skall de även i kommande valrörelse frestas att finansiera ökade statsutgifter med minskade statsinkomster?

Från regeringens sida är vi hur som helst fast beslutna att även framgent hålla den ekonomiska utvecklingen i strama tyglar. Ger vi efter nu börjar vagnen snart rulla baklänges igen, ger vi efter nu försvagas utrikeshandeln, ökar inflationen och försämras statsfinanserna.

Det är också mot den bakgrunden man skall se de åtgärder vi presenterade i går, åtgärder som kan tjäna som exempel på den strama men konsekventa ekonomiska politik som blir nödvändig ett bra tag framöver, åtgärder som samtidigt kan tjäna som exempel på vår bestämda föresats att fördela krispolitikens bördor rättvist.

Men nu handlar politiken inte bara, eller ens i första hand, om att undvika misstag. Viktigare än kanske någonsin tidigare är att ta vara på de positiva möjligheterna.

Den första möjligheten – och det är alltså en möjlighet och inte ett problem – är att ge alla som vill en chans att få ett produktivt och meningsfullt arbete.

Arbete är grunden för allt välbefinnande. Det är med arbete vi skall fortsätta samhällsbygget. Mot den bakgrunden skall man också se de arbetsmarknads-politiska satsningar som presenterades i går av Anna-Greta Leijon och som innebär att vi avsätter ytterligare 1 750 milj. kr. för att öka sysselsättningen – och då med särskild inriktning på de långtidsarbetslösa.

Det är förslag som går tväremot den uppgivenhet inför kraven på full sysselsättning som börjat sprida sig även här hemma. Det är förslag som bekräftar socialdemokratins beslutsamhet på det här området att aldrig acceptera arbetslösheten som oundviklig, att aldrig ge upp målet om arbete åt alla.

Nr 15

Onsdagen den
24 oktober 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Den andra möjligheten vi måste söka ta till vara är den om en bred samverkan i det svenska samhället.

Från socialdemokraternas sida inledde vi denna valperiod med att här i riksdagen inbjuda den politiska mitten till gemensamma ansträngningar för att lättare kunna ta oss igenom den djupa ekonomiska kris vi befann oss i.

Nu gick det inte att åstadkomma en sådan samling.

Huvudsaken är dock att det goda samarbetsklimat som finns utanför det här huset, ute i det svenska samhället, kan bevaras och utvecklas – något som i sin tur förutsätter en politik som är – och upplevs som – rimlig och rättvis.

Den måste vara rimlig när det gäller exempelvis regler, byråkrati och människors möjligheter att påverka – i politiken, i arbetslivet, inom den offentliga sektorn eller inom det område där man bor.

Det är också något vi från regeringens sida nu med en självkritisk ansats tagit itu med. Med en rad olika åtgärder skall vi försöka åstadkomma ökat svängrum för egna initiativ, förändringar och ändamålsenliga lösningar på alla de problem som inte passar in i centralt fastställda mallar.

Men samhället måste också upplevas som rättvist om en bred samverkan skall vara möjlig. Stabila politiska lösningar kan omöjligt byggas på de sociala spänningar som följer av ökade klyftor och tilltagande orättvisor, se bara återigen på Mrs Thatchers Storbritannien! Och det är kanske detta som är det djupaste innehållet i den svenska modellen: att det ur jämlika och rättvisa villkor växer en vilja till samarbete och tolerans.

Den tredje möjligheten är den som kunskapen och den tekniska utvecklingen erbjuder oss. Jag tycker det var bra att Jörn Svensson tog upp det problemet i sitt inlägg.

Det finns naturligtvis i dag många människor som fruktar den nya tekniken. Enligt en undersökning som SCB genomfört under medverkan av bl. a. statsrådsberedningen tror exempelvis ca 3 miljoner svenskar att datoriseringen skapar arbetslöshet. Av samma undersökning framgår dock att 2 miljoner är beredda att sätta sig på skolbänken för att möta detta hot och på så sätt förvandla hotet till en möjlighet. Hoppingivande är också att en stor majoritet av dem som faktiskt fått arbeta med den nya tekniken uppger att detta lett till positiva förändringar; deras arbetsuppgifter har blivit intressantare, de själva har utvecklats.

Även samhällets politik på det här området måste kännetecknas av vilja att utveckla det goda, ta vara på de fördelar och de möjligheter som ligger i den nya tekniken. Bl. a. genom det nationella mikroelektronikprogrammet och den forskningspolitiska propositionen har denna riksdag hittills också medverkat till att stärka Sveriges möjligheter att ligga långt framme när det gäller teknisk kompetens. Vi börjar nu även genomföra omfattande investeringar i den nya teknikens "infrastruktur", med kabelutbyggnad och Tele-X som viktiga inslag. Vi satsar successivt på både den kvalificerade och den mer grundläggande utbildningen i data och ny teknik.

Men också den nya tekniken har "miljöproblem". Det kan gälla riskerna för ett ofritt övervakningssamhälle. Det kan gälla den seriösa kulturens överlevnadsvillkor i en omgivning präglad av kommersiell utslätning. Det

kan gälla framväxten av ett nytt klassamhälle, där tillgången till information ersätter eller kompletterar tillgången till kapital – och blir avgörande för hur makt och privilegier koncentreras till ett fåtal i stället för att spridas till ett flertal.

Är vi bara medvetna om och vågar möta dessa komplikationer kommer vi dock, det är jag övertygad om, att kunna tillgodogöra oss de väldiga möjligheter som öppnas av den kombination av kunskap och teknik som nu står till vårt förfogande. Frågan vi skall ställa oss är inte i första hand hur vi som politiker skall möta denna framtid. Frågan är hur vi kan underlätta för varje människa att göra den nya tekniken till ett eget, personligt redskap för ett bättre liv. Här är svaret, såvitt jag förstår, att den allra viktigaste åtgärden är att söka ge varje människa goda möjligheter till kunskaper. Det är precis detta som människorna i vårt land förväntar sig av oss. Därför är en bred utbildning i ny teknik en viktig framtidsåtgärd, som regeringen är fast besluten att genomföra och som vi tar det första steget emot redan i höst.

Fru talman! Jag har avslutningsvis valt att redovisa en del tankegångar som diskuterats i det socialdemokratiska framtidsprogrammet. Förutsättningen för att vi skall kunna undvika de hot och utveckla de möjligheter vi ser framför oss är dock att Sverige återigen blir ett land med en sund ekonomi och god framförhållning.

Det var också detta saneringsarbete som vi tog itu med omedelbart efter valdagen. Det är också detta saneringsarbete som vi i dag kan redovisa resultatet av.

För de borgerliga partierna tycks dock detta inte vara nog. Våra framgångar avfärdas antingen som tillfälliga eller som resultat av enbart lyckosamma konjunkturen. Till detta kan följande sägas:

För det första har vi i så gott som varje valrörelse de senaste 50 åren fått höra att socialdemokratisk politik bara leder till tillfälliga framgångar, att kaos och elände väntar runt knuten. Detta är domedagsprofetior som ännu inte infriats.

För det andra vore det onekligen något av Guds finger om det förhöll sig med konjunkturen så som de borgerliga partierna hävdar, nämligen att vi socialdemokrater i 44 år skulle ha haft tur som en tokig, att de själva under 6 års tid skulle ha förföljts av motgångar som kastat vem som helst till marken – och att sedan medvinden återigen skulle ha börjat blåsa någon gång i början av oktober 1982.

Nej, verkligheten är naturligtvis en helt annan. Vi har fört en stram politik, men samtidigt en politik som många funnit vara värd vissa uppoffringar. Vi har tvingat kurvorna åt rätt håll, vi har kopplat ett fast grepp om inflationen och arbetslösheten. Vi är på rätt väg, men ännu inte framme.

Det vi åtagit oss är att föra en politik som innebär att Sverige inte längre är ett land där man lever ur hand i mun, utan ett land som åter kan planera för framtiden. Det är också ett åtagande vi skall fullfölja.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 15

Onsdagen den
24 oktober 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 26 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Ingvar Carlssons centrala budskap var att det i dag finns en positiv grundton, en ny framtidstro i den ekonomiska diskussionen i vårt land, inte bland borgerliga riksdagsmän men i stället och desto mer ute i det svenska samhället. Har Ingvar Carlsson sett rubriken på Aftonbladets första sida i dag: Folkstorm mot Feldt. Och inne i tidningen rasar partiorganets läsare mot finansministerns svångremspaket. Inte präglas inläggen precis av en positiv grundsyn eller en ny framtidstro!

Ingvar Carlsson är ju vice statsminister med särskilt ansvar för framtidsfrågorna. Vad tror då vice statsministern om framtiden på inflationsområdet? Längre än någon annan som siade om framtiden trodde den regering där vice statsministern ingår att prisstegringen i år skulle bli 4 %. Nu gör samma regering allt vad den hinner och förmår för att se till att den blir dubbelt så hög.

Hittills i år har man undvikit att höja indirekta skatter i samma takt som förra året. Det framgår av nettoprisindex, som mäter prisutvecklingen oavsett sådana politiska beslut. Men den verkliga prisstegringen har faktiskt varit högre i år än förra året, och nu mot slutet av året kommer alltså skattehöjningarna ovanpå detta.

Det här är särskilt oroande, därför att tendensen är den motsatta i våra viktigaste konkurrentländer. Det betyder att vår kostnadsfördel från devalueringarna snabbt slösas bort. Kan Ingvar Carlsson, som har ansvar för framtiden, säga vid vilken tidpunkt vi är tillbaka i det dåliga konkurrensläge som rådde i september 1982? Rör det sig inte i själva verket om månader snarare än år?

Skillnaden är förstås att den totala statsskulden liksom dess utländska del kommer att vara dubbelt så stor som för två år sedan. Enligt Ingvar Carlsson betalar socialdemokraterna nu räntorna på de skulder som de borgerliga regeringarna ådrog landet. Men behöver ni då inte betala räntan på de 200 miljarder kronor som ni själva fått ihop under dessa två år och de 55 miljarder kronor som utlandsskulden ökat med? Behöver inte detta betalas tillbaka? På det förhållandet att statsskulden ökar i en takt av 100 miljarder kronor om året, trots att det nu till skillnad från de borgerliga regeringsåren är en god konjunktur, kan man anföra många ekonomiska synpunkter. Men än viktigare är enligt min mening de moraliska synpunkterna. Vad är det som gör att den aktiva generationen skall ha rätt att leva på betydligt större fot än vad vi själva förmår producera för? Det är någonting som våra efterkommande får betala. Tycker framtidsministern att det är en lockande framtid som hans regering arbetar för att förverkliga?

Anf. 27 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Vi har genom åren vant oss vid att Olof Palmes tunga löper iväg när debattumöret rinner över på honom. Nu gör oss också Ingvar Carlsson besviken, även om han använder något "mindre" ord. Men socialdemokraternas representanter är aldrig så generösa som när det gäller att med eget ordval kalla andra personer för saker och ting – fifflare eller svikare,

det må vara detsamma. Först talar Olof Palme om att vi skall vara aktsamma med orden. Sedan anklagar han oss för svek under halva 1970-talet. Fiffel är tydligen ordet för 1980-talet, följt av personangrepp av sämsta sort. Har socialdemokratin total absolution? Hur orkar ni ständigt och jämt utnämna er själva till moraliska överdomare?

Ingvar Carlsson erkänner att det inte finns någon hemlig överenskommelse – och det är bra. Han bör ju veta, eftersom han var sambandspojke hos Tage Erlander och skrev böcker om detta – jag har läst en del av detta material. Då återstår frågan: Var finns förbudet – i lag eller förarbeten – mot valteknisk samverkan? Har Ingvar Carlsson någon annan tolkning av regeringsformens 3 kap. 7 §, som talar om vad parti innebär? I så fall tror jag att det vore bra om riksdagen fick den på pränt.

Anledningen till att denna diskussion, som Thorbjörn Fälldin bemötte, över huvud taget har kommit i gång är, Ingvar Carlsson, att det har förekommit resonemang och skrivelser i socialdemokratisk press om att det skulle finnas någon hemlig överenskommelse. Folk på vår kant har bekräftat att så inte var fallet. Det är bra att Ingvar Carlsson också bekräftar det nu.

Tonen i övrigt har stämts ner något. Jag skall under den korta tid som jag har till mitt förfogande ta bara ett enda exempel. När vi satt i regeringsställning anklagade ni socialdemokrater oss för att sakna viljan att driva en politik för full sysselsättning. Numera framhäver ni själva er förträfflighet genom att tala om att fler människor är i arbete. Det nedvärderades under vår regeringstid. Får jag erinra om att antalet sysselsatta i Sverige under perioden 1976-1982 ökade med 137 000 människor.

Anf. 28 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson började med att säga att vi som företräder oppositionen enbart gjorde utfall mot socialdemokratin och inte hade något eget att komma med. Då måste han inte ha lyssnat, åtminstone inte på mitt anförande. Jag tog fram en rad konkreta förslag som vi från folkpartiets sida arbetar för. Jag sade att vi när det gäller dataområdet borde begränsa samkörningen av register och stärka datainspektionens ställning. Jag sade att vi skulle tillåta konkurrens i radio och TV, att vi bör avveckla löntagarfonderna och att vi skulle ha en lag mot kollektivanslutning. Jag utvecklade hur vi skulle satsa på lärlingsutbildningen, för att ta några exempel. Så nog redovisade jag på ett antal punkter var folkpartiet står.

Sedan må Ingvar Carlsson förstå att vi som oppositionspolitiker också har anledning att med kritiska ögon granska den politik som regeringen för. Det är faktiskt vår uppgift.

Herr talman! Jag noterade ett enormt intresse från vice statsministerns sida för den valtekniska samverkan där centern är en av parterna. Han ägnade en stor del av sitt anförande åt att med moralisk upprördhet kritisera överenskommelsen. Men jag tycker att Ingvar Carlsson och socialdemokraterna borde tala med mycket små bokstäver när det gäller moral i politiken.

Bengt Westerberg hade för några timmar sedan här i kammaren en förödande genomgång av svikna socialdemokratiska vallöften. Värdesäkra

pensioner skulle det bli, lovade socialdemokraterna dyrt och heligt. Det blev det inte. Ökat bostadsbyggande skulle det bli, lovade socialdemokraterna dyrt och heligt. Det blev det inte heller. Kostnaderna för arbetslösheten skulle bort. Det var det viktigaste vallöftet av alla. De kostnaderna ökar.

Det finns i dag många, många besvikna människor i Norrbotten, Norduppland och Värmland, där man från socialdemokratiskt håll skapade förväntningar när det gällde jobben som sedan inte alls infriades. Vi har faktiskt, under pågående högkonjunktur, fått rekord i arbetslöshet, både absolut och procentuellt. Vi har i dag 329 000 människor utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

Kjell-Olof Feldt lovade i valrörelsen att socialdemokraterna skulle arbeta för en uppskrivning av den svenska valutan. Sedan fick vi en kraftig devalvering. Det finns rader av exempel som gör att jag tycker att Ingvar Carlsson borde tala med mycket, mycket små bokstäver när han moraliskt dömer ut andra partier.

Till sist, herr talman: Inte ett svar på frågan om kollektivanslutningen. Ingvar Carlsson är lika tyst som justitieministern. Man kan tala om ett slags tystnadens arrogans mot alla de människor vilkas frihet man grovt kränker genom att fösa in dem i ett politiskt parti vars politik de ogillar.

Har inte Ingvar Carlsson någonting att säga om kollektivanslutningen?

Anf. 29 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Först tycker jag att man från båda sidor skall sluta att slå varandra i huvudet med tal som uttrycker antalet sysselsatta. Förändringar av dessa tal mäter inte förändringen i sysselsättningen. Det är nämligen så, att proportionen deltidsarbetande har förändrats kraftigt sedan 1970, och därför kan man inte säga att antalet sysselsatta är någon mätare på den verkliga utvecklingen av den mängd arbete som står till buds i samhället. Denna mängd har – när man omvandlar antalet deltidsarbetande till heltidsarbetande – i verkligheten på sikt minskat. Det är det som är ett problem och som ställer en regering inför förpliktelsen att bekämpa arbetslösheten genom att skapa fler bestående arbeten, med hjälp av olika samhällliga aktiviteter.

Med utgångspunkt i detta har jag några frågor som jag vill ställa om den ekonomiska politiken, närmast naturligtvis till Ingvar Carlsson.

När ni tog över regeringsmakten 1982, satsade ni på en exportstrategi. Ni koncentrerade era ansträngningar till denna speciella faktor. Den använde ni för att motivera fortsatta, ganska betydande, reallönesänkningar och uppoffringar för det stora löntagarkollektivet. Det blev alltså en negativ omfördelning, som stod i strid med de principer för konjunkturpolitik och fördelningspolitik som tillhör socialdemokratins så att säga klassiska idéer.

Sedan presenterade ni, och använde i argumentationen, en enligt min mening felaktig inflationsteori, där ni hela tiden försökte få löntagarna att tro att det var lönerna som var nyckeln till inflationen, att det var lönestegringarna som i första hand skapade inflationen. Ser ni inte att detta måste vara felaktigt? Inflationen visar ju inte någon som helst samstämmighet med förändringarna i lönestegringarna. Man har haft hög inflation samtidigt med

låga lönestegringar och höga lönestegringar samtidigt med relativt låg inflation under de senaste 15–20 åren. Det finns inget sådant samband, helt enkelt på grund av att det finns andra faktorer som spelar större roll, exempelvis produktiviteten och prestationen.

Nu vill ni sätta ett femprocentstak för löntagarna, trots att ni vet att större delen av dessa 5 % kommer att utgöras av ökad prestation och alltså egentligen inte alls kommer att öka inflationstrycket på något sätt. Ni vill ändå använda det för att hålla tillbaka folk.

Min fråga, som jag skall avsluta resonemanget med, är: Ser ni inte att ni nu när konjunkturen återigen håller på att försvagas internationellt – en försvagning kommer under nästa år – måste skapa en större nationell efterfrågan, släppa fram större löneökningar och se till att det blir en större nationell marknad?

Vad händer annars – om exporten stagnerar? Då står vi där med ett ökat arbetslöshetsproblem.

Anf. 30 Statsrådet INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Olof Johanssons inlägg gör mig beklämd. Jag skall försöka förklara varför.

Jag har varit med om en författningsuppgörelse. Jag var med om att förhandla fram den. Det är förmodligen den enda jag får vara med om i mitt liv. Författningar skall ju inte ändras ofta.

När vi var överens den kvällen upplevde jag detta som något ganska fint och stort. Där hade vi från mycket olika utgångspunkter kunnat resonera oss fram och bli överens om de spelregler som vi skulle lägga fast i Sveriges riksdag och i vår författning.

Det är ju detta det gäller. Det är precis vad Per-Olof Hansson, för att inte ta en socialdemokrat utan en av de ledande folkpartisterna vid det tillfället, nu har skrivit: Hade vi vetat vad centern nu gör så hade det inte blivit någon överenskommelse. Och jag kan försäkra från socialdemokraternas sida att det definitivt är så, för detta var så viktigt för oss. Det skrämmer och chockerar mig att ni inte förstår detta. Jörgen Ullenhags inlägg blir nu verkligen inte bättre. Det är klart att det är så för alla partier, att vi inte har klarat av ett och annat vallöfte. Men det är ju någonting helt annat, detta gäller ju spelreglerna för politiken. Jag vill säga att vi socialdemokrater alltid har satt en ära i att leva upp till de löften som vi har skrivit under i de sammanhängen.

Nu tror jag inte att ni skall behöva bekymra er för de här rösterna. Jag är övertygad om att detta bland våra valarbetare och bland våra väljare skapar en stämning som ni kommer att få känna av när vi räknar samman rösterna på valnatten. Jag tror att vi kommer att klara 1985 års val trots det här spelet. Men jag har personligen blivit ganska beklämd över det.

Det har talats mycket om arbetslöshetssiffror. Jag tror på den punkten att även om vi bollar med siffror så känner människorna ute i landet igen sig i följande två siffror. I september 1982, när de borgerliga lämnade regeringsmakten, gick 176 000 människor arbetslösa. I september i år var det 140 000,

alltså en minskning med nära en fjärdedel. För att höja siffrorna, som ni har gjort här i dag, har ni räknat in människor med fullständig anställningstrygghet, människor som upplever att de gör en fullgod insats på den svenska arbetsmarknaden. Jag tror att de blir ganska förolämpade när ni säger att de är arbetslösa.

Jag tyckte det var kloka synpunkter som Olof Johansson hade på miljöpolitiken. Det är egentligen bara en motfråga som jag skulle vilja ställa: Är det då så klokt av centern att samarbeta med högern om miljöpolitiken? Tror ni det blir en bra miljöpolitik när ni skall angripa de problem som Olof Johansson så värtaligt beskrev?

Jörgen Ullenhag ställde frågan om kollektivanslutningen. Innan jag ens hade haft min första replik klagade han över att jag inte hade svarat. Även ett statsråd har väl ändå rätt att få hålla sitt inledningsanförande. Men jag skall nu svara på era tre frågor.

Skall man ha rätt att själv välja parti? Svar: ja. Det är ju därför som reservationsrätten hela tiden har funnits i kollektivanslutningen. Efter partikongressen byggde vi f. ö. ut med ytterligare en modell för det stöd som fackföreningarna kan vilja ge.

Den andra frågan: Skall man betala pengar till ett parti man ogillar? Nej. Men den som reserverar sig får sina pengar. Jörgen Ullenhag talar litet dunkelt om en fond. Ja, det är i allmänhet så att de fackliga organisationerna satsar dessa pengar på utbildningsfrågor inom förbundet.

Den tredje frågan: Skall man ha rätt att trakassera dem som reserverar sig? Självfallet inte. Jag skulle bestämt ta avstånd från detta. Men i de fall där jag har hört påstående om sådant utkastas i massmedia och jag har kunnat kontrollera, så har det visat sig att det inte stämmer med verkligheten. Principsvaret är dock alldeles klart.

När jag har sagt detta vill jag också säga en sak till. Vi har nämligen en arbetsgivarorganisation som håller på att bli ett nytt parti, ett fjärde borgerligt parti – eller skall vi säga femte nu om man räknar med kds – som bara i valrörelsen 1982 satsade 100 milj. kr. i kampen mot socialdemokratin. Vi hade på vår kongress ombud som var medlemmar i Svenska arbetsgivareföreningen och som inte hade haft en chans att komma undan när det gällde att vara med och finansiera den kampanjen mot socialdemokratin. När ni nu tar till så stora ord i den här frågan, så vore det kanske bra om ni på den här punkten sopade rent framför egen dörr först.

Lars Tobisson ställde frågan: När kommer vi tillbaka till det dåliga konkurrensläge som rådde i september 1982? Kan en framtidsminister säga någonting om det? Ja, jag tror att jag kan ge ett ganska klart svar på den frågan. När så småningom – teoretiskt – en borgerlig regering återigen har fungerat i sex år, då har man nog förstört vårt konkurrensläge genom att inte se till att utgifter och inkomster går ihop. Ungefär sex år efter ett borgerligt regeringsskifte är mitt svar.

Om regionalpolitiken, som togs upp av Olof Johansson, skulle jag vilja säga följande.

Under första hälften av 1970-talet ersattes utflyttningen från skogslänen av

en nettoinflyttning. Skogslänens andel av industrisysselsättningen steg oavbrutet under den socialdemokratiska regeringsperioden. Under den borgerliga regeringsperioden bröts denna utveckling. Skogslänen förlorade 26 900 industrijobb. Arbetslösheten bland skogslänens ungdomar slog alla tidigare rekord. Stockholms län, som är min valkrets – jag skall kanske inte klaga, men fakta måste ju framläggas – fick en mycket stark befolkningstillväxt. Under den borgerliga regeringstiden mer än fördubblades befolkningsökningen, med uppemot 39 %.

De sista minuterna av detta inlägg, herr talman, skulle jag vilja ägna åt att diskutera moderaterna och skatterna, dvs. det som Lars Tobisson tog upp i sitt första inlägg.

Moderaterna hävdar att vi socialdemokrater har höjt skatterna med ca 26 miljarder kronor. Ena gången nämner man siffran 7 000 kr. per hushåll och andra gången 8 000 kr. Sanningen är faktiskt den att vi genom skatteomläggningen kunnat minska inkomstskatterna med sammanlagt 11 miljarder kronor. Vad regeringen faktiskt gjort är följande.

Vi har ökat skatteinkomsterna – ja, det har vi gjort. Men den främsta orsaken till detta är att vi, i motsats till vad de borgerliga regeringarna lyckades med, har lyckats få till stånd en tillväxt i svensk ekonomi, som i sin tur ökat de samlade inkomsterna i samhället. Det har varit möjligt genom att skatteinkomsterna kunnat öka, utan att skatterna nämnvärt har behövt höjas.

Som ett led i saneringen av de borgerliga underskotten i vår ekonomi har vi i och för sig höjt förmögenhetsskatten och infört omsättningsskatt på aktiehandeln. Men det är ju inte sådant som drabbar de vanliga hushållen – bortsett från det skattepaket som vi presenterade i går.

Låt oss se på de borgerligas agerande och på den moderata kritiken. När ni själva var i regeringsställning höjdes skattekvoten från 48,5 % år 1976 till 51 % år 1981. Det s. k. inflationsskyddet av skatterna blev så att säga en tvåårig parentes. Det upphävdes i praktiken genom ett riksdagsbeslut år 1980. Därefter skärptes den statliga inkomstskatten både år 1981 och år 1982, med sammanlagt över 5 miljarder kronor, jämfört med ett fullständigt inflationsskydd. Moderaterna höjde under sina regeringsår 74 skatter, och de höjde dessutom tempot. Från början var det nämligen en skattehöjning var fjärde vecka. Sedan blev det en skattehöjning var fjortonde dag. Sommaren 1980 beslutade den borgerliga riksdagsmajoriteten vid en extrainkallad riksdag med en rösts majoritet om den kanske största skattehöjningen i modern svensk historia. Totalt höjdes 12 olika skatter, som då beräknades inbringa 8,65 miljarder kronor. Det motsvarar i dagens penningvärde närmare 12 miljarder kronor.

Moderaterna genomdrev 20 höjningar av olika arbetsgivaravgifter. De lagstadgade arbetsgivaravgifterna steg från 24 % till 33 %. Enbart under de moderata regeringsåren 1976–1980 och 1980–1981 steg skatter och avgifter med 13 miljarder kronor, i 1975 års penningvärde. Det motsvarar ungefär 23 miljarder kronor i dag.

Ja, det är många siffror som jag här har rabblat upp. Men det här är fakta.

När det gäller att höja skatterna har moderaterna verkligen varit goda läromästare.

Anf. 31 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson är sannerligen ingen vidare framtidsminister. Vad han nyss grävt i är gamla, felaktiga beräkningar som har redovisats för sedan länge gångna år. Det var vad han kunde komma tillbaka till i sin replik.

I sitt huvudanförande hade han ytterligare en sådan här socialdemokratisk uträkning om hur moderata besparingar slår. Med hjälp av konstruerade exempel, glidande tolkningar och rena felaktigheter får man fram sådana fiktiva siffror. Naturligtvis finns det en uppenbar förklaring till denna kampanj: ju mera socialdemokraterna vill dölja resultaten av sin egen politik, vilka kommenteras i Aftonbladet i dag, desto mera blåser de i stridstrumpeten som är riktad mot oss.

Vad är det då regeringen vill maskera med sin rökutläggning? Jo, det är alla dessa skattehöjningar som slår rakt på familjernas hushållskassor. Det kom en ny smäll i går – en dryg tusenlapp ovanpå de 7 000 kr. som den nya socialdemokratiska regeringen hittills har kostat ett normalhushåll.

För ett år sedan lovade ni reallönehöjningar för familjerna. Sådana har det inte blivit. I stället har hushållens reala, disponibla inkomster minskat med ungefär 2 % om året. 40 % av familjerna lever i dag under skälig levnadsnivå.

I fjol sjönk hushållens sparkvot till noll – hushållen slutade helt enkelt spara. I år blir det än värre. Nu sjunker kvoten under noll. För första gången i modern tid lånar hushållen och skuldsätter sig för sina dagliga utgifter. Under de senaste åren har antalet exekutiva auktioner på småhus femfaldigats. Angreppen på villaägarnas ekonomi börjar ge resultat.

Det är detta som regeringen vill dölja. Men det handlar inte om några konstruerade fall eller fingerade exempel – det är fakta direkt ur den svenska verkligheten. Tala om att knocka folket!

Ni socialdemokrater tror att politiker kan skapa jobb genom att ta ut högre skatter och anslå dessa pengar till jobb inom den offentliga sektorn. När skall ni lära er att skattehöjningar förstör arbetstillfällen genom att höja kostnadsnivån och minska den privata efterfrågan?

Vi moderater menar att bara marknaden kan klara uppgiften att skapa jobb. I en marknadsekonomi är det ytterst konsumenternas efterfrågan som bestämmer produktionens inriktning och omfattning. Och det är endast genom att näringslivet vinner nya kunder som det kan bli nya jobb.

Med den politik regeringen för, med den fortsatt snabba prisstegringen och fackets obenägenhet att hålla igen på lönesidan för att få fram fler jobb, kommer tyvärr arbetslöshetssiffrorna om någon tid att stiga till tidigare i Sverige aldrig kända nivåer. Kan framtidsministern bestrida att detta är den föga tilltalande framtid som hans regering nu är på väg att föra oss in i?

Anf. 32 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall gärna erkänna att det som Jörn Svensson tog upp och som i hög grad är kopplat till Ingvar Carlssons inlägg naturligtvis är en poäng – antalet sysselsatta är ju inte något exakt mått på utvecklingen beträffande arbetad tid. Men min poäng till Ingvar Carlsson var att det nu från socialdemokratins sida passar att i olika debatter nämna antalet sysselsatta – i oppositionsställning passade det inte. Då var det viljan det var fel på – så anklagades vi.

Det är också viktigt att komma ihåg det som inte heller nämns så ofta i dag, de 75 000–100 000 jobb i svensk industri som räddades genom en aktiv industripolitik och krispolitik. I dag är akuten stängd – det kan ni upprätthålla genom konjunkturerna. Men vad händer i ett läge när vi återfår en del av dessa strukturproblem? Kommer akuten också då att vara stängd? Jag tycker nog att regeringen och berörda statsråd ibland gör alltför stor poäng av detta. Det finns anledning att tänka på detta när man jämför högkonjunktur och lågkonjunktur.

Beträffande de exakta talen: Att jämföra 140 000 arbetslösa i dag med 176 000 när det var en icke-socialistisk regering och sedan glömma bort att man i dag har 38 800 ungdomar i ungdomslag – vi medverkade också till att dessa kom till – låt vara att man samtidigt har några färre i beredskapsarbeten, det innebär naturligtvis att man inte jämför korrekt.

Det gjorde Ingvar Carlsson inte heller när det gäller flyttningsrörelserna tidigare här i landet. Han använde en siffra om industrijobb som förlorats i stödområdet, eller om det var Norrland, men han talade om *befolkningsökningen* i Stockholms län. Sådana jämförelser är inte heller särskilt bra. Antalet industrijobb minskade som bekant i betydande utsträckning under krisåren.

Låt mig till sist bara göra den kommentaren att jag noterade att Ingvar Carlsson inte svarade på mina frågor om var förbudet mot valteknisk samverkan finns. Jag skall läsa 3 kap. 7 § första stycket i regeringsformen:

”Mandaten fördelas mellan partier. Med parti avses varje sammanslutning eller grupp av väljare, som uppträder i val under särskild beteckning.”

Anf. 33 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt förra inlägg att Ingvar Carlsson skulle dämpa tonen och inte fortsätta med denna väldiga moraliska upprördhet över vad han anser att centerpartiet har gjort, mot bakgrund av alla de svikna vallöften som Ingvar Carlsson har ett ansvar för. Ingvar Carlssons svar tyder på att han anser att det inte är så noga med ett och annat sviket vallöfte, men att en uppgörelse som gäller spelreglerna för demokratin däremot inte får svikas.

Jag vill för tydlighetens skull säga att det för folkpartiet är kristallklart att man skall hålla överenskommelser om demokratins spelregler och låta bli att ställa ut vallöften som man vet att man inte kan infria. Flera av de vallöften som socialdemokraterna ställde ut visste de att de aldrig skulle ha en chans att infria.

När det gäller sysselsättningen, herr talman, finns det 140 000 arbetslösa,

189 200 människor i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, sammantaget 329 200 utanför den reguljära arbetsmarknaden. Jag vet inte vad människorna i Sverige trodde när de såg socialdemokraternas valaffischer i 1982 års val, där det stod att det i socialdemokratins Sverige inte gick 153 000 arbetslösa. De trodde kanske att det mitt under högkonjunkturen skulle finnas 140 000 i öppen arbetslöshet och 189 200 i åtgärder av olika slag. Jag förmodar att de inte trodde det, utan att socialdemokraterna skulle göra mycket mer för sysselsättningen. Det är mot den bakgrunden som vi får se den socialdemokratiska partikongressen, som bitvis var en enda lång anklagelseprocess mot den socialdemokratiska regeringen för att den hade misslyckats på sysselsättningens område.

Till sist kollektivanslutningen. Skäms inte Ingvar Carlsson det allra minsta för att ni i dag plockar pengar av en kvarts miljon människor som inte röstar på socialdemokraterna? Aftonbladet skäms, för att dagen efter vår debatt här i förra veckan skrevs där följande:

”I en demokrati som vår är kollektivanslutning av enskilda individer ett övergrepp mot människors integritet och rätt och frihet att själva välja politiskt parti och ideologi. Och den är ett intrång i valhemligheten.”

Just det, herr framtidsminister! Den är ett intrång i valhemligheten.

Kommer ni från socialdemokratiskt håll att ha mage att ta ordet frihet i era munnar samtidigt som ni försvarar det övergrepp mot enskilda människor som kollektivanslutningen innebär?

Anf. 34 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson kanske har svårt att hinna med att diskutera ekonomiska problem med mig, så jag skall avstå från att föra den debatten. Jag skall försöka med något annat, och blanda mig i debatten om kollektivanslutningen igen.

Jag vill ställa en allvarlig fråga till Ingvar Carlsson. Det är ändå uppenbart att en sådan företeelse som kollektivanslutningen till SAP i den form den nu förekommer knappast kan principiellt försvaras. Den har mist den eventuella historiska bakgrund som den kanske en gång har haft.

Det är nu inte själva den kollektiva anslutningsformen som sådan som är stötande, utan det är det förhållandet att om en fackförening beslutar att kollektivt ansluta sig till ett politiskt parti finns det i svenskt arbetsliv i 99 fall av 100 inget alternativ för den fackligt anslutne. Det finns ingen fackförening som står utanför de politiska partierna och som han eller hon kan ansluta sig till. Det är i regel bara *ett* förbund som organiserar på arbetsplatsen och i de här aktuella yrkesgrupperna. Därför blir man tvungen att följa med. Det är däri övergreppet mot det personliga ställningstagandet består.

Dessutom tycker åtminstone jag att fackföreningar och fackföreningsrörelsen skall ha en större bredd än de politiska partierna inom arbetarrörelsen. Det är viktigt att människor som inte är socialdemokrater, som kanske inte ens sympatiserar med något av arbetarpartierna, också känner sig hemma i facket, att de känner solidaritet på ett naturligt sätt med organisationen, med arbetskamraterna och med den samhällsklass som där är organiserad. Det är

väldigt viktigt för arbetarrörelsen, inte minst ur pedagogisk synpunkt, att detta samband och denna samhörighet finns och inte störs av att man påtvingar enskilda människor något som de inte vill ha.

I verkligheten klämmer naturligtvis skon på den punkten att de socialdemokratiska valföretagerna skulle förlora ganska betydande belopp. Men detta är också en sak som kan ordnas på annat sätt. Det går mycket väl att utan att kränka några enskilda personer besluta att fackföreningen regelmässigt skall kunna ekonomiskt stödja politiska organisationer som den finner arbetar för medlemmarnas samlade intressen. Det kan man fortfarande ha kvar; sådant går alltid att ordna.

Anledningen till att jag ställer dessa frågor till Ingvar Carlsson är att så länge detta arrangemang består är och förblir det en politisk och moralisk belastning för arbetarrörelsen, som denna bör städa undan i sitt eget renlighetsintresse. När man ser vissa av de borgerliga motionerna till Sveriges riksdag och ser hur det för de borgerliga inte bara handlar om kollektivanslutningen, utan att de tänker använda kollektivanslutningslagen som en murbräcka för att börja lagstifta också i andra angelägenheter, som skall kunna inskränka de fackliga organisationernas handlingsfrihet, framstår det tydligt att vi måste undanröja detta argument som de borgerliga ständigt kastar emot oss.

Anf. 35 Statsrådet INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Jag skulle vilja avsluta debatten om centern och kds genom att be Olof Johansson ta ett samtal med Bertil Fiskesjö, som är centerns konstitutionelle expert. Han har stått i denna talarstol vid ett flertal tillfällen och motiverat varför 4-procentsspärren finns och varför vi har träffat överenskommelse om denna 4-procentsspärr. Det är möjligt att Bertil Fiskesjö som gammal universitetslärare har större pedagogiska förutsättningar än jag att förklara detta. Jag kan inte uttrycka det på annat sätt än jag har gjort i dagens debatt, och har Olof Johansson fortfarande inte förstått varför jag tycker det som nu sker är så upprörande kan jag bara konstatera att jag har misslyckats. Jag har använt de argument som jag tycker är rimliga. Men, Olof Johansson, ta kontakt med Bertil Fiskesjö, som är den i ert parti som verkligen kan de här frågorna. Han är säkert beredd att precis på samma sätt som jag har gjort här motivera varför detta är en orimlig åtgärd.

Fortfarande tycker jag att det är märkligt när folktopirepresentanten säger att vi har att svara för så många svikna vallöften och undrar om inte Ingvar Carlsson tar allvarligt på dem. Det är klart att jag gör. Jag tycker att partierna skall anstränga sig till det yttersta. Jag har också försökt säga att de kanske inte alltid har lyckats helt och hållet på den punkten.

Vi kan som exempel ta folktopiregeringens påstående i valrörelsen 1979 att alla kurvor visar uppåt. Där gav ni i hela den avgörande frågan om den ekonomiska politiken människorna intrycket att nu var krisen över. Det är klart att ni inte riktigt har lyckats leva upp till de vallöftena. Jag har sagt: I sådana frågor misslyckas ni ibland. Det är kanske t. o. m. mänskligt. Det är något helt annat än att öppet bryta mot en överenskommelse om författning-

en. Där handlar det inte om oförmåga utan om en uppenbar ovilja att acceptera de spelregler som finns. Det är för mig obegripligt att inte Jörgen Ullenhag fattar detta. Folkpartiet har ändå ägnat ett betydande intresse åt författningsfrågor.

Eftersom jag tidigare har sagt positiva saker om Bertil Ohlin skulle jag om den förra folkpartiledaren vilja upprepa, att han med all säkerhet i dag skulle ha lyssnat till Jörgen Ullenhag med stor förvåning. Han skulle säkert ha känt betydligt mer frändskap med den folkpartirepresentant som sade: Hade vi vetat hur centern skulle handla här, hade det inte blivit någon uppgörelse över huvud taget.

När det gäller kollektivanslutningen tycker jag att diskussionen förs som om reservationsrätten inte existerade. Om så hade varit fallet, hade jag på ett helt annat sätt kunnat förstå de synpunkter som här har kommit fram. Men den rätten är en viktig del i kollektivanslutningen. Dessutom är det naturligtvis så, som Jörn Svensson var inne på, att detta är en mycket viktig del av arbetarrörelsens historia. Denna fackligt-politiska samverkan har varit vår kraft när det gäller att stå emot angreppen från de borgerliga partierna och kapitalstarka företag. Vi kan inte se någon avmattning i den aktiviteten, Jörn Svensson, utan vi upplever en oerhörd uppladdning. Då må det väl vara oss förlåtet om vi i den situationen är mycket försiktiga vad gäller frågan hur vi skall försvaga vår organisatoriska styrka. Men vi har vidtagit en ärligt menad åtgärd för att ge dem ett alternativ som upplever de lokala fackliga organisationerna på så sätt att de vill ha ett sådant. Det alternativet finns nu, och därför behöver inte den enskilde på något sätt komma i den samvetskonflikt som Jörn Svensson och Jörgen Ullenhag här har tagit upp.

Herr talman! Efter att ha lyssnat till debatten i bostadsfrågan i dag, tycker jag att en sak är ganska klar. Här har förts en diskussion som om människor bara bor i villor och småhus. Det är viktigt nog. Vi skall diskutera människornas boendevillkor. Det är vi socialdemokrater beredda att ställa upp på. Vi skulle kunna visa hur det under de borgerliga åren faktiskt vidtogs ganska kraftfulla åtgärder, som ledde till betydande kostnadsstegringar för småhusfolket under åren 1976–1982. Det vet de själva bäst!

Men är det ändå inte märkligt att de borgerliga partierna inte har haft ett ord att säga om alla de människor som bor i flerfamiljshus, som har drabbats av fastighetsskatten ett och ett halvt år före villaägarna. De har inte sagt ett ord om deras problem när det gäller att betala hyror och andra kostnader. Detta är något som flerfamiljshusens människor – bostadsrättsinnehavare och hyrestagare – skall lägga på minnet i dag, nämligen att de, om de vill ha gehör för sina synpunkter, nog får vända sig till socialdemokraterna.

Nu tvingas t. o. m. moderaterna att erkänna att det går ganska bra för Sverige och svensk ekonomi. Ulf Adelsohn försökte åter komma undan det genom att åberopa att Palmes och Reagans ordval var likartade. Gösta Bohman har gjort det tidigare genom att säga att Feldt för en moderat politik. Det är väl ingen som tror ett ögonblick på det! Men jag har ändå en motfråga, som Gösta Bohman kanske kan besvara när han så småningom kommer upp i debatten: Varför i all sin dagar förde inte Gösta Bohman en sådan moderat

politik under sin tid som ekonomiminister? Då hade vi sluppit många av de problem vi har i dag. Men vi kan tyvärr inte ha några förhoppningar om att en borgerlig regering skulle föra det Gösta Bohman kallar en moderat politik. Det blir nog en socialdemokratisk politik av gammalt gott märke, som Wigforss, Sköld och Sträng har fört innan Kjell-Olof Feldt gick in som finansminister.

Däremot kan man ju fundera litet över de borgerliga företrädarnas argumentation. Man skall ju ändå försöka förstå dem. En sak som slagit mig, eftersom vi diskuterat underskotten, är att de borgerliga partierna aldrig har varit med om att minska budgetunderskotten. De har bara varit med om att öka dessa underskott. Därför kanske vi inte kan begära att de riktigt skall förstå den typ av åtgärder vi vidtar. De har bara varit med om att våldsamt öka budgetunderskotten, men det finns inte en borgerlig regering i modern tid som har minskat budgetunderskotten. Därför får vi kanske, för att tala moderaternas språk, ha tolerans på den här punkten – inte bara mot mittenpartierna utan också mot moderaterna.

Jag har varit något förvånad över att de borgerliga partiernas företrädare ägnat så stor del av sina inlägg åt att tala om socialdemokratisk politik. Egentligen är jag smickrad. Men att man från borgerligt håll nästan inte utnyttjat något tillfälle att resonera om sin egen politik förvånar mig.

Vad är det borgerliga alternativet? Hur mycket skulle ni satsa på arbetsmarknadspolitiken? Vi har redovisat vårt belopp. Hur skulle ni finansiera en sådan satsning? Hur mycket skulle ni vilja satsa på investeringsprogram av det slag vi presenterat? Vad har ni för alternativ till förnyelsefonderna, som skall finansiera en bred utbildning rörande den nya tekniken och som skall hjälpa oss att finansiera delar av forskningsanslagen? Vad har ni för alternativ till den föreslagna bensinskattehöjningen? Bensinpriset kommer trots allt fortfarande att ligga 50 öre under den nivå som den borgerliga regeringen i Norge – utan budgetunderskott och med väldiga oljetillgångar – anser sig behöva hålla.

Jag tycker att de borgerliga oppositionspartierna är väldigt bra på att tala i opposition och kritisera – man visar stor skicklighet. Men när ni fick regeringsansvaret under sex år, greps ni av stora skälvan och av handlingsförlamning. Den enda utväg ni hittade var att låna utomlands.

Jag undrar om vi inte på sätt och vis har funnit våra rätta roller. De borgerliga partierna är obestriddligen bäst på att opponera och kritisera. Vi socialdemokrater känner oss mera hemma när det gäller att regera och att ta ansvar. Nu finns alltså dessa roller. Vi kan för vår del lova att efter bästa förmåga försöka klara *vår* roll, och vi har visst förtroende för att de borgerliga partierna klarar *sin* roll. Det är, herr talman, en bra ansvarsfördelning.

Andre vice talmannen anmälde att Olof Johansson och Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 36 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Vi vill för det första lägga om den ekonomiska politiken och sysselsättningspolitiken så att Sverige på nytt får ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning.

Detta är ett citat, och det var Kjell-Olof Feldt som uttalade det här den 10 juni 1982. Han sade det i riksdagshuset vid Sergels torg. Han var i opposition, och det var tre månader kvar till 1982 års val.

En politik som oundvikligen skapar arbetslöshet kan aldrig accepteras av socialdemokratin.

Det är ett annat citat. Och vem uttalade detta? Jo, det var Olof Palme. Också det här uttalandet gjordes i den riksdagsdebatt som jag nyss nämnde. Olof Palme var i opposition, och det citerade löftet var ett av många löften såväl i den här debatten som i 1982 års valrörelse. Låt oss bara få regeringsansvaret så skall vi snabbt minska arbetslösheten, var det genomgående temat.

Hur ser det ut i dag? Har den socialdemokratiska regeringen klarat krisen på arbetsmarknaden? Har Palme och Feldt och andra hållit sina löften? Svaret är nej. Men två år är en för kort tid, säger någon. Ja, Olof Palme lovade att problemen skulle lösas snabbt. Det har nu gått två år, men problemen är inte lösta.

Men är man då inte på rätt väg? frågar någon annan. Jag beklagar. Det kan man inte påstå med bästa vilja i världen. Arbetslösheten är med svenska mått mätt mycket stor. Ja, den är större än någonsin. Den är större än i fjol, och den är större än i förfjol. Men den öppna arbetslösheten har ju gått ned till 140 000, invänder någon. Ja, jag medger att en liten nedgång kan noteras. Och fattas bara annat – många, många miljoner har satsats. En kraftig devalvering har genomförts, och vi befinner oss i en högkonjunktur.

Å andra sidan kan vi inte nöja oss med att mäta bara den öppna arbetslösheten, som nu är drygt 3 %. En mängd människor har beredskapsarbete, deltar i arbetsmarknadsutbildning eller befinner sig i skyddad verksamhet. En mängd ungdomar är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Den totala arbetslösheten är större än någonsin. Den är nu större än 7 %. Ca 330 000 kvinnor och män står i dag ofrivilligt utanför den reguljära arbetsmarknaden. I september 1982 var antalet 300 000. Antalet långtidsarbetslösa, dvs. personer som har varit arbetslösa mer än 6 månader, bara ökar. I den proposition som regeringen presenterade i går och som vi i dag har fått på våra bänkar påtalas detta och föreslås en del åtgärder. Men man talar inte om hur stort antalet är. Man kan fråga: Varför döljs detta? Det kan möjligen vara en sinkadus. När det gäller öppet arbetslösa är det senaste antalet 36 000. Räknar man med också de människor som är eller har varit föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder och som kan anses ha varit långtidsarbetslösa, blir det verkliga antalet ännu större.

Vi vet att det i vissa delar av landet finns en – i några delar stor – efterfrågan på arbetskraft. Men lämpliga arbetssökande saknas. I andra delar är arbetslösheten stor, men de riktiga jobben saknas. Arbetsmarknaden blir allt stelare och orörligare.

För varje dag som går står det mer och mer klart att den socialdemokratiska regeringen har misslyckats med, som man säger, sin viktigaste fråga. Arbetslösheten ökar, och den har under de senaste två åren ökat snabbare hos oss än i andra OECD-länder. Så gott som varenda månad sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde har den totala arbetslösheten ökat i förhållande till motsvarande månad året före. Vad värre är: Antalet riktiga jobb har inte ökat utan t. o. m. minskat. Var och en som nu lyssnar förstår att denna negativa utveckling är ytterst oroande. För de löntagare som har jobb ökar otryggheten. För de arbetslösa ökar hopplösheten. För de unga som inte har riktiga jobb eller som håller på att avsluta sin yrkesutbildning är den socialdemokratiska politiken en tragedi.

I anslutning till detta sista beträffande situationen för de unga vill jag göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att arbetsmarknadsministern skall svara på en intressant interpellation om några veckor. Det är min partivän och riksdagskollega Bengt Wittbom, som i en interpellation har ställt nio frågor beträffande ungdomsproblemen på detta område.

I augusti var 53 000 ungdomar mellan 16 och 24 år öppet arbetslösa. 3 800 hade beredskapsarbete. 9 500 befann sig i arbetsmarknadsutbildning och 30 000 i ungdomslag. Nära 100 000 ungdomar stod alltså utanför de riktiga jobben. I dag har vi ca 40 000 i ungdomslag, lika många människor som det finns invånare i min hemkommun Sollentuna.

Dessa ungdomar har visserligen sysselsättning för tillfället, och det kan vara bra. Men vad blir effekterna? Vart leder detta? Det har nu gjorts utvärderingar. Arbetsmarknadsministrarnas svar på interpellationen här framdeles skall bli mycket intressant att ta del av. Hittills tyder ungdomslagsexperimentet på fastlåsnings effekter. Så gott som alla ungdomar slussas in i offentliga sektorn, när de till övervägande del borde slussas in i den enskilda sektorn och alldeles särskilt in i de expanderande branscherna. Men detta får kammaren som sagt tillfälle att återkomma till.

Vad gör nu regeringen för att i sista stund försöka rädda ansiktet inför valet nästa år? Man höjer skatterna med 4 miljarder. Man höjer skatterna i ett land som har världens högsta skattetryck. De enskilda människorna får mindre valfrihet. Barnfamiljerna får det ännu besvärligare. Barnbidragshöjningen från årsskiftet är nu helt uppäten. För alla miljontals människor som vill att det skall löna sig att arbeta, att ta i litet extra, att ta större ansvar, blir tillvaron ännu hopplösare.

För människorna ökar problemen. För företagen ökar också problemen. Stimulansen minskar. Tron på framtiden sviktar. Jag träffade småföretagare i måndags kväll. En del av dem har tidigare röstat socialdemokratiskt. Flera av dem berättade att de skulle kunna anställa folk. Det finns jobb, sade de, men vi vågar inte ta ansvar för anställda i dessa tider med alla dessa lagar och regler och med all denna byråkrati och alla kostnader. Det är ju knappt så jag klarar mig och min familj på att vara ensamföretagare, sade en av dem.

Vad skall ni nu göra med dessa ytterligare skattemiljarder som ni skall ta från det redan skattetrötta svenska folket? 1,75 miljarder skall användas för att ytterligare lappa på det arbetsmarknadspolitiska lapptäcket. Det är

offentliga sektorn som skall expandera. Vi har världens största offentliga sektor. Med öppna ögon tänker ni ytterligare öka den. Behövs det verkligen flera Folkets hus och ishallar i landet? Det kanske det gör, och rättare sagt är frågan: Har vi råd?

Ni expedierar kongressbeslutet att öka den offentliga sektorn, och det är högst olyckligt. Ni skapar faktiskt ytterligare fasta jobb i kommunerna. Förstår ni inte att det är nya riktiga jobb i den enskilda sektorn som skall skapas?

Lilly Hansson, gruppleddare för den socialdemokratiska riksdagsgruppen, kommer snart upp i debatten. För nästan exakt två år sedan – det skiljer bara på tre dagar – stod Lilly Hansson som nyvald gruppleddare i talarstolen i det dåvarande riksdagshuset vid Sergels torg. Hon sade bl. a. att sysselsättningen, rätten till arbete, har varit en viktig fråga i den nyligen avslutade valrörelsen. För oss socialdemokrater är rätten till ett arbete en av de viktigaste frågorna att klara av, sade Lilly Hansson. Hon citerade t. o. m. Ernst Wigforss för att riktigt rejält understryka frågans betydelse.

Det har gått två år nu. Vi står här med facit i hand. Vad säger Lilly Hansson i dag? Hur förklarar Lilly Hansson misslyckandet?

När jag ställer den här centrala frågan till gruppleddaren för den socialdemokratiska gruppen i kammaren, skall jag försöka vara lika just som Lilly Hansson var i den allmänpolitiska debatten 1982. Jag vill inte påstå, sade hon, att hela misslyckandet beror på den borgerliga regeringspolitiken. Jag skall säga på samma sätt: Misslyckandet i dag beror inte bara på den felaktiga socialdemokratiska regeringspolitiken. Men den största delen av skulden får allt regeringen ta på sig, och det är detta jag tycker att Lilly Hansson skall förklara för kammaren.

Mitt råd till Lilly Hansson är: Försök att få regeringen att lägga om politiken. Pröva nya vägar! Sänk skattetrycket! Avreglera! Stimulera! Se snarast till att det lönar sig att arbeta, att ta ansvar, att förbättra sin yrkesskicklighet!

Jag och några moderata kolleger var på Sporrong i Norrtälje i måndags. Sporrong gör just nu det nya socialdemokratiska märket, som jag ser på en del kavajer här i kammaren. Man berättade att bland de anställda måste man bl. a. ha några extra yrkesskickliga verktygsmakare. I deras arbetsuppgifter var det inte bara fråga om att göra verktyg på tiondelar när. Det gällde hundradelar.

Måste man betala extra hög lön för att locka till sig sådana arbetstagare? frågade vi. Självfallet, blev svaret.

Hur går det ihop med den solidariska lönepolitiken? frågade vi Metallklubbens ordförande. Hans svar var verkligen belysande för hur förnuftiga människor utanför det här huset ser på tillvaron. Han sade helt enkelt att företaget står och faller med en skicklig yrkesarbetare. Det är klart, sade han, att hon eller han skall ha bättre betalt.

Metallklubbens ordförande sade inte uttryckligen att det skall löna sig att vara skicklig i sitt jobb och att ta ansvar. Men han menade det.

Nej, Lilly Hansson och övriga socialdemokrater i kammaren, det gäller att

minska budgetunderskottet, det gäller att minska behovet av lån, det gäller att minska räntekostnaderna, det gäller att sänka skattetrycket, att avreglera produktionen och att föra över verksamheter från den offentliga sektorn till den enskilda. Det gäller att avveckla löntagarfonderna.

Herr talman! Det är allt detta och en återhållsam lönebildning – löner som produktiviteten tillåter – som skall skapa nya jobb och trygga jobb och, inte minst, valfrihet när det gäller att välja jobb och, allra sist men också viktigt, spännande framtidsmöjligheter för de unga i Sverige.

Anf. 37 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! I socialdemokratins Sverige gick det i september månad 140 000 människor arbetslösa, och drygt 160 000 personer var föremål för arbetsmarknadsåtgärder av olika slag. Till detta kommer 28 000 personer på rekryteringsplatser. Dessa siffror bekräftar att socialdemokraterna inte har lyckats så där speciellt väl att klara sysselsättningen trots konjunkturuppgången. Jag tar inte till starkare uttryck och avhåller mig från sådana formuleringar som socialdemokraterna använde i oppositionsställning. Som ni säkerligen minns, ärade kammarledamöter, påstod de då att den dåvarande mittenregeringen medvetet förde en politik som innebar att 30 000–40 000 människor gick onödigt arbetslösa. Så var det naturligtvis inte.

Tvingas vi att gå in i en lågkonjunktur med stor arbetslöshet och många människor i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, innebär detta att våra möjligheter att på ett något så när acceptabelt sätt klara sysselsättningen under en lågkonjunktur minskar. Det finns alltså stor risk för växande problem, som kommer att leda till ökad arbetslöshet.

Socialdemokraterna talar ofta om att Sverige är på rätt väg. Ett av inslagen är att man skulle ha återgått till arbetslinjen och lämnat kontantlinjen. Stämmer dessa uttalanden med verkligheten?

Under budgetåret 1982/83 gick 25,8 % av de arbetsmarknadspolitiska medlen till arbetslöshetsersättning, medan motsvarande siffra för budgetåret 1983/84 var drygt 29 %. Det innebär alltså att en allt större del av de arbetsmarknadspolitiska resurserna används för utbetalning till människor som av olika orsaker blivit arbetslösa. Verkligheten är någonting annat än vad som förkunnas av socialdemokraterna. För att åstadkomma positiva effekter på produktion och sysselsättning är det nödvändigt med en förändring av den ekonomiska politiken. Politiken måste utformas så, att man i ökad utsträckning slår vakt om de enskilda människornas initiativförmåga, möjlighet att ta ansvar och frihet att göra egna val. En sådan grundsyn kräver en väl fungerande marknadsekonomi, som till sin karaktär måste vara decentralistiskt inriktad. Det finns inget utrymme för kollektiva löntagarfonder i en sådan ekonomi.

I en socialt anpassad marknadsekonomi är det nödvändigt med en ökad satsning på de mindre och medelstora företagen. I dag är över 350 000 personer sysselsatta i industriföretag med mindre än 10 anställda. Under förra riksmötet föreslog centern åtgärder som innebar förbättringar för de

mindre och medelstora företagens möjligheter att utvecklas positivt. Vi föreslog bl. a. slopande av beskattningen av i företagen arbetande kapital, sänkning av sjukförsäkringsavgiften med 5 procentenheter när det gäller företag med upp till 15 anställda. Vi är övertygade om att den nödvändiga sysselsättningsökningen inom industrin kan komma i just denna typ av företag.

För att kunna klara sysselsättningen i olika delar av landet krävs en aktiv regionalpolitik. Vi ställer oss inte bakom en ökad flyttlasspolitik, för den löser inga problem. Vi måste utforma regionalpolitiken på så sätt att de sämst ställda regionerna får det bästa stödet. Därför måste arbetsgivaravgifterna differentieras till förmån för inlandskommunerna i skogslänen. Vi måste ställa ytterligare medel till förfogande för utvecklingsfonder, ökat glesbygdstöd och de s. k. länsanslagen. Överföringen av ytterligare medel från det arbetsmarknadspolitiska anslaget till länsanslagen för fasta jobb måste fortsätta. Förra riksmötets beslut om ytterligare 100 milj. kr. till länsanslaget var en framgång för den linje vi har hävdat och kommer att hävda. Den framtida regionalpolitiken måste utformas i linje med de förslag som centerns ledamot i den regionalpolitiska utredningen har framfört i en särskild reservation. En sådan regionalpolitik skapar förutsättningar för en bättre regional balans och därmed ökad sysselsättning i olika delar av landet.

Ungdomarnas situation på arbetsmarknaden är besvärande. Tillkomsten av ungdomslagen var ett steg i rätt riktning. Det gäller nu att förbättra och förändra innehållet i lagen. Enligt centern måste vi fullt ut öppna möjligheten att placera ungdomar också i den privata sektorn. Arbetstiden måste bli normalarbetstid och skall kunna förenas med lämplig utbildning. Ersättningen bör ligga på en lägre nivå, och det är också naturligt att den privata arbetsgivaren betalar exempelvis 20 kr. per dag jämte sociala kostnader på totallönen. Detta skall då jämföras med det som gäller för 16–17-åringar i ungdomsplats. Här betalar, som bekant, arbetsgivaren 10 kr. per dag plus sociala kostnader på 85 kr. Jag är av den bestämda uppfattningen att ungdomslagen har kommit för att stanna, och jag utgår från att regeringen i samband med budgetpropositionen återkommer med konkreta förslag till ändringar i den nu gällande ungdomslagen. Vi från centern kommer att följa upp våra tidigare ställningstaganden när det gäller ungdomslagens utformning och innehåll.

Herr talman! Regeringens förslag i går om ytterligare insatser för att bekämpa arbetslösheten kommer vi i vanlig ordning att noggrant granska. Situationen på arbetsmarknaden är sådan att vi är beredda att medverka till insatser som kan förbättra läget för de arbetslösa, inte minst för de långtidsarbetslösa. Samtidigt vill jag betona nödvändigheten av att politiken utformas på ett sådant sätt att nya, fasta jobb kan skapas i ökad utsträckning.

Arbetsmarknadspolitiken är och förblir ett komplement till den ekonomiska politiken. Centern har en annan uppfattning om inriktningen av den ekonomiska politiken än vad socialdemokraterna har. Vår bestämda uppfattning är att centerns politik skapar de bästa förutsättningarna för arbete åt alla.

Onsdagen den
24 oktober 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr talman! Åter och åter upprepar regeringen och andra socialdemokrater att full sysselsättning är det viktigaste målet. Och åter och åter upprepas att arbetslösheten inte låter sig påverkas av bara ord. Aldrig någonsin i modern tid har det varit så hög arbetslöshet i Sverige som under den nuvarande socialdemokratiska regeringens tid. I dag ligger den strax över 3 %. Den har vid ett par tillfällen legat över 4 %.

Anna-Greta Leijon säger i dagens tidningar att 4 % arbetslöshet vore en katastrof för vårt land. Ja, 4 % arbetslöshet har vi haft under den socialdemokratiska regeringens tid. Med Anna-Greta Leijons egna ord har alltså den socialdemokratiska regeringen inneburit en katastrof för vårt land när det gäller kampen mot arbetslösheten. Sällan hörde man en mer uppriktig betygsättning.

Medan socialdemokraterna var i opposition ansåg man att en arbetslöshet på 3 % var en oacceptabel nivå. Det tyckte också jag då, och det tycker jag fortfarande. Men regeringen har uppenbarligen avtrubbats i sin iver att få ner arbetslösheten. Nu går den ena månaden efter den andra med arbetslöshet över denna nivå, och fler och fler är arbetslösa allt längre.

Betyder då inte paketet från i går att man nu sätter in kraftåtgärder mot arbetslösheten? Låt oss se vad det egentligen betyder. Man höjer skatter av olika slag med över 4 miljarder och lägger ut 1,75 miljarder av detta för arbetslöshetsbekämpning. Skatthöjningar betyder att pengarna i människors plånböcker räcker till mindre. Då sjunker efterfrågan, och då minskar behovet av att utföra tjänster och producera varor. Då minskar också efterfrågan på arbetskraft, varpå arbetslösheten ökar. Det blir effekten av regeringens paket från i går.

Resultatet blir alltså med all sannolikhet att arbetslösheten stiger som följd av paketet och att de insatta åtgärderna för att bekämpa arbetslösheten inte räcker till ens för att kompensera denna försämring.

Om nu regeringens bedömning är att efterfrågan i ekonomin är för stor, varför då höja skatterna? Varför inte försöka få ned utgifterna i stället? Ökade skatter betyder, som så många har lett i bevis, mindre stimulans till företagande, ökade pålagor och färre initiativ. De ger inte säkert mer pengar till staten. Basen för de olika skatterna sjunker.

Men det mest förvånande är att skatten måste höjas för att man skall få pengar till just arbetslöshetsbekämpningen. Varför kan man inte använda de skatter som redan tas in för att bekämpa arbetslösheten? Varför måste alltså detta ändamål komma sist?

När man fördelar pengar som man har till sitt förfogande bör man börja med det viktigaste. Om man menar att kampen mot arbetslösheten är viktigast, varför börjar man då inte med att disponera pengar för just det ändamålet? Regeringen gör tvärtom. Den använder först pengarna till allt annat. Sedan upptäcker den att pengarna inte räcker till för det regeringen anser viktigast – dvs. kampen mot arbetslösheten – och så måste man höja skatterna. Med all kraft bekämpar vi arbetslösheten, sade statsministern här tidigare. Vi kan bara konstatera att den kraften uppenbarligen inte räcker till.

I mitten av oktober får nu ändå ett antal myndigheter besked om att en del åtgärder skall vidtas för att rädda sysselsättningen i vinter. Det är sent det, fru Leijon. Den dåvarande socialdemokratiska oppositionen brukade hårt kritisera när stimulanspaketet kom så sent som i oktober månad. Nu tillämpar socialdemokraterna själva den metoden.

Det är inte heller särskilt kraftfulla insatser som regeringen gör, med hänsyn till arbetslöshetsnivån. Det kanske allra mest förvånande är att regeringen låter en tredjedel av paketet ligga i reserv för kommande dagar. Det är inte säkert att 500 miljoner behövs, menar regeringen. Vad innebär det? Skall regeringen vänta till dess att arbetslösheten återigen kommer upp i 4-procentsnivån innan alla pengar för att bekämpa arbetslösheten skall sättas in? Är inte det ett väl cyniskt resonemang? Det är alltså inte nog med att insatserna kommer sent, regeringen väntar dessutom till dess arbetslösheten blir ännu högre innan alla resurser sätts in.

Vissa framsteg har ändå gjorts på vägen mot en sanerad ekonomi. Med hjälp av en internationell högkonjunktur och genom att överge en del av den lättsinniga politiken från oppositionsåren kan regeringen i dag peka på en del ljuspunkter. Nu äventyras också dessa ljuspunkter. I tron att man kan vrida utvecklingen rätt återgår regeringen då till skattehöjarpolitiken av gammalt dåligt märke. Den kommer inte att hjälpa, snarare stjälpa de ansträngningar som görs för att återgå till full sysselsättning. De nu aviserade arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ger måhända en temporär förbättring, men sättet att finansiera dem ger en långsiktig försämring.

Uttrycket nu är att "vi är på rätt väg". Ingvar Carlsson jämförde här i talarstolen nyss situationen i dag med läget 1979, då den dåvarande folkpartiregeringen faktiskt använde samma benämning. Det kan vara intressant att göra en jämförelse.

1979 var kurvorna på väg i rätt riktning. Hur blev det då? Det kan man bedöma året efter. Året efter, 1980, var 85 000 öppet arbetslösa. I år, just nu, är 140 000 öppet arbetslösa. Kan Anna-Greta Leijon lova att vi som snitt 1985 kommer ner till 85 000 öppet arbetslösa?

Att vi var på rätt väg bekräftades av Anna-Greta Leijon själv i en debatt här i riksdagen i mars 1980, då hon sade:

Läget på arbetsmarknaden har förbättrats klart under det senaste året. Efter de svåra åren 1977–1979 kan vi nu konstatera att arbetslösheten har minskat, att antalet lediga platser ökar och att sysselsättningen är högre än för ett år sedan. Det är glädjande att kunna göra dessa konstateranden. Jag skall försöka ge en beskrivning av hur vi socialdemokrater tycker att den här situationen borde utnyttjas.

Anna-Greta Leijon bekräftade alltså att det var riktigt som vi sade 1979, nämligen att vi var på rätt väg, och att det blev en förbättring 1980.

Jag skulle önska att vi i dag hade samma situation som Anna-Greta Leijon befann sig i 1980, då hon kunde tala om hur man skulle kunna dra nytta av ett förbättrat läge på arbetsmarknaden. Dess värre har vi inte den situationen. I dag är arbetslösheten 60–70 % högre än den var 1980. Vi måste därför sätta in alla krafter för att få ner den.

Det mest oroande är att vi har denna arbetslöshet mitt i en högkonjunktur. Om vi befann oss mitt i en lågkonjunktur skulle det kanske inte vara så mycket att säga om omfattningen av de åtgärder som nu sätts in. Men sanningen är ju att vi har både en mycket hög arbetslöshet och ett rekordartat antal personer i olika AMS-åtgärder. Vi har det samtidigt som vi med rask takt närmar oss en ny lågkonjunktur. För varje högkonjunktur vi lägger bakom oss går vi in i nästa lågkonjunktur med ett ständigt ökande antal personer utanför den reguljära arbetsmarknaden.

Den helt överskuggande enskilda faktorn när det gäller att råda bot på detta är en lugn lönebildning. Om vi försöker ta mer betalt för våra arbetsinsatser än vår konkurrenskraft tillåter, straffar det sig obönhörligen genom höjd arbetslöshet.

Det är i det perspektivet lovtvårt att regeringen försökt harmonisera sin ekonomiska politik med synsätten hos parterna på arbetsmarknaden. Men resultatet har inte riktigt blivit det önskade. Tvärtom liknar det nu mest kaos i avtalsförhandlingarna. Det bådar verkligen inte gott för det samförstånd och den samsyn som behövs för att man skall kunna nå fram till ekonomisk balans.

Det klimat som nu råder är kanske inte det allra bästa för att man nu skall föreslå regeringen nya överläggningar med parterna på arbetsmarknaden om ett annat ämne. Jag skulle ändå vilja råda arbetsmarknadsministern att ta initiativ till en förutsättningslös diskussion med parterna om hur den långsiktiga trenden i arbetslöshetsutvecklingen skall kunna brytas.

Sanningen är ju att insatserna inom arbetsmarknadspolitik ständigt har ökat. Alltmer av en naturlig vidareutbildning sker i samhällets regi i stället för på arbetsplatsen. Fler handikappade ställs vid sidan av den reguljära arbetsmarknaden. Antalet ungdomar som måste subventioneras in på arbetsmarknaden ökar.

Det går inte att fortsätta på det viset. Trenden kan brytas bara genom att parterna medverkar. De borde förhandla fram andra villkor för vidareutbildning på arbetsplatserna, de borde släppa in fler handikappade där, avlösa ungdomslagen med nya ungdomsavtal, osv.

Jag kommer senare att få tillfälle att diskutera just dessa frågor med arbetsmarknadsministern i en interpellationsdebatt. I dag ser jag det som mest angeläget att arbetsmarknadsministern försöker förklara varför kampen mot arbetslösheten alltid kommer sist på utgiftslistan. Varför tar man inte det som är viktigast först? Varför inte betala kampen mot arbetslösheten med de pengar man först får in via skatterna i stället för att ständigt höja dem för att få in mera pengar för detta ändamål, en politik som i ett längre perspektiv motverkar sitt eget syfte.

Anf. 39 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I går kväll talade jag med personalen på ett fritidshem. Jag bad dem berätta hur barnen har det i dag jämfört med hur det var för några år sedan. Så här sade en av dem:

Både barnen och föräldrarna har det jobbigare i dag än tidigare. Det blir

allt fler ensamstående föräldrar. Av våra 16 barn är det bara 2 som lever med sina "riktiga" föräldrar. Mammorna arbetar heltid nu. Förr kunde de klara sig med deltid, men eftersom det blivit så dyrt att leva, bo och äta måste de arbeta full tid. Det betyder ofta att man åker med halvåttapendeln och kommer hem med halvsexpendeln. Då blir det inte mycket tid över för barnen. Det betyder också att föräldrarna har en mycket liten tid att dela barnens vardag. Det betyder i sin tur att fritidshemmet eller daghemmet får ta över vardagen med barnen. Barnen mår dåligt av detta – att föräldrarna inte har tid och ork att dela barnens vardag. Föräldrarna vet ofta inte vad barnen gör på dagarna – varken i skolan eller på fritis. Föräldrarna vet inte vilka kamraterna är eller känner inte till kamraternas föräldrar.

Vad man hinner och orkar när man har handlat och hämtat ungarna på fritis och lagat middag och fått undan i köket – det är i stort sett ingenting. På helgerna städar och tvättar man.

Föräldrar jobbar skjortan av sig för att hålla sig flytande. Och det handlar inte om nya tjugiga möbler – det handlar om att få ihop till mat och hyra. Det finns en nyfattigdom i vår tid, en resurssvagheter som tar sig uttryck i att man inte har någon framförhållning, ingen planering av roliga saker som man skall göra i framtiden. Det gäller att klara varje dag för sig.

Jag upplever att föräldrar känner en stor maktlöshet inför sin vardagssituation och sin möjlighet att förändra den. Men ett stort önskemål är förkortad arbetsdag – med bibehållen lön. Vad detta kostar, om det nu kostar något, skulle vi ha igen i bättre månade barn och föräldrar. Det är en stor skillnad att komma hem klockan fyra mot att komma hem klockan sex.

Många föräldrar lever också väldigt isolerade i sina lägenheter med sina barn. Ett annorlunda sätt att leva och bo skulle förmodligen också förändra och förbättra många familjers situation, så att man orkar mer. Med mer gemenskap och mer kollektivt boende skulle också ungarna kunna känna en större trygghet.

Så långt den här personalen. Så till en annan fritidspedagog, som säger så här:

Det finns fler nervösa barn, fler barn som har koncentrationssvårigheter, fler utagerande barn, fler inåtvända barn än tidigare. Föräldrarna har inte tid att ta del av barnens vardag. Många föräldrar köper sig fria med dyra leksaker i stället. Plastgubbar från Stjärnornas krig är ett exempel på dyra och "konstgjorda" leksaker. Trötta, stressade och slitna mammor har dåligt samvete för att de inte har tid och inte orkar göra de saker de skulle vilja göra med sina barn.

Så som det är på vårt fritis, så är det på många fritis. Vårt fritis är ganska vanligt och ligger i ett s. k. blandat område med barn från både hyreshus, bostadsrätt och radhus. Samtidigt som barnen har det så här jobbigt så skär kommunen ned personalens tid, ökar barngrupperns storlek så att barnen får mindre tid. Man tar helt enkelt tid från barnen, och barnen får mindre av vuxenkontakter också inom barnomsorgen. Snålare med tid, mindre tid att bry sig, mindre tid att prata på. Sedan kickar man ut tioåringar från fritis till inget alls. Det här är inget unikt – så här är det, slutar denna kvinna.

Barnomsorgspolitik är ekonomisk politik, fördelningspolitik. Det handlar om prioriteringar mellan olika verksamheter. Det handlar därför också om synen på barnen, hur viktiga eller oviktiga man tycker att de är – om det är värt att satsa på barnen och deras vardagsverklighet. Barnomsorgen skulle kunna vara ett otroligt bra stöd för barnen och deras familjer, om barnomsorgen fick de resurser som den behöver.

Men samhället – och i detta fall är det regeringen som får ta på sig det största ansvaret – anser sig inte ha råd att satsa på en bra barnomsorg. Därför utlämnar man också kommunerna i många fall, så att dessa inte kan erbjuda en bra kvalitet på barnomsorgen, trots att barnomsorgen sägs vara en prioriterad verksamhet både för regeringen och för kommunerna.

Man säger: Vi har inte råd. Vad är det för ekonomisk politik i arbetarrörelsens intresse som regeringen för? Man säger sig inte ha råd att satsa på barnen. Men samtidigt noterar man en otrolig vinstutveckling för företagen. Det gäller pengar från vinstutveckling vilka går till investeringar utomlands och till utdelningar till aktieägarna här hemma. Vilkas ärenden går regeringen? Ja, inte går man barnens ärenden. Det är ett illvilligt sparande som pågår nu. Egentligen är det ett stort slöseri, som försvårar barnens, föräldrarnas och personalens situation.

Vad som kom fram i diskussionen med personalen på fritidshemmet var att både barn och föräldrar saknade tid, och därmed även ork för en meningsfull tillvaro tillsammans efter arbetsdagens slut. Sextimmarsarbetsdag är ett viktigt kvalitetskrav i fråga om barnomsorgen och en förutsättning för att barnomsorgen skall kunna fungera på ett bra sätt.

Arbetstiden måste förkortas, av olika skäl. Den måste förkortas av t. ex. sociala skäl. Vi måste få mera tid att umgås med våra barn, familjer och vänner. Vi måste ges bättre möjligheter till en aktivare och rikare fritid.

Vidare måste arbetstiden förkortas av jämlikhetsskäl. Kortare arbetsdag för alla underlättar för män och kvinnor att dela på det viktiga hemarbetet.

Arbetstiden måste dessutom förkortas för jobbens skull. Det finns i dag över 147 000 öppet arbetslösa människor i vårt land. Den verkliga arbetslösheten är emellertid betydligt större. Det behövs en sysselsättningspolitik för nya och fasta jobb. Men det är också nödvändigt att arbetstiden förkortas. Övertidsuttaget måste begränsas. Övertidsuttaget motsvarar 140 000 heltidsjobb per år.

Arbetstiden måste också förkortas för solidaritetens skull. Alla måste ha rätt till ett heltidsarbete. I stora delar av Europa utvecklas rörelse och kamp för arbetstidsförkortningar.

Att genomföra sextimmarsarbetsdagen är dels en fråga om politisk vilja, dels en fråga om ett val – ett val som har att göra med hur vi skall prioritera och fördela vårt välstånd, vår produktivitet och vår tillväxt. Detta val är i högsta grad ett politiskt val – ett politiskt ställningstagande. Möjligheterna att reducera arbetstiden är mycket stora. Om produktivitetsutvecklingen fram till sekelskiftet blir ungefär som den varit under de senaste 20 åren, kan arbetstiden förkortas till uppemot 55 %, beroende på hur mycket vi vill öka den privata eller den offentliga konsumtionen eller investeringarna.

I första hand är valet förstås inte en ekonomisk fråga utan en fråga om värderingar av olika alternativ, och därmed en fråga om att ge samhällsutvecklingen den inriktning och välfärden det innehåll som bäst överensstämmer med medborgarnas värderingar och önskemål.

Ett annat sätt att dels tillskapa nya jobb, dels förbättra barnomsorgen är att både bygga ut barnomsorgen så att alla barn får en plats och se till att kvaliteten blir god genom att åstadkomma mindre barngrupper och en kraftigt ökad personaltäthet.

Vill regeringen prioritera barnens behov och samtidigt öka sysselsättningen, så är ett utmärkt sätt att åstadkomma detta just att ha en bra och utbyggd barnomsorg.

Anf. 40 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag tycker det var en mycket riktig beskrivning av många småbarnsföräldrars situation som Inga Lantz gav i början av sitt anförande. Jag befinner mig själv i den situationen att jag praktiskt ser hur det är. Jag har fortfarande barn på fritidshem, och eftersom jag bor ganska långt utanför staden vet jag att den beskrivning av hur kämpigt det är för många småbarnsföräldrar som Inga Lantz gav är riktig. Jag tycker precis som hon att detta är ett mycket viktigt skäl för att förkorta arbetsdagen. Men samtidigt är jag helt övertygad om att det inte finns någon enkel genväg över en sådan förkortad arbetsdag för att lösa arbetslöshetsproblemen.

Jag tycker att vi skall arbeta för en arbetstidsförkortning av de skäl som Inga Lantz gav i början av sitt anförande. Men vi skall inte tro att vi enkelt löser sysselsättningsproblemen den vägen. Tyvärr visar utvecklingen ute i Europa att det inte är så.

Under debatten har det av den ena talaren efter den andra gjorts försök att beskriva situationen på arbetsmarknaden i dag i mycket dystra termer. Men läget på arbetsmarknaden i dag är ändå klart bättre än för ett år sedan och klart bättre än för två år sedan. Det betyder inte att vi kan vara nöjda och tillfreds med nivån på arbetslösheten. Men att vi är på rätt väg visar utvecklingen mycket tydligt.

Flera människor har arbete i dag. Om vi jämför den senaste månadssiffran, den för september, med förra året, visar det sig att 83 000 fler är i sysselsättning. Då säger en del: Det är bara arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Ja, det är inte så bara – och det kommer jag tillbaka till – men om vi räknar bort dem som är i beredskapsarbete och berörs av andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder, är det ändå en ökning av sysselsättningen med 38 000 jämfört med september förra året – på den vanliga, öppna arbetsmarknaden.

Vi har färre arbetslösa nu än vi hade förra året, färre än när vi tog över regeringsmakten 1982. Vi har fler nyanmällda lediga platser. Glädjande nog kan vi också konstatera att arbetsförmedlingen nu tycks fungera bättre än tidigare, platserna tillsätts snabbare nu än förut.

Då kan man fråga sig: Om läget är sådant, varför behövde då regeringen i går presentera ett nytt förslag med 1 750 milj. kr. för ytterligare insatser på

arbetsmarknadspolitikens område? Det finns tre skäl för det.

Det första skälet är att de medel som hittills avsatts för det här budgetåret, genom budgetpropositionen, som vi lade fram i januari, och genom kompletteringspropositionen, som behandlades av riksdagen i juni månad, tillsammans är avsevärt mindre än för förra budgetåret. Vi sade därför i våras – också till riksdagen, vilket bl. a. Ingemar Eliasson kanske borde komma ihåg – att regeringen mot den bakgrunden tänkte återkomma i höst med en förnyad bedömning, när vi kunde göra en säkrare bedömning av bl. a. behovet av beredskapsarbeten. Det redovisades i kompletteringspropositionen. Där sades att arbetsmarknadsstyrelsen inte hade gjort sin definitiva bedömning av behovet av medel och skulle återkomma och att vi därefter ämnade återkomma till riksdagen. Det är det ena skälet.

Det andra skälet hänger samman med utvecklingen mot ökad långtidsarbetslöshet. Vi har, som jag har sagt, lyckats bryta den allmänna ökningstakten när det gäller arbetslöshet, men vi har en mycket oroande utveckling mot att fler människor går arbetslösa under lång tid. Det är en utveckling som vi sett i många andra länder, och i många länder är siffrorna betydligt mer avskräckande än här.

Jag känner en djup oro över den nuvarande situationen när det gäller långtidsarbetslösheten, som kräver gemensamma tag. Jag kommer tillbaka till den frågan strax. Denna situation är det andra skälet till att vi kommer med detta förslag om åtgärder.

Det tredje skälet är att vi vill fortsätta på den väg som vi har slagit in på, dvs. att förnya arbetsmarknadspolitik, att förenkla regelsystemet och göra det lättare att hantera samt att därmed också effektivisera och förbilliga våra insatser. Denna proposition innehåller sådana förslag.

Vad gör vi genom att lägga fram detta förslag? Det är inte alls så, som Alf Wennerfors har fått för sig, att vi försöker låsa in människor i den offentliga sektorn. 500 milj. kr. lägger vi till på det s. k. rekryteringsstödet och de enskilda beredskapsarbetena, som går till den privata sektorn. Detta stöd infördes den 1 januari i år och har fungerat mycket bra. Det har hittills använts för arbetslösa ungdomar och långtidsarbetslösa. Vi säger nu att huvuddelen av de nya medlen bör gå till just de långtidsarbetslösa. När det gäller ungdomarna räknar vi med att företagen skall anställa dem utan några subventioner från samhällets sida. Vi vet att många företag just nu behöver nyanställa folk.

Vi föreslår också ett nytt rekryteringsstöd för fasta jobb i kommuner och landsting. Det liknar till sin konstruktion stödet på den privata sidan. Det är helt och hållet destinerat till de långtidsarbetslösa.

Som jag sade förut krävs det nya insatser, och det handlar inte bara om pengar. Utvecklingen är sådan att det finns en risk för att vissa människor blir ratade gång på gång när de söker arbete, av både de enskilda och de offentliga arbetsgivarna. Denna utveckling måste vi sätta stopp för, om vi menar allvar med parollen Arbete åt alla, att den skall gälla också de människor som har handikapp eller skavanker av olika slag. Många av de långtidsarbetslösa har en och annan skavank – vem har inte det för resten?

Vi föreslår dessutom andra insatser för de långtidsarbetslösa. Tillsammans med Stockholms kommun har arbetsmarknadsstyrelsen diskuterat ett särskilt projekt just för långtidsarbetslösa där kostnaderna för insatserna för ungefär 1 000 personer skall delas mellan kommunen och staten.

Det finns en grupp socialmedicinskt handikappade, dvs. missbrukare, som vi brukar kalla T 1-arbetare – vilket är en oegentlig beteckning. De har år efter år gått i beredskapsarbeten. Vi vill nu göra om denna form av beredskapsarbete till en mera stadigvarande sysselsättning, och det finns förslag om detta i den proposition som regeringen har lagt fram.

Vi räknar med att det behövs 500 milj. kr. mer till beredskapsarbeten. Inkl. den påspädningen innebär vårt förslag att antalet beredskapsarbeten halveras jämfört med förra budgetåret. Det är helt i linje med den förnyelse av arbetsmarknadspolitiken som vi vill ha. Vi vill föra över mer på den privata sidan och mer i olika former av fasta anställningar.

Detta förslag innebär alltså att vi vill satsa för att försöka bryta den negativa tendensen mot fler långtidsarbetslösa och att vi vill förenkla reglerna när det gäller hanteringen av t. ex. de kommunala beredskapsarbetena.

Jag blev mycket glad när Arne Fransson deklarerade att han är villig att satsa nya medel på arbetsmarknadspolitiken. Jag hoppas och tror att vi gemensamt i diskussionerna här framöver skall kunna ena oss om att de åtgärder som vi nu föreslår är ett steg på vägen mot att klara långtidsarbetslösheten, som är ett gemensamt problem för oss.

Anf. 41 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Anna-Greta Leijon säger att arbetslöshetsituationen är klart bättre nu än för ett år sedan och också klart bättre nu än för två år sedan. Då måste jag få fråga Anna-Greta Leijon: Medger inte Anna-Greta Leijon att den totala arbetslösheten har ökat och att läget har blivit allvarigare, då siffran för den totala arbetslösheten i dag är 328 000, medan siffran för september 1982 var 300 000? Jag tycker att Anna-Greta Leijon i någon mening skulle framhålla att Anna-Greta Leijon som arbetsmarknadsminister och särskilt ansvarig för den här sektorn är oroad över utvecklingen.

Jag vill gärna säga att det är viktigt att vidta åtgärder när det gäller de långtidsarbetslösa. Det är en utsatt grupp, det är alldeles klart. Men för min del är det för tidigt att göra några bestämda uttalanden. Vi skall studera propositionen och pröva vad som kan göras. Det är möjligt att vi kan nå enighet på en del punkter. Men får jag passa på att fråga Anna-Greta Leijon: Hur många långtidsarbetslösa anser Anna-Greta Leijon att det finns f. n.?

Jag skulle också vilja ställa en fråga beträffande ungdomarna. Jag nämnde i mitt anförande att vi är uppe i nära 100 000 arbetslösa totalt i gruppen ungdomar mellan 16 och 24 år. Jag nämnde olika siffror för hur de är uppdelade. 53 000 är öppet arbetslösa, 3 800 har beredskapsarbete, 9 500 går på arbetsmarknadsutbildning och 30 000 finns i ungdomslag. Antalet har nu ökat, vilket den sista siffran visar. Vill Anna-Greta Leijon bekräfta att dessa siffror är riktiga?

Problemet är också de riktiga jobben, jobben i den enskilda sektorn, om vi kallar det så. Får jag fråga: Hur många jobb skapas genom skattehöjningen på 4 miljarder?

Nr 15

Onsdagen den
24 oktober 1984

Anf. 42 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Arbetsmarknadsministern sade att läget på arbetsmarknaden har förbättrats under de senaste månaderna, och det är ju riktigt i vad avser den öppna arbetslösheten. Konstigt vore det annars med tanke på att vi befinner oss i en högkonjunktur. Det man som arbetsmarknadsminister måste vara orolig för är framtiden. De bedömningar som görs visar att vi snart har nått toppen av konjunkturen och att den vänder nedåt under 1985. Då blir naturligtvis frågan: På vilket sätt skall vi då kunna klara sysselsättningen på ett acceptabelt sätt med tanke på att arbetslösheten och de arbetsmarknadspolitiska insatserna i dag ligger på en så hög nivå som de gör?

*Allmänpolitisk
debatt*

De långtidsarbetslösa utgör naturligtvis ett allvarligt problem. Enligt de senaste arbetskraftsundersökningarna finns det 37 000 människor som har gått arbetslösa mer än sex månader. Det är naturligtvis 37 000 människor som har det utomordentligt besvärligt. Därför är det givetvis riktigt att man i det här läget prioriterar just den gruppen av arbetslösa människor. Vi vet att motivet för införandet av ett rekryteringsstöd var att det skulle ske en tidigareläggning av anställningar ute i företagen i samband med en förväntad konjunkturuppgång. De motiven för att bibehålla rekryteringsstödet finns inte längre, eftersom vi befinner oss i högkonjunkturen. Därför tror jag att det måste vara riktigt att man också på den privata sidan i ökad utsträckning prioriterar anställning av dem som är långtidsarbetslösa. Jag tror att de människor som har varit arbetslösa kortare tid är sådana som har större möjligheter att få en plats på det vanliga sättet. Jag tror att det är viktigt att man framöver gör denna distinktion.

Anf. 43 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Försök har gjorts, säger Anna-Greta Leijon, att i dystra termer beskriva läget på arbetsmarknaden i dag. Frågan är: Kan man beskriva det på annat sätt?

Regeringen säger nu att vi är på rätt väg. När det gäller arbetsmarknaden styrker man det med att visa att den öppna arbetslösheten har minskat. Men det är ändå nu 50 000–60 000 fler öppet arbetslösa än det var vid den förra högkonjunkturen. Det är fler utanför den reguljära arbetsmarknaden. Går man tillbaka till den första månaden som denna regering satt, oktober 1982, och jämför med dagsläget, finner man att det i dag är 55 000 fler utanför den reguljära arbetsmarknaden.

Som Anna-Greta Leijon vet tycker inte jag att det är att gömma arbetslösheten att sätta människor i olika typer av utbildning, beredskapsarbeten och annat. Det är bra och nödvändigt att hjälpa människor på det viset. Men det är ändå ett mått på hur väl eller hur illa den ordinarie arbetsmarknaden fungerar.

Vad vi kan säga i dag är, att trots högkonjunkturen fungerar den reguljära

arbetsmarknaden illa. I den meningen är vi dess värre inte på rätt väg.

Det som föreslås i paketet från i går är på många punkter bra och nödvändigt. De åtgärder som sätts in för att hjälpa långtidsarbetslösa är välkomna, men att dessa behövs är i sig ett underbetyg, därför att allt fler människor i socialdemokraternas Sverige går arbetslösa under allt längre tid.

Jag tycker också att ett rekryteringsstöd är ett bra instrument i arbetsmarknadspolitiken. Men sanningen är väl, Anna-Greta Leijon, att de pengar som nu skjuts till för rekryteringsstödet i stort sett behövs för att fullfölja de beslut som redan har fattats. Det blir inte så mycket sysselsättningseffekt av de pengarna framöver.

Herr talman! Till slut vill jag upprepa min fråga om den reserv som man har lagt i paketet – en reserv på 500 milj. kr. Regeringen tycker uppenbarligen inte att arbetslösheten är tillräckligt hög ännu för att man skall använda de resurser man har vikt för ökade arbetsmarknadspolitiska insatser. Hur stor måste arbetslösheten bli, Anna-Greta Leijon, för att alla resurser skall användas i kampen mot arbetslösheten?

Anf. 44 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! I förra veckan var jag på ett daghem som heter Åsnan i mitt bostadsområde. Personalen och föräldrarna hade bjudit in politikerna, och de ville tala om hur de hade det. På ett mycket enkelt och klart sätt visade de hur hela verksamheten haltade, därför att det inte fanns tillräckligt med personal. Det var vanligt att en anställd hade att ensam ta hand om tio barn. Personalen beskrev sin svåra situation: den kände sig otillräcklig, den kände att den inte gjorde ett bra jobb, det var slitsamt att inte kunna sjukskriva sig utan dåligt samvete för barnens och arbetskamraternas skull. Man visste precis hur jobbigt arbetskamraterna skulle få det, om någon var frånvarande.

Olika aktiviteter utanför daghemmet fick ofta ställas in på grund av personalbrist. Det var många gånger bara fråga om att bedriva en ren barnpassning. Någon pedagogisk programverksamhet med nogsamt planerat innehåll kunde det knappast bli fråga om.

Föräldrarna å sin sida uttryckte sin oro över vad som hände med deras barn. Hur förbereder vi våra barn inför skolan och vuxenlivet med en sådan här barnomsorg? frågade man.

Detta daghem är inte unikt när det gäller personalbrist eller när det gäller brist på kvalitet.

Om inte Anna-Greta Leijon håller med mig om att det blir fler arbeten med en arbetstidsförkortning, skulle ett sätt att öka sysselsättningen vara att se till att barnomsorgen fick tillräckligt med personal. Det skulle öka sysselsättningen, och det skulle också ge en bra barnomsorg.

Det tvistas mycket om huruvida arbetstidsförkortning leder till flera jobb. Men jag tycker att den rörelse som pågår ute i Europa vittnar om att man ändå är inne på linjen att en arbetstidsförkortning faktiskt leder till fler arbeten.

En forskare i Linköping säger: Om arbetstidsvolymen fortsätter att krympa i samma takt som de senaste 20 åren samtidigt som arbetstiderna

består oförändrade, så skulle vid år 2000 en femtedel av dagens arbetsstyrka eller 750 000 personer få lämna arbetsmarknaden.

Att någonting måste göras åt arbetstiden är alldeles uppenbart. Om vi sedan skulle kunna förena de skäl som Anna-Greta Leijon tycker är viktiga när det gäller att få till stånd sex timmars arbetsdag med de sociala skälen och jämställdhetsskälen, så vore det väl bra.

Man har under tio år utrett frågan om sex timmars arbetsdag, och i olika sammanhang framhåller man att det här är en viktig reform. Det gjorde också Anna-Greta Leijon i repliken till mig, när hon höll med mig om att situationen är besvärlig för föräldrar med långa arbetsdagar.

Jag skulle vilja fråga Anna-Greta Leijon: När är regeringen beredd att verkligen arbeta för sex timmars arbetsdag, och inte bara förhålla den här viktiga frågan?

Anf. 45 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Till Alf Wennerfors vill jag säga att Kjell-Olof Feldt står ju anmäld längre ner på talarlistan, och han kommer att ha mera tid än vad jag nu har att utveckla varför regeringen valde att föreslå skatt på olika saker, som vi gjorde i gårdagens paket. Skatten är lagd på varor som vi vet inte framställs i Sverige. Detta kommer att innebära fördelar för oss inte bara budgetmässigt utan också i vårt förhållande till andra länder när det gäller bytesbalansen. Det är ju tyvärr så, att vi kan riskera att få ytterligare problem på det området.

Alf Wennerfors frågade mig: Hur hög är långtidsarbetslösheten? Ja, den senaste siffran som jag har tillgång till är från augusti, och den anger 48 000. Då räknar jag som långtidsarbetslösa de äldre som är arbetslösa sex månader eller längre och ungdomar upp till 24 år som varit arbetslösa fyra månader eller mer.

Jag har inte försökt dölja några siffror och kommer inte heller i fortsättningen att göra det. Men Alf Wennerfors sätt att hantera siffror gör mig ganska beklämd. Jag känner ju till att Alf Wennerfors har varit med i arbetsmarknadsutskottet under många år och att han vet vad de olika arbetsmarknadspolitiska insatserna betyder för människorna, liksom hur åtgärderna är utformade. Det är därför väldigt tråkigt att höra Alf Wennerfors säga att vi har 328 000 arbetslösa. Jag tycker att det är ganska oförskämt att ange den siffran, eftersom Alf Wennerfors för att komma fram till detta antal måste ha räknat med också t. ex. de människor som är anställda med lönebidrag. De flesta av dem har full arbetstid, avtalsenliga löner och full anställningstrygghet.

Man behöver inte framställa situationen som allvarligare än den är. Vi har 140 000 arbetslösa människor enligt den senaste räkningen. Vi har ökande problem bland de långtidsarbetslösa. Det finns mycket nog att göra för både Alf Wennerfors och mig, och vi behöver inte på något sätt förvanska verkligheten och kalla människor som står i jobb från morgon till kväll för arbetslösa. Det är de inte. De är inte mer arbetslösa än några andra.

Marknaden fungerar illa, sade Ingemar Eliasson. Ja, det gör den.

Marknaden fungerar illa bl. a. därför att många arbetsgivare inte bryr sig om hur människorna är funtade. Man säger nej till människor med arbetshandikapp. Man tror inte att de kan utföra ett bra arbete. Det är en av anledningarna till att så många är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Marknaden kan mycket väl fungera illa även i framtiden så att vi måste justera den genom arbetsmarknadspolitiken. Ju större andel av den vuxna befolkningen som är sysselsatt på arbetsmarknaden, desto större problem får vi självfallet med att ge jobb åt dem som inte har jobb. Arbetsgivarna – och det gäller både privata och offentliga arbetsgivare – söker de perfekta människorna. Men vi vet att de inte finns – och alla skall ha rätt till arbete. En av arbetsmarknadspolitikens viktigaste uppgifter är att hjälpa dem som är svaga på arbetsmarknaden med att få en start på arbetsmarknaden. Därför kommer vi även i framtiden att ha ett stort behov av insatser på detta område.

Arne Fransson sade helt riktigt att vi när vi införde rekryteringsstödet menade att det skulle ha såsom en väsentlig funktion att tidigarelägga anställningar. Det är nog precis som Arne Fransson framhöll: vi har i stort sett mjölkat ut möjligheterna. Därför förklarar vi också i det nya förslaget att rekryteringsstödet skall gå till de långtidsarbetslösa. De skall få en chans, som de annars tyvärr kanske missar.

Ingemar Eliasson anslöt sig i sin replik till de positiva tongångarna när det gäller i varje fall en del av inslagen i sysselsättningspaketet. Han sade att det var bra och nödvändiga åtgärder. Jag ser fram mot att vi tillsammans med det andra mittenpartiet kan föra en konstruktiv diskussion om dessa frågor, när de senare kommer upp i riksdagen.

Reserven finns bl. a. av det skälet att vi i dag inte har möjligheter att bedöma omfattningen av det nya kommunala rekryteringsstödet. Det finns i dag inte förutsättningar för oss att riktigt kunna uppskatta hur mycket pengar som kommer att behöva gå åt till detta. Därför har vi sagt att vi skall ge arbetsmarknadsstyrelsen i uppdrag att närmare bedöma den saken. När den bedömningen har gjorts – antagligen i början av året – får vi använda den reserven för det rekryteringsstödet. Vi har angivit att reserven skall begagnas för beredskapsarbetena och de båda rekryteringsstöden. Men det är i dag för tidigt att uttala sig om vilka förutsättningar vi har att skapa fasta jobb för långtidsarbetslösa i kommuner och landsting. Det är detta dessa pengar skall gå till.

Ja, Inga Lantz, det har gjorts en del försök med generella arbetstidsförkortningar ute i Europa. Man har fäst stora förhoppningar vid att de skulle ge konkreta positiva resultat när det gäller nya jobb. Man har gjort ett sådant försök i Frankrike. Man sade att det skulle ge över 500 000 nya arbetstillfällen. Verkligheten blev tyvärr en annan. När man nu efteråt kan bedöma erfarenheterna, blev det ungefär 20 000 nya arbetstillfällen.

Det är möjligt att den form av arbetstidsförkortning som fransmännen genomförde slog fel, men jag tycker nog att det här ändå trots allt gör att vi kan dra vissa lärdomar. Dessutom är det ju på det sättet att kraven på arbetstidsförkortning i land efter land kommer som ett sista desperat nödrop.

därför att man saknar regeringar med vilja att gripa sig an arbetslöshetsproblemen. Bl. a. saknas det en arbetsmarknadspolitik, och man ser inga förutsättningar att påverka politikerna att få till stånd en sådan.

Jag är helt övertygad om att hade man använt de resurser som arbetstidsförkortningen i Frankrike kostade till att göra insatser av svensk arbetsmarknadspolitisk modell, skulle antalet nya sysselsättningsstillfällen ha varit avsevärt många gånger större än de 20 000 man fick fram.

Anf. 46 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Vi vill inte alls dölja någonting, säger Anna-Greta Leijon. Jag har inte påstått det heller. Jag sade i mitt första inlägg att det var kanske en sinkadus att inte alla uppgifter kommit med i propositionen. Nu har vi fått ett klart besked – 48 000. Jag hade uppgiften 36 000, och det hade visst Arne Fransson också. Nu skall vi se vad vi kan göra åt detta under den tid vi har att väcka motioner.

Det är möjligt, Anna-Greta Leijon, att uttrycket arbetslösa i samband med siffran 328 000 i dag och 300 000 för två år sedan är något olämpligt. Det är möjligt att man i stället skall säga att dessa står utanför den reguljära arbetsmarknaden. Jag tror inte att vi skall hänga upp oss för mycket på det.

Å andra sidan tror jag att de människor som får ett beredskapsarbete självfallet är tacksamma för att de får någonting att göra. Men nog vill de väl ändå helst ha ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden, ett s. k. riktigt jobb. Det är detta som jag vill se till, och då står det fortfarande kvar att den totala delen av arbetskraften som står utanför den reguljära arbetsmarknaden har ökat under de två år som Anna-Greta Leijon har varit arbetsmarknadsminister. Det är dess värre så.

Jag ställde frågan i mitt förra inlägg: Hur många jobb skapas genom att man höjer skatterna? Jag fick inget svar på det, och jag förstår det, för den frågan är väldigt svår att svara på. Man skapar ju inga jobb genom att höja skatterna. Alldeles särskilt skapas det inga jobb genom att skatterna höjs i ett land med världens högsta skattetryck.

Tänk, om vi ändå kunde få Anna-Greta Leijon och hennes kolleger i regeringen att inse det och inse att vad vi behöver framöver är skattesänkningar.

Anf. 47 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Anna-Greta Leijon förklarar det faktum att arbetsmarknaden inte fungerar som den borde med att arbetsgivarna har en del fördomar om hur arbetskraften ser ut, och det kan nog hända. Jag har väl också den erfarenheten. Det brister i informationen på den punkten på många håll på arbetsmarknaden.

Frågan infinner sig naturligtvis då: Vad gör arbetsmarknadsministern för att ändra på det förhållandet? Jag föreslog i mitt anförande att arbetsmarknadsministern borde kalla in parterna på arbetsmarknaden för att ha en diskussion om hur man långsiktigt bryter den nuvarande trenden mot ett allt större antal människor utanför den reguljära arbetsmarknaden. Där har –

och det skall de ha – både löntagarorganisationer och arbetsgivarorganisationer ett stort ansvar och ett stort inflytande.

Nu säger Anna-Greta Leijon att hon överlåter till finansministern att efter middagsuppehållet förklara varför regeringen tillgriper skatter i syfte att främja sysselsättningen. Jag förstår att hon med varm hand överlåter detta till finansministern, för uppgiften är verkligen inte lätt. Jag tycker att arbetsmarknadsministern borde ta en del tid i anspråk för att förklara, inte för oss utan just för finansministern att den här skattehöjarpolitiken försvårar arbetsmarknadsministerns uppgift och arbete. Effekten av de här skattehöjningarna kommer ju alldeles säkert att bli att än mer insatser behövs för att klara arbetslösheten, och så springer vi vidare i ekorrhjulet.

Nu har arbetsmarknadsministern inte ens brytt sig om att försöka förklara varför de resurser som behövs mot arbetslösheten alltid kommer sist. Om man tycker att kampen mot arbetslösheten är viktig – och jag litar på att regeringen tycker det – varför avdelar man då inte först resurser för den uppgiften och ser hur länge skatteintäkterna räcker för det andra, som rimligen i så fall är mindre viktigt? I stället vänder man ständigt upp och ned på kuttingen. Sedan upptäcker man att pengarna inte räcker till, och så måste man höja skatten i stället för att spara på något annat. Om ni använder pengarna först till kampen mot arbetslösheten, då visar ni att ni menar allvar med att sätta den saken främst.

Till sist reserven igen. Det är för tidigt att använda den nu, säger arbetsmarknadsministern. Min fråga hänger kvar i luften: Hur hög måste arbetslösheten bli i Sverige för att alla resurser som finns tillgängliga skall användas i kampen mot den? Räcker det inte med 3 %? Måste den bli 4 % igen för att regeringen skall sätta till alla klutar?

Anf. 48 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Anna-Greta Leijon sade att det hade blivit 20 000 nya jobb i Frankrike genom experimentet man gjorde, men det är en felaktig siffra. Det blev 60 000 nya jobb, och det var ungefär hälften av vad man hade planerat. De här 60 000 nya jobben räckte till för att klara nytillträdet på arbetsmarknaden. Det var inte vad man hade hoppats, men det är i alla fall en högre siffra än vad Anna-Greta Leijon redovisade. Hon kan fråga Berit Rollén, som sitter bredvid henne, för det är de siffror vi har fått i DELFA.

Man har trott att bara exporten kommer i gång skall arbetslösheten bli hanterlig, och man har litat på högkonjunkturen för att klara sysselsättningen, men arbetslösheten är inte i dag en fråga om hög- eller lågkonjunktur. Den är ett stående inslag i ekonomin, och full sysselsättning i klassisk mening är inte längre möjlig med rådande ekonomiska och sociala strukturer. Långsiktiga och kroniska problem i ett samhälle kan man inte lösa med improvisatoriska eller primitiva medel.

Kommunerna börjar i dag bli en förvaringsplats för ett växande antal människor som har blivit utdömda i den kommersiella ekonomin. Var tionde anställd i den kommunala verksamheten är en människa som är där av arbetsmarknadspolitiska skäl. Vi håller på att få en allt större skattefinan-

sierad arbetsmarknad, och jag tycker att det är någonting man måste uppmärksamma.

Det måste bli en rad förändringar i arbetsmarknadspolitiken. Bl. a. måste det genomföras en ny industripolitik, som utgår ifrån andra förutsättningar. Man måste också satsa på den offentliga sektorn. Jag har tidigare i mina inlägg försökt visa på en sektor där det råder skriande brist på personal och där verksamheten därför i många fall haltar, nämligen barnomsorgen. Vad som behövs är förstas en speciell sysselsättningsbudget. Det behövs också att företagen tar sitt ansvar, så att inte bara den kommunala sektorn skall lösa sysselsättningsproblemen. De rekordvinster som görs skall användas till att skapa nya arbeten. Vi måste få fasta, riktiga jobb. De akutprogram som redovisas och som också paketet från i går är ett utslag av måste kompletteras med långsiktiga lösningar som bygger på helt andra förutsättningar.

Sedan skulle jag vilja fråga vad regeringen har för beredskap inför den nya datatekniken och den nya mikroelektroniken, som kommer att förändra hela arbetsmarknaden och ställa mycket av arbetstillfällena på huvudet.

Anf. 49 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ingemar Eliassons resonemang om att satsningarna på arbetsmarknadspolitiken kommer sist är ju faktiskt inte med sanningen överensstämmande. Ingemar Eliasson vet att vi satsar väldigt mycket. Det paket som nu kommer är ett komplement till tidigare. En del av våra utgifter på budgeten skulle vi väldigt gärna vilja prioritera mycket lägre, men det går inte. Den största utgiftsposten, och som ökar mest, är de ränteskulder som vi varit tvungna att ta över efter de borgerliga regeringarna. Hur mycket vi än skulle önska att det problemet inte fanns, så är det där. En väsentlig förklaring till de problem som vi har i dag är att de borgerliga regeringarna inte kunde hantera ekonomin.

Jag vet egentligen inte vad Alf Wennerfors menar när han talar om den reguljära arbetsmarknaden. I en replik tidigare talade han om riktiga jobb och satte likhetstecken mellan dessa och den enskilda sektorn. Jag tror inte att han egentligen menar att det enbart är på den enskilda sektorn som det finns riktiga jobb. Jag hoppas att han inte menar det.

Om man medger att det kan ha varit fel att säga att de 326 000 personerna är öppet arbetslösa kanske man ändå vill mena att de är utanför den reguljära arbetsmarknaden. Men det förhåller sig inte heller på det sättet, Alf Wennerfors. För att Alf Wennerfors skall komma upp till sådana siffror måste han räkna in handikappade som har ett vanligt arbete men som på grund av sitt handikapp får en del av sin lön betald via samhället. Men de har samma lön, samma anställningstrygghet och samma arbetstider som andra. Är inte de i riktiga jobb? Det är en förolämpning att säga att de inte är det. Det är en undervärdering av handikappades insatser.

Jag tycker, som sagt, att problemen är stora nog utan att man skall behöva vränga med statistiken. Vi skall öppet redovisa hur många arbetslösa vi har, och vi skall öppet redovisa hur många människor vi har i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det gör vi med stolthet, därför att vi vet att den

Nr 15

Onsdagen den
24 oktober 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

svenska arbetsmarknadspolitiken är bra. Den innebär inte bara att vi gömmer undan människor tillfälligt för att dölja problemen. Den innebär att vi ger människor som annars skulle kastas undan av arbetsgivarna en chans att få ett jobb och visa att också de minsann kan utföra ett bra arbete. Den innebär att människor får chans till ny utbildning och en ny start i arbetslivet.

Vi kan vara stolta över att vi har en arbetsmarknadspolitik. Den har tagit många decennier för oss att bygga upp. Den kan inte ersätta ekonomisk-politiska åtgärder, och den kan inte ersätta andra typer av jobb. Den kan inte heller ersätta en bra utveckling när det gäller industrin, osv.

Även om vi räknar bort de arbetsmarknadspolitiska insatserna, har vi faktiskt fler i jobb nu än vi hade förra året och fler i jobb än vi hade för två år sedan. Om man inte tror på statistiken, kan man resa ut till företag runt om i landet. Där möter man på ort efter ort en väldigt stor optimism.

Många människor har nyanställts i industrier och företag, stora som små, under den här hösten. På många ställen arbetar man, som Inga Lantz sade, övertid i en utsträckning som aldrig förr. I många fall gör man det alltför mycket. Man borde nyanställa mer i stället.

Det finns en optimism runtom i Sverige, även på orter som förut under långa perioder har varit drabbade av en djup pessimism. Ett exempel på det är Boråsområdet, och det finns många andra exempel.

Verkligheten som människorna möter visar att vi är på rätt väg. För varje dag som går måste vi se till att vi håller oss kvar på den vägen. Därför har regeringen lagt fram sitt förslag som innehåller såväl ekonomisk-politiska åtgärder som arbetsmarknadspolitiska insatser. Vi lägger fram detta förslag om ökade skatter för att vi inte skall hamna på fel väg, på den väg som man var inne på under de senaste borgerliga åren. Vi vill inte tillbaka till den situationen som vi befann oss i då. Underskotten ökade under den tiden år efter år, och det gav oss problem som vi i dag inte kan blunda för. Vi får nu använda oerhört många skatte kronor till att betala räntor. Den utvecklingen vill vi inte ha tillbaka.

Därför kommer regeringen att – precis som nu – fortsätta att föra en ansvarsmedveten politik, även om det under ett valår inte är de mest populära åtgärderna som vi har föreslagit. Men vi sitter inte på regeringsbänkarna för att vara kortsiktigt populära; vi sitter där för att vi skall föra en politik som på sikt kan ge en tryggad sysselsättning. Politiken skall innebära att vi fortsätter att minska arbetslösheten och att vi ökar antalet människor som har arbete. Även om läget i dag – som jag tidigare har sagt – är bättre än det var för ett eller två år sedan, är det långt kvar innan vi kan säga att vi är nöjda.

Arbetslöshet är av ondo, både för de enskilda människorna och för samhället. Därför fordras det att vi vidtar nya åtgärder. Även om orden i dag stundtals har varit ganska hårda hoppas jag att man i riksdagen, när vi kommer fram till en diskussion av de konkreta åtgärderna, också utanför de socialdemokratiska leden skall inse att vi tillsammans behöver vidta åtgärder för att klara av arbetslösheten.

Den ende som egentligen inte har gjort särskilt många positiva utfästelser i

det avscendet i denna debatt har varit Alf Wennerfors. Tyvärr har det vid flera tillfällen när sådana här saker har diskuterats i riksdagen varit så att moderaterna inte har velat ställa upp med de ekonomiska resurser som de andra partierna har varit beredda att satsa på arbetsmarknadspolitiken. Trots allt fagert tal ifrån kammarens talarstol från olika moderata företrädare, kan vi konstatera att antalet arbetslösa i Sverige i dag hade varit åtskilligt mycket större än vad som nu är fallet, om den moderata politiken hade fått sätta sin prägel på den svenska ekonomiska politiken och på arbetsmarknadspolitiken. Med den moderata politiken hade flera tiotusental människor utöver de 140 000 varit öppet arbetslösa.

Andre vice talmannen anmälde att Alf Wennerfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

4 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1984/85:34 Ändring i patentlagen (1967:837)

1984/85:41 Fortsatt giltighet av lagen (1979:103) om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång

1984/85:42 Fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

1984/85:43 Höjning av skatterna på alkoholdrycker och tobak

1984/85:45 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

5 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 24 oktob

1984/85:54 av *Agne Hansson* (c) till bostadsministern om åtgärder mot radonstrålriskerna i byggnader:

Genom beslut den 1 februari 1979 bemyndigade regeringen chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en utredare med uppdrag att utreda frågan om åtgärder mot strålrisker i byggnader m. m.

Radonutredningens direktiv (Dir 1979:15) var att i samarbete med berörda organ utarbeta ett program för undersökningar för att klarlägga strålnivåerna i det befintliga byggnadsbeståndet.

Under senare delen av 1979 utkom radonutredningen med en PM, Preliminärt förslag till åtgärder mot strålrisker i byggnader (DsJo 1979:9). Promemorian innehåller förslag till program för att spåra upp och minska riskerna för strålning från radioaktiva ämnen i bostadsbeståndet. Där finns

*Meddelande om
frågor*

också förslag till vissa undersökningar som bedömdes nödvändiga för det fortsatta utredningsarbetet. Dessutom redovisas sådana åtgärder av generell natur som kan vidtas i befintlig bebyggelse och åtgärder som bör vidtas vid planering av ny bebyggelse på mark som kan avge radon.

Radonutredningen har i sitt slutbetänkande DsJo 1983:6 föreslagit följande:

- Bostäder med en radonhalterhalt om ≥ 400 Bq/m³ byggs om inom fem år.
- Bostäder med en radonhalterhalt om $\geq 1\,000$ Bq/m³ byggs om inom två år.
- Bostäder som byggs på s. k. högriskmark med förhöjd radium-/uranhalt, ca 125 Bq/kg – dvs. vars berggrund eller jordlager innehåller alunskiffer, uranrika graniter, uranrika pegmatiker eller uranmineraliseringar – byggs radonsäkert. Till högriskmark räknas mark med högre radonhalt i jordluften än 50 000 Bq/m³.
- Bostäder som byggs på normalriskmark byggs radonskyddande. Hit räknas mark med en radonhalt av ca 5 000–50 000 Bq/m³.
- Bostäder som byggs på lågriskmark kan byggas på traditionellt sätt. Med lågriskmark menas i förslaget mark med lägre radonhalt i jordluften än 10 000 Bq/m³.

Mot bakgrund av det anförda hemställer jag att få ställa följande fråga till bostadsministern:

Vilka åtgärder avser bostadsministern vidta med anledning av larmrapporterna om radon i byggnader?

6 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 24 oktober

1984/85:131 av *Per Unckel* (m) till statsrådet Ingvar Carlsson om tidsfristen för besvarande av frågor och interpellationer i riksdagen:

Enligt riksdagsordningen bör fråga till statsråd besvaras inom en vecka. Interpellation skall normalt besvaras inom fyra veckor.

Erfarenheten tyder på att dessa tider numera inte hålls. Den aktualitet i riksdagsgranskningen av regeringsarbetet som inte minst frågeinstitutet är avsett att garantera går därmed om intet. Dessa förhållanden är uppenbart otillfredsställande.

Mot den här angivna bakgrunden ber jag att till statsrådet Ingvar Carlsson få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att förbättra efterlevnaden av riksdagsordningens tidsgränser i fråga om frågor och interpellationer?

1984/85:132 av *Anders Björck* (m) till statsrådet Bengt Göransson om en parlamentariskt sammansatt pressutredning:

Riksdagen beslutade i våras på förslag av konstitutionsutskottet att hemställa hos regeringen om tillsättandet av en parlamentariskt sammansatt pressutredning. Med anledning av detta vill jag fråga:

1. När avser regeringen att tillsätta denna utredning?
2. Kommer direktiven att ge utredningen möjlighet att ta upp frågan om en periodisering av utbetalningarna av presstödet för att undvika att staten åsamkas förluster i samband med tidningskonkurser?

1984/85:133 av *John Andersson* (vpk) till jordbruksministern om åtgärder mot utsläpp av tungmetaller från kommunala reningsverk:

Reningsverken använder årligen stora mängder kemikalier för att rena avloppsvattnet. Detta innebär att många reningsverk släpper ut stora mängder tungmetaller till miljön.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga till jordbruksministern:

Avser jordbruksministern vidta några åtgärder för att snabbt förhindra utsläpp av tungmetaller vid reningsverken?

1984/85:134 av *Paul Lestander* (vpk) till jordbruksministern om åtgärder mot kalhugning av Norrbottens skärgård:

I Norrbotten har naturskyddsorganisationerna slagit larm om att det pågår en intensiv kalhuggningsverksamhet i skärgården. Skärgården i Norrbotten har i den fysiska riksplaneringen avsatts som ett område av riksintresse för bl. a. det rörliga friluftslivet. Det har i pressen påståtts att ca 40 % av skogsbeståndet i Norrbottens skärgård har kalavverkats.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga jordbruksministern:

Vad tänker jordbruksministern göra för att förhindra en total kalhugning av Norrbottens skärgård?

1984/85:135 av *Tore Claeson* (vpk) till bostadsministern om den konstnärliga utsmyckningen av byggnader:

Riksdagen har vid olika tillfällen under senare tid behandlat förslag om konstnärlig utsmyckning av byggnader. Det har gällt omfattning, finansieringsbestämmelser, bidrag, införande av enprocentsregel m. m. I en vpk-motion, 1983/84:154, föreslogs exempelvis att frågan om den konstnärliga utsmyckningen av äldre bostäder som skall byggas om skulle tas med i bostadsförbättringsprogrammet (ROT) och tillföras en regel om att minst 1 % av kostnaderna inom programmet skulle gå till konstnärlig utsmyckning.

I bostadsutskottets betänkande 1983/84:23, som antogs av riksdagen den 27 april 1984, gjordes ett tillkännagivande till regeringen. Enligt detta förutsattes en översyn av gällande finansieringsbestämmelser avseende den

Nr 15

Onsdagen den
24 oktober 1984

*Meddelande om
frågor*

konstnärliga utsmyckningen, m. m. i våra bostadsområden. Den förordade översynen borde ske skyndsamt, och regeringen borde snarast för riksdagen redovisa sin syn på hur frågorna skulle lösas.

Jag vill fråga bostadsministern:

När kan regeringen till riksdagen redovisa sin syn på frågor om omfattningen och villkoren för konstnärlig utsmyckning av våra byggnader?

1984/85:136 av *John Andersson* (vpk) till jordbruksministern om giftbildningen vid sopförbränning:

Ett antal kommuner står i begrepp att satsa på sopförbränningsanläggningar. Anläggningar i bruk är ännu flera. En anledning är att sopor kan användas som enerigkälla, samtidigt som kommunerna slipper satsa på ytterligare deponeringsanläggningar.

Men soporna ger inte bara energi – de ger vid förbränning även upphov till giftbildning. Det handlar främst om klorväte, fluorväte, bly, zink, kadmium, kvicksilver, en mängd olika dioxiner och dibensofuraner.

Forskare anser att de flesta av dessa farliga ämnen är relativt kända i anslutning till sopförbränning, med undantag för dioxiner och dibensofuraner. Forskningen måste intensifieras på detta område. Detta efterlystes redan för sex år sedan, men några resultat har ännu ej presenterats.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga till jordbruksministern:

Är jordbruksministern beredd att vidta åtgärder för att klarlägga sopförbränningens konsekvenser med hänvisning till bl. a. dioxinutsläpp och utsläpp av dibensofuraner?

1984/85:137 av *Margareta Gard* (m) till bostadsministern om förutskickad översyn av Svensk byggnorm (SBN):

I samband med antagande av ny plan- och bygglag förutskickas en översyn av SBN (Svensk byggnorm).

Enligt bostadsutskottets skrivning ämnar regeringen ge uppdraget om översyn till planverket, vilket föranleder mig att ställa följande fråga till statsrådet:

Anser bostadsministern att planverket är rätt instans att överse normerna?

7 § Kammaren åtskildes kl. 17.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON